UAB
Biblioteca de Humanitats
Universitat Autònoma
de Barcelona

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

nº ref 4571
CEDOC
FONS
A. VILADOT

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

MISCEL·LANIA DE LITERATURA CATALANA

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

GRÀFIQUES MIRAMAR — DRAGONA, 6 — PALMA DE MALLORCA

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

RAIXA

MISCEL·LANIA DE LITERATURA CATALANA

MALLORCA

1953

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

TAULA

ARBONA OLIVER, Miquel
Baudelaire a Mallorca 33-35

ARGENTÉ, Joan
Fuga de Setembre. 73

BARAT, Joan
Pluja d'estiu 14-15
Recensió de MARIÀ VILLANGÓMEZ «Els Dies» 46-48

BARTRA, Agustí
Ressenyes de «Una antologia de la Lírica nordamericana» i «Odisseu» 104

BENEYTO, Maria: V. VIDAL ALCOVER, J.

BENGUEREL, Xavier
Decadència 129-133

BOHIGAS, Pere
El fet literari del català 105-111

BONET, Blai
Elegia 51-52
Recensió de XAVIER CASP «Proses en carn» 103-104
V. LLOMPART DE LA PENYA, J. M.
V. VIDAL ALCOVER, J.

CALDERS, Pere
L'esperit guia. 113-114

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

CANÇONERS
Del cançoner valencià 69-70
Del cançoner rossellonès 123-124

CANYAMERES, Ferran
El carrer dels meus dotze anys 37-40
V. Romeu Figueres, J.

CAPMANY, Maria Aurèlia
Víctor Català 39-40
«La Peste» d'Albert Camus 63-64

CASASSAS I SIMÓ, Lluís
Cançó 45

CASP, Xavier
Sonet de la ciutat baixa en la nit. 4
V. Bonet, B.

COLOM, Guillem
Lacrimae rerum 112

COLL, Baltasar
Només 96
V. Movà Gilabert, Ll.

COMAS, Antoni
Recensió de Carles Riba «Salvatge cor» 127

DALMAU, Delfí
Pràctiques gramaticals. 101

ESPRIU, Salvador
Pròleg a Antígona 5-6
Quatre al voltant d'una taula 49-50
El temps, Josep Pla i el seu llibre «Les Hores» . . . 135-141

FAUS, Francesc
Al somni dens 96

FOIX, J. V.
Per les calçs ramoses... 134

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

FORTEZA, Miquel
Cançó en la nit 65

FRAU, Maria
El clavell. 45

FUSTER, Joan
De la novetat i els seus límits 53-55

GAYÀ, Miquel
Elegia 100

GUARRO, Joan
Nit al Montseny 73

IBORRA, Josep
Petit teatre del món 142-145

LLOMPART DE LA PENYA, Josep M.ª
Recensió de Blai Bonet «Entre el coral i l'espiga». . . . 23-24
Recensió de Llorenç Moyà «Ocells i peixos» 147-149

LLULL, Ramon
Cobles de Nostra Dona Santa Maria 7

MARCH, Ausiàs
Axi com cell qui desitja vianda... 28-29

MOLL, Francesc de B.
Presentació 1-3
Per què una cosa és «verda» i no «verde» 71-72
Cal netejar, però no tant! 125-126

MOYÀ GILABERT, Llorenç
La veremada a Binissalem 41-44
Jo port al cor la flor romanial 80
Recensió de Baltasar Coll «Llibre dels tres Reis d'Orient». 128
V. Llompart de la Penya, J. M.

OLIVER, Joan
Importància del passadís 11-12
V. Pere Quart

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

PALMÉS, Pilar
Algunes de les coses que m'ha suggerit En Màrius Torres. 120-122

PEDROLO, Manuel de
Recensió de JOAN PERUCHO «Aurora per vosaltres» . . . 74-75

PERE QUART
Lletra jocosa a Xavier Benguerel, altrament dita Epístola d'alta mar 90-92
V. OLIVER, J.

PERUCHO, Joan: V. PEDROLO, M.

PLA, Josep: V. ESPRIU, S.

PLANAS, Ramon
Georges Simenon i Graham Greene 118

POUS, Antoni
Per a la Mare de Déu 13

RIALP, Lluís de
Nit sonàmbula a la platja de Formentor 80

RIBA, Carles:
V. VIÑAS OLIVELLA, C.
V. COMAS, A.

RIBERA, Antoni
En veure la «Diana» de Joan Rebull 112

ROIG, Jaume
Del llibre de les Dones 115-117

ROÍS DE CORELLA, Joan
Balada de la garsa i l'esmerla 56

ROMEU I FIGUERAS, Josep
Amb imatges 32
Recensió de FERRAN CANYAMERES «Com el Vallès no hi ha res» 76

SALA, Antoni
Però la porta és closa 62

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

SALES, Joan: V. TRIADÚ, J.

SALVÀ, Maria Antònia: V. VIDAL I TOMÀS, B.

SANÇ MOIA, Josep
Moros i cristians. Les festes d'Alcoi 97-96

SANCHIS GUARNER, Manuel
El Cant de la Sibil·la la nit de Nadal a Mallorca . . 19-22

SANT JORDI, Jordi de
Estramps 86-87

SARSANEDES, Jordi
L'art religiós i la vulgaritat 8-10
La padrina 57-61
Ferran Soldevila 66-68

SERRAHIMA, Maurici
Verdaguer actual 30-31

SERRALLONGA, Segimon
Visió 13

SOLDEVILA, Ferran: V. SARSANEDAS, J.

TASIS, Rafael
Novel·la i autobiografia 88-89

TORRES, Màrius: V. PALMÉS, P.

TRIADÚ, Joan
Recensió de JOAN SALES «Viatge d'un moribund» . . . 146-147

TURMEDA, Anselm
Del Llibre de Bons Amonestaments 141

VERGÉS, Joan
Vençuts 62

VICENS VIVES, Jaume
Conèixer-nos 77-79

VÍCTOR CATALÀ: V. CAPMANY, M. A.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

VIDAL ALCOVER, Jaume
Fragment d'una carta 36
El sonet d'Arvers 81-85
Recensió de MARIA BENEYTO «Altra veu» 75-76
Recensió de DIEY «La novel·la de Palmira» 102-103
Recensió de BLAI BONET «Cant espiritual» 149-150

VIDAL I TOMÀS, Bernat
Amb Na Maria Antònia a Llucmajor 16-18

VILADOT PUIG, Guillem
Vivències d'un infant 119

VILLANGÓMEZ, Marià: V. BARAT, J.

VIÑAS OLIVELLA, Cèlia
Alba de lluna 4
Carles Riba 93-95

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

Dibuix de Ramon Nadal

AQUESTS QUADERNS DE LITERATURA *neixen de la fecunda inquietud dels escriptors joves de Mallorca, desitjosos de tenir una tribuna, per modesta que sigui, on mantenir un contacte regular amb el públic i treure a la llum les seves produccions. Creació literària en vers i en prosa, crítica, assaig, orientació bibliogràfica: tots aquests aspectes de l'activitat dins el terreny de les Lletres insulars necessitaven disposar d'un òrgan adequat per a manifestar-se des que deixà de publicar-se la benemèrita revista «La Nostra Terra».*

Aquest nucli d'escriptors, que continuen amb fervor exemplar i amb rebull de sang nova la trajectòria de la ben coneguda Escola Mallorquina, s'ha agrupat al voltant de l'Obra del Diccionari i en el redòs de «Llibres Mallorca»; i segurament per aquesta circumstància han cregut que em tocava a mi la direcció visible de llur actuació pública, encara que no som ni literat ni crític.

He acceptat, doncs, l'encàrrec —honrós i digne de gratitud—, més per disciplina que per convicció de la meva capacitat per a exercir-lo. Però ja que m'hi han volgut, em veig obligat a fer aquesta presentació i a fer-la segons el criteri que sempre he mantingut i que tinc el goig de veure compartit per tots els promotors d'aquesta publicació.

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

Aquest criteri es resumeix en dos principis: amplitud geogràfica i amplitud estètica. En virtut del primer, els Quaderns de Literatura que ara s'inicien no quedaran reduïts a la producció mallorquina. Així com les revistes literàries en llengua castellana no es tanquen dins una de les regions que la parlen, i per tant no existeixen uns Quaderns de literatura Andalusa o Murciana, sinó que tots se senten solidaris dins la gran comunitat de l'idioma, també els nostres Quaderns de Literatura passen per damunt la mar per a reunir en una mateixa tasca comuna els escriptors insulars amb els de la Catalunya continental, incloent-hi els rossellonesos i els valencians, perquè tots –ells i nosaltres– ens sentim units en la identitat del medi d'expressió: la llengua que des dels Pirineus es propagà amb la Reconquista cristiana cap al Sud fins a Alacant i cap a Orient fins a Menorca i Sardenya. Sota el signe d'unitat que és el lema del nostre Diccionari, apareix també aquesta manifestació de vitalitat literària amb la col·laboració de poetes i prosistes de totes les comarques de llengua catalana.

Pel criteri d'amplitud estètica em plau declarar que els nostres Quaderns de Literatura no estan adscrits ni sotmesos a cap credo estètic, a cap -isme, escola ni capelleta. Tenen la pretensió d'esser universals, oberts a totes les tendències, respectuosos amb els que anomenam vells, i comprensius amb els que tal vegada puguin semblar massa joves i que poden trobar aquí no sols estímul, sinó orientació i sentit de responsabilitat. La bellesa artística no està compromesa amb cap escola ni tendència. Dins la història literària quedaran no sols els clàssics sinó molts dels revolucionaris (que a la llarga arriben a esser clàssics en certa manera, perquè els que ahir eren innovadors, demà seran antiquats, i en definitiva els innovadors genials són l'exponent d'una època, i com a tal han de romandre ben visibles dins la perspectiva històrica de les cultures).

Exposat el criteri que ha d'informar el nostre treball, vull dir dos mots sobre el títol d'aquests Quaderns, perquè fora de Mallorca potser semblarà estrany i sense sentit.

RAIXA és el nom d'una alqueria situada a pocs quilòmetres de la Ciutat de Mallorca. La componen una casa de pagès, una gran casa senyorial i uns bells jardins, dels quals forma el centre una magnífica escalinata vorejada i coronada d'estàtues, tot plegat d'un densíssim sabor neoclàssic. En aquesta alqueria el famós cardenal Despuig va reunir una important col·lecció d'escultures romanes que formava un museu molt notable. Es veritat que

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

moltes i bones peces d'aquest museu anaren a raure a fora Mallorca i que les que restaven foren adquirides sortosament per l'ajuntament de Palma i conservades en el museu que avui està instal·lat en el castell de Bellver. Però encara ara és Raixa un lloc digne de visitar-se per la bellesa dels seus jardins, pel ric mobiliari que contenen les seves sales, pel bell panorama que des d'allà es descobreix; per un conjunt de circumstàncies que fan d'aquell paratge un sumari de

la triple majestat
de la història, de l'art i la natura.

Pel culte d'aquesta triple majestat, que és el resum de tots els objectius poètics, hem cregut escaient de donar el nom de RAIXA a aquests Quaderns literaris que avui iniciam i posam en les mans del públic de llengua catalana perquè el sancioni amb el seu judici i Déu faci que amb la seva aprovació.

FRANCESC DE B. MOLL

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

ALBA DE LLUNA

No voldria més dolça melangia
per l'enyorança de l'estiu i el foc,
que aquesta humilitat de pastoria
que a l'horabaixa se'm desfà a poc poc.

A dalt dels pins un oratjol pentina
llunes i lliris, branques de la pau,
i a dins la cala encara s'endevina
el cos de l'aigua fonedís de blau.

Són dos, són tres, són quatre, cinc estels,
i només, que la lluna és la pastora
i la nit una prada de flors blanques.

Una pastora pasturant als cels
que ens deixa com dolcíssima penyora
un rossinyol d'argent damunt les branques.

Cèlia VIÑAS OLIVELLA

SONET DE LA BAIXA CIUTAT EN LA NIT

Vagar, vagar de nit... i sol, tot sol.
La ciutat es desvetla a les palpentes
de dones inequívoques i lentes
i d'hòmens d'un equívoc qualsevol.

El temps té un llefiscós de caragol
a pols de les misèries lluentes,
i hi ha un fred d'epidermis violentes
arrossegant fracassos cara al vol.

El silenci fluctua i importuna,
secretejat de fam i impudicícia
en desaforadíssim contrapunt.

També hi ha, sobre tot, un tou de lluna
i una ofrena d'estels a la delícia...
Però, qui pot mirar cases amunt?

Xavier CASP

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

PROLEG A «ANTIGONA»

QUAN els meus personatges començaren a parlar, una nit de març, fa més de vuit anys, amb la correcció que llurs noms grecs els imposaven, no havia arribat encara a la nostra província —i no recordo si ni tan sols havia estat escrita— la famosa Antígona d'Anouilh. Vaig llegir la meva obra, tot seguit d'enllestida, a uns quants amics, entre ells el meu pare, que ja és mort, En Palau Fabre, que ara és a París, En Josep Cruset, que també és fora, per camps d'Andalusia, i l'estimat Enric Bagué, que no s'ha mogut d'aquí. Després la vaig haver de tancar en un calaix —perquè tots hem après que és el lloc on aquestes coses poden madurar millor—, enmig d'altres captius, un bon tros més bàrbars, a la significança dels quals no escauria la purificació d'un baptisme hel·lènic. Ara que m'assabenten papers i revistes d'un nobilíssim nou entusiasme per les llengües mortes, miro de treure a la llum el meu exercici, sempre de justificació difícil, com altres d'anàlegs, després de Sòlocles, i potser del tot importú, després d'Anouilh. Però és comprensible que intenti airejar el meu calaix escolat un temps tan generós de quarantena, i que els pàl·lids personatges surtin a prendre una mica el sol.

El possible lector advertirà de seguida que ells i jo estimem Tebes, la font Dirce, el riu Ismenos, el cel blau. Sí, estimem Tebes, tal com és, amb Etéocles i Polinices, i la memòria dels altius dinastes, i la discòrdia perdurable dels apassionats de l'un i de l'altre príncep. Estimem la ciutat dels Beocis i volem que sigui eterna, a desgrat dels pressentiments de Tirèsies, el qual mou, pesarós, el cap i ens prediu que serà destruïda. Però ell és cec i, encara que expert en el crit i el presagi dels ocells, ignora la claror de les estrelles. Prou comprenem també com l'endeví que cal sepultar i perdonar, que cal procurar com-

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

plir la llei moral, entre els Cadmeus tan escarnida. La llei moral, aquesta flameta, dèbil, vacil·lant, tanmateix inapagable. Mai no pararíem de mostrar el sacrifici de la princesa, la lliçó del seu alt exemple. Però, criminosa com és, estulta, turbulenta i rica de males riqueses, que Tebes no sigui, en càstig, destruïda! Perquè hi ha la font, el cel, el riu de tots, i pobres Beocis que no en tenen gens la culpa.

Jo sóc d'una vella i cansada raça que ha peregrinat i ha escoltat. Alguns de la meva sang saben, antics senyors captaires, com és bo de reposar i acollir-se a l'ombra dels pòrtics de Tebes. Estrangers! Després del desert i de la set, una mà t'allarga una conquilla plena de l'aigua de la ciutat. I, en beure, no preguntes si has d'agrair el benefici al seguidor d'Etèocles o al partidari del Promotor de baralles. Només desitges quedar-te i esborrar amb somnis la fatiga del camí.

I et plau, encara, quan et desvetlles, de conversar, d'hora baixa, amb Ismene, l'adolorada Eurídice i aquelles dues nodrisses, rivals de Iocasta en l'amor d'Edip, si t'avens a atorgar crèdit a una erudició mordaç. S'atansarà Creont, amb els seus consellers, i proferirà de tard en tard una sentència justa. Aconseguida la corona amb tants esforços, amb tants consells perversos, et trobes a la fi, desenganyat Creont, afanyant-te a fer, des del setial màgic, un bé ja inútil. La teva llei condemna la princesa, mata el teu fill Hemon, enfonsarà —ho diu Tirèsies— Tebes. I tu no anheles ara sinó el que és convenient als súbdits, ets ben intencionat, voldries la pau i l'oblit dels odis. Tot, tot, excepte consentir a enterrar Polinices —escèptic com ets, sense cap amor per la glòria d'Etèocles—, simplement perquè et contemples hereu presoner del teu consell i presideixes una perillosíssima veritat oficial.

Murs del palau dels Lapdàcides, boires de la caiguda de la tarda. Antígona ha marxat al suplici, seguida d'Eumolp, el geperut que potser coneix i practica ritus misteriosos del meu poble. Els dits de la princesa eren massa delicats, per a la pols, tan aspra, i és versemblant de creure que algú la va ajudar en la seva pietat. ¿Ens ho contaren Apol·lodor i Pausànies? ¿Ho sentírem en rondar pels carrers i la plaça de Tebes? En tot cas, partiren junts, a llur destí, l'esclau i la dama. I la tristesa avança, amb la tenebra, cases i palaus endins, mentre nosaltres, temerosos dels vaticinis de Tirèsies, dels triomfadors passos de la fosca, preguem al déu secret del nostre culte abans de dormir-nos de nou i qui sap si per sempre, per la vida i la grandesa de la ciutat.

SALVADOR ESPRIU

Barcelona, 23 abril 1946

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

Els Clàssics

COBLES DE NOSTRA DONA SANTA MARIA

A Vós Dona Verge Santa Maria,
dó mon voler qui es vol enamorar
de Vós tan fort que sens Vós no volria
en nulla re desirar ni amar;
car tot voler ha melloria
sobre tot altre qui no sia
volent en Vós qui és maire d'amor:
qui Vós no vol no ha d'on s'enamor.

Pus mon voler vol vostra senyoria,
lo meu membrar e'l saber vos vull dar;
car sens voler, Dona, jo què els faria?
E Vós, Dona, si us plai, façats membrar
entendre, amar a clerecia,
per ço que vagen en Suria
los infeels convertir preïcar,
e'ls crestians facen pacificar.

Mant home se vana que murria
pel vostre Fill, si lloc venia;
mas paucs són cells qui el vagen preïcar
als infeels, car mort los fai dubtar.

RAMON LLULL
Mallorca, 1232-1315

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

L'ART RELIGIOS I LA VULGARITAT

LAMENTAR-SE dels baixos productes que substitueixen avui, en les esglésies, l'art que en altre temps hi lloava Déu tot justificant els homes, és ja banal. Continua, però, essent desesperadorament cert. Causes? Moltes n'hi ha; altrament, el problema no fora de tan difícil solució i probablement ja hauria estat resolt. Una de les primeres és, innegablement, que molts artistes no sols es mantenen, si menys no, indiferents davant del dogma cristià, sinó que practiquen una mena de *religió de l'art* que els fa impossible de flectir degudament el genoll per pintar o esculpir els temes sagrats. Però l'ampla i intensa deterioració del gust públic potser no sigui menys important, car la *capacitat receptora* és certament influent, si no per a determinar l'aparició de l'obra genial (i encara, aneu a saber si no hi ha grans obres mestres degudes a *públics genials),* almenys per a establir el nivell general de les obres que efectivament es produeixen.

Naturalment, sempre han estat poques les obres mestres. Però abans que el modern pensament artístic fes il·lícita la constitució d'escoles, enderiat en la persecució incessant de l'*originalitat,* moltes esglésies podien tenir obres en les quals artistes honrats, sense renunciar a una dignitat de la qual eren perfectament conscients encara que modestament no la posessin més amunt que en el terreny de l'ofici, havien esmerçat llur talent seguint exemples il·lustres. I si la demanda no quedava plenament satisfeta, hi havia l'art popular.

Subratllem dues qualitats de l'art popular que desconeixerà la posterior fabricació en sèrie: era perfectament satisfactori en ell mateix, i no allunyava el públic de les obres dels mestres.

Es ben cert que l'art popular repetia fórmules, però cada repetició era tanmateix una lluita amb una matèria noble que calia vèncer noblement. L'artífex havia de tenir una idea molt clara del que volia dir (si més no, de les formes que volia *dir,* encara que fos, per exemple, un retorçament barroc) per imposar-ho. Una certa duresa era *així,* generalment, assegurada. Altrament, si s'establien costums, res no privava que,

UAB Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General CEDOC

pres el partit de la imitació, s'escollís en cada cas el model que semblés millor entre els que es trobaven a l'abast. La repetició era, en principi i per naturalesa, selectiva. L'economia d'una tècnica, imperfecta sovint, assegurava obres en les quals era indubtablement present el sabor del que els era essencial. Recordo haver vist reunides nombroses talles poloneses reproduint un tema iconogràfic rar a Occident: l'*Home dels sofriments,* un Crist assegut, coronat d'espines, nu com en la creu; eren obres barroeres, sovint fins mostruoses en llur imperfecció, però sempre d'una contundent eloqüència.

L'art popular no feia malbé el gust del públic, no el feia inapte per a rebre el *gran* art. Era un art menys indulgent per a l'espectador que l'art dels mestres, no el feia caure en el parany de creure que l'art és una mena de pessigolleig visceral.

Però l'art popular ha desaparegut ja completament de molts països. A nosaltres mateixos, ¿què ens en queda sinó els ninots de pa que, des de fa poc, tornen a coure les fleques, en una resurrecció que suposo sorprenent per a tothom? No viu sinó com a record, *conservat, fixat*, pel gust popularista de les persones cultivades. I no val la pena de parlar dels artistes que s'hi inspiren; compten entre els menys susceptibles d'ésser acceptats pel poble.

Ha estat substituït per la vulgaritat. Les causes d'aquest lamentable adveniment són molt nombroses, generalment: la major facilitat en la producció i en la difusió. Precisem ja des d'ara que es tracta d'un preu pagat per l'irrenunciable progrés del món modern.

La xilografia, auster formulari obstinat en la reminiscència del gòtic, és arreconada per la calcografia i, sobretot i definitivament, per la litografia. El camp ja està obert perquè les manyagueries de Murillo, despreses de l'enorme talent d'aquest pintor, facin arreu de les seves. I si en plouen, de sobte, de tècniques de donar gat per llebre! Les solucions dels grans renaixentistes i dels grans barrocs esdevenen trucs. ¿Qui és prou home per a refusar-se la comoditat de triar-se'n un petit repertori i lluir-lo davant del lucratiu embadaliment de les juntes d'obres? Els fabricants de *santi di guixi* es desboquen. Sants a tant la dotzena, *de frare,* els que porten barba són un 5 % més cars. I el públic s'hi acostuma fàcilment perquè és molt còmode de tenir mal gust. Aviat s'exigeix que la fusta i la pedra tinguin l'inefable acabat de la *pasta forta*.

Reaccions, n'hi ha hagut naturalment moltes. Però cal una força que no tenien Maurice Denis ni Puvis de Chavannes, per a arrabassar les grans parets de les mans de Josep Maria Sert (que no és pas dels pitjors). I Chagall, Matisse, Lurçat i fins Rouault no poden fer més que abillar una capella per a uns *few*, aneu a saber si *happy;* les catedrals els estan vedades; la vulgaritat els barra netament el pas.

Penso, ara, en la *Sagrada Família* de Gaudí. Heus ací una obra gran i noble que ha estat *rebuda*, que ha estat reverida pel poble fins quan els delicats feien el bot! Però Gaudí, amb el seu gust de la monumentalitat, de la proesa tècnica, amb el seu *mal gust*, satisfà la vulgaritat. Es una penyora del seu geni excepcional.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

Només una explosió atòmica que ens fes oblidar el que hem après en alguns segles podria fer renéixer l'art popular. La vulgaritat està instal·lada. La seva posició és sòlida, perquè no és un fenomen particular de les arts plàstiques; perquè la novel·la rosa i la novel·la de cops de puny han arreconat els romançons; perquè els tecnicolors omplen els cinemes...

Voldria poder citar les dues dates que donarien, per llur significativa proximitat, tota l'eloqüència al següent fet: els diaris a pocs cèntims, publicant fulletins, foren creats a França, per Emile de Girardin, pocs anys després de la institució de l'escola primària obligatòria. L'art popular és un art d'analfabets; l'art vulgar és l'art que convé a la gent que han aturat llur formació cultural poc després d'haver après a llegir.

El problema de l'art religiós, en la mesura en la qual és un aspecte del divorci entre l'art viu i el gust d'aquest ample públic que avui ha pres la màxima importància social però que sempre ha estat el públic dels fidels, l'Església, és un problema de nivell cultural, i no sembla lògic cercar-li solució independent d'una elevació d'aquest nivell.

J. SARSANEDAS

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

IMPORTANCIA DEL PASSADÍS

Els passadissos, sobretot, són d'una sumptuositat inoblidable.

(Ningú no hauria d'ignorar la importància dels passadissos en tota mena de congressos nacionals —democràtics o corporatius— i, encara més, en les anomenades conferències o assemblees internacionals. La vida precària del corredor és el moll d'aqueixes reunions superiors. Deçà i dellà del passadís hi ha el carrer i l'espaiosa sala on es cometen els parlaments. El carrer vol dir l'angúnia i la incomoditat del centenar de problemes encavallats i insolubles; i els parlaments signifiquen el tedi net i pelat i la sensació d'una criminosa pèrdua de temps.

Els passadissos, de moment, ens salven del carrer polsós o humit, agressiu o desolat. I el bar acostuma a ser un anex del passadís principal. Es clar: ens espera la sala de les lates, ampla com un badall monstruós. Però, mentrestant, qualsevol obscur delegat, el més estúpid dels periodistes o el més inane dels «invitats especials», pot creure's una peça imprescindible d'un mecanisme sublim. Hom fuma. Hom cerca cares conegudes i noms sonors; es fan presentacions, es conten historietes picants, s'escolten pronòstics i es travessen juguesques sobre la guerra subsegüent. Cadascú procura compondre's un rostre amb trets radiants, en vista dels èxits personals que tot sembla anunciar).

Els passadissos, doncs, són magnífics i confortables. Marbres i catifes conjuguen perfectament llurs natures discrepants. En l'aire cofoi del passadís, els discursos, les ponències, els vots particulars i la tasca de les comissions —no oblidarem pas les càndides i compactes subcomissions!— es mantenen per un temps en un estat puríssim i excitant d'impacient eficàcia. No poques persones participen de la convicció que en els passadissos regna la fe: la fe i l'esperança en la utilitat de les assemblees internacionals. El delegat entra al palau amb el cor espremut i la saliva amarga; hi entra com un ciutadà que s'enfonsa en un refugi a l'hora del bombardeig. Fuig del món com qui refusa un menjar cent vegades bullit. Momentàniament el palau el salva. Més tard, quan havent abandonat amb entranyable recança el món encantat i fals del passadís, penetra a la sala de deliberacions, una tristesa tel·lúrica l'assalta i el venç, i pensa aproximadament: «Sóc un brètol i no hi ha res a fer». Però, en l'endemig, hi ha hagut el passadís.

Al corredor o al bar anex, els homes no sofreixen i alguns desitgen confusament, amb vehemència infantil, un món coherent i assossegat. Arriben a imaginar-se que el seny arrabassarà el poder de mans de la cobejança i de la vanitat. D'altres creuen, sense segones intencions, que el fet que cadascun d'ells treba-

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

lli primordialment *pro domo sua*, no és pas incompatible amb l'empresa de la pau i de la prosperitat universals, que els pobles, vagament, els han confiat. «Aquesta vegada em sembla que no fallarà!», es diuen. I com qui resa una lletania, remuguen: «Comitè de control..., projecte de desarmament..., confederació de nacions..., sancions efectives..., exèrcit internacional..., igualtat dels pobles... La cosa va bé!». Els cau la bava. És el fetill benigne del passadís.

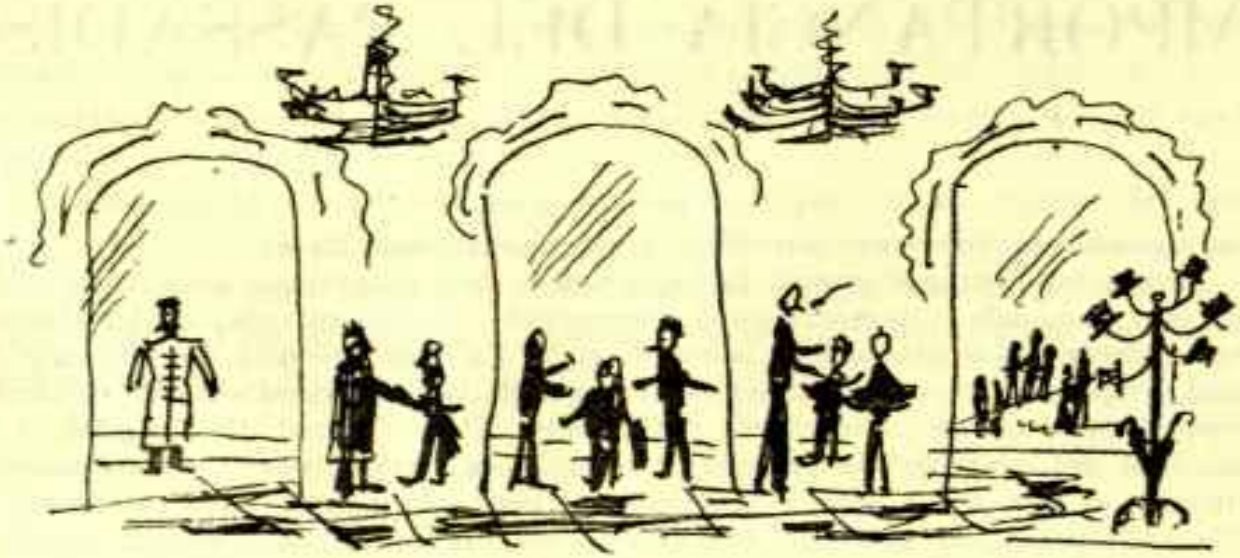

Apunt de l'autor

Tot d'una sonen els timbres. I els uixers fan saber als delegats que la sessió va a començar. Aquests uixers són els querubs que expulsen l'home del paradís —o del passadís—. Tot en orri! Vindrà el parlament —parla? ment!— del delegat de Xauxa, assistit per una quadrilla de vuit (8) secretaris, tots políglotes, cadascun dels quals és un tècnic pràcticament insuperable en la seva especialitat. Però sembla que la tècnica «té virtuts adormidores». L'atmosfera de la sala s'espesseix. Tristesa, fatiga. I el remordiment dels més bajocs.

Els delegats tornaran al carrer, Déu nos en guard! Viuran rosegats pel neguit en hotels de *tout premier ordre* i només sostinguts per l'esperança de l'hora de passadís de l'endemà.

L'ideal, doncs, fóra estacionar-se indefinidament en un passadís, crear-se un passadís artificial que no vingués d'enlloc ni desemboqués a cap banda. O bé seguir al peu de la lletra la doctrina que assegura que aquest món no és altra cosa que un passadís. I un cop admesa aquesta veritat, mirar de fer-lo, entre tots, transitòriament habitable. Però amb molta modèstia, entenem-nos!, i sense això ni allò ni allò altre.

JOAN OLIVER

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

Gent nova

VISIO

La vall era tendra, orejada.
Damunt la carena
reposa la tarda de plata.
–Adelaisa,
tremolen els joncs vora l'aigua.

L'herba prenia un ritme de pluja.
El cel era un mur de tenebres divines.
Jo fui claustre pedrenc aquella hora
i queien campanes i músiques tristes.
–Arnau, al portal et flamegen les brides.

–Arnau, al portal es barren els aires!
–Tinc l'ànima dolça, les flaires
que hi coven estoven les penes.
–Arnau, flamegen carenes
sobre la vall joanenca!

–AMOR
tot just s'abranden les cendres.

Segimon SERRALLONGA
Vic

PER A LA MARE DE DEU

L'aigua sospira, Mare,
en el jardí secret,
closa en la flor de cendra
d'aquesta alba que es perd.

La nit, sola, gravada
des del buit fins l'ocell:
si l'àngel es fa terra
es follen les arrels.

Naixia d'una altra alba,
els pètals vans, oferts;
el vent era la rosa
que en la paraula em venç.

Només el cant, la pluja
estreta de turment;
i la creixença nua
d'un nou jardí defès.

Antoni POUS
Vic

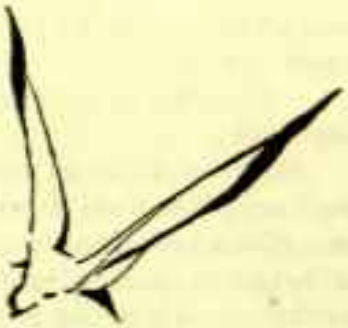

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

PLUJA D'ESTIU

L'AIRE va portar la remor profunda i rodoladissa d'un tro.

—Plou a Llançà— va sentenciar, com un expert, el pescador d'ulls vermells. Estava estintolat a la proa d'una barca i treia un gran fum de la seva pipa. L'avi Miquel, temps ha avarat en terra, el contradeia, una mica per gust, com sempre ho havia fet.

—T'erres, Pometa. Aquest grop refila terra endins. Si no, fixa't en la barretina negrosa que s'aploma sobre Sant Salvador. N'és tot just la punta i aviat el tindrem a sobre.

En Pometa ni es va moure. El vent li esbullava el cabell rinxolat sobre la testa que tenia encarada a mar. Coneixent la flaca del vell Miquel, preferia tallar la discussió. La badia dormia amb una beatitud de tarda d'estiu. Sobre el blau verdós llampeguejaven dues o tres veles blanques. Algunes barques de rem avançaven a poc a poc, com corsers desfilant en la pista d'un circ. Una «tranyina» —semblava la d'En Salat— enfilava de dret l'embocadura del port, deixava una estela blanca que s'obria com un ventall, després desapareixia desfeta en ràpides ondulacions.

A la platja hi havia gent banyant-se. Cossos bruns i atlètics dels homes. Llargues cabelleres de les noies, que el vent agitava com banderoles. Una agradable fantasia de colors cridaners cobria escadusserament aquells cossos. Ningú no semblava adonar-se que la tarda s'anava posant lletja per moments. El sol ja no picava, però feia xafagor a causa de l'aire calent que venia de la banda de terra. En el tros de platja que l'aigua cobreix poc, uns infants xipollejaven fent grans crits i rialles.

L'avi Miquel l'havia encertada. El grop guanyava terreny venint de darrera Sant Salvador. Mitja muntanya estava velada per una boirada grisa que avançava de pressa, esfilagarsant-se, per ci per lla, en les primeres vinyes de la part baixa. Amunt, el cel anava desapareixent sota un cobert de núvols negres i grisos que aviat engolirien el sol declinant. Els trons petaven més pròxims i oberts. El mar va prendre de sobte un color morat i tèrbol. Com un rostre que cessa de riure, sobtadament es va tornar agressiu. Un llampec va travessar els núvols més baixos. Va semblar, uns instants, que es petrifiqués en l'aire, i la seva llampada de pàl·lida claror va ferir totes les coses.

—Pometa, la veterania encara té un lloc a port. Ja ho veus, el meu nas és el meu nas.

En Pometa no el sentia. Tot ell estava magnetitzat per un indret de la platja on una noia llegia un llibre recolzada sobre el braç esquerre. Abstreta en la lectura no semblava adonar-se del canvi de temps, ni de les presses de la gent que es vestia, ni dels que ja corrien camí dels pròxims carrers del poble. L'escàndol de les mares escridassant els petits banyistes rebels dominava tota altra remor.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

Un tro eixordador i un llampec que va fer cloure els ulls de la gent va ser com el començ del vespre. Tot es va anar apagant, disminuint dins la distància, desapareixent. La terra exhalava una sentor humida i vegetal que alentia la respiració. Dintre pocs moments començaria a ploure. De primer un xim xim que el vent espolsinaria, després unes gotes, finalment una aigua feixuga i violenta.

En Pometa mirava la silueta de la noia, invariable damunt la sorra. Va pensar que ja no deuria poder llegir. Potser, per sobre el llibre, contemplava el mar, ara color de plom verdós brut, i els llampecs sobre el far de S'Arnella. L'inquietava aquell cos immòbil. Veia implícita, en aquell estrany repòs, l'actitud de l'ésser que depèn d'un altre món, que viu en una zona de la vida, de la sensibilitat, on ell no podria entrar, que mai no podria comprendre.

L'evidència d'aquesta diferenciació, reiterada enllà dels períodes d'estiueig, va ferir-lo molt endins. Aquell llibre, aquell gest d'absència, aquell domini absolut del temps, eren la resultant categòrica d'una manera de viure oposada a la seva. Les seves sangs avançaven per rescloses diferents, de la mateixa manera que els seus pensaments es formaven i depenien de paisatges inacordables. Oposició que va intentar precisar amb les imatges de la rosa i de l'alga.

I aquestes imatges, entrexocant, en feren néixer de noves dins la seva imaginació. I es va perdre en un somnieig febrosenc, indelicat, avidós de resoldre's, com la pluja que amara i pren totes les coses, en l'absoluta veritat de la possessió. I es va menysprear a si mateix. Va sentir fàstic de la seva condició social, del seu ofici, del sobrenom que li havien tret, del mar que aplana la personalitat dels qui s'hi lliuren, que els allisa l'esperit i tan sols, de tard en tard, els deixa esbravar en una tempestejada desesperació.

La pluja va arribar i només es sentia, a la cara i als braços, perquè ja era fosc.

La noia s'havia alçat. Duia el llibre sota el braç esquerre. Amb l'altra mà aguantava les sabatilles color blau elèctric. Venia per la sorra enfonsant-hi els peus amb una secreta delectança, sota la pluja que li mullava els cabells rossencs, la cara bruna, el vestit estampat d'estranyes flors vermelles.

Va passar davant d'ell i al reconèixer-lo es va exclamar, rient:

—Pometa, que voleu créixer!

I rient encara es va refugiar sota els tamarius del passeig, es va calçar i va apretar a córrer camí del poble mentre la pluja començava a caure de bo de bo.

JOAN BARAT

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

AMB NA MARIA ANTONIA, a Llucmajor...

AL carrer del Rei En Jaume, que és el mateix camí reial que de Ciutat porta a les platges de Llevant, viu Maria Antònia Salvà. La poetessa ha passat quasi tota la vida a Llucmajor. Tothom la creu nada en aquesta vila; però en realitat va néixer a Ciutat, al carrer de Morei, número 28: a una casa que ja fa temps que no existeix. Una casa vella: portal rodó a l'entrada, un sol pis, i a la façana mirant al carrer dos balcons de ferro retorçut i grossos poms de llautó als angles; una gran finestra amb gelosia verda. En aquesta casa, davant Ca'l Comte de Ayamans va néixer, i a Santa Eulària la batejaren, fa vuitanta-tres anys...

Ningú pot triar el lloc de la seva naixença. Una avior modesta i assenyada, amb arrels aficades, des de fa més de cinc centúries, a S'Allapassa, predestinava el Pla de Mallorca, jamai cantat, a la seva veu... La plana de Llucmajor, terra eixuta i de bellesa amagada, havia d'apagar la seva set de poesia. Però Maria Antònia va néixer a Ciutat. I, aquesta tarda de confidències, la venerable poetessa puntualitza aquesta dada no molt coneguda: perquè de tan nina va passar a viure a la pagesia, la creim llucmajorera

Estam dins la saleta de la casa de Donya Maria Antònia. Un cadirat isabelí, tapissat color de rosa vellutada. Per les parets, pintures familiars: el pare, de toga, que va tancar el bufet per fer de senyor pagès a Son Verí i a S'Allapassa; la mare, amb ampla volada de fi moaré, ventallet de cortesia i la pell de mag-

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

nòlia; l'autoretrat del germà Francesc, amb medalla d'acadèmic... Les persianes a penes entreobertes fan més quiet el silenci. Maria Antònia té pels mots l'orella closa, i el diàleg és difícil.

Maria Antònia no vol parlar de si mateixa: les forces s'aprimen. Maria Antònia no vol parlar de la seva poesia: si un dia en tengué delit, ja l'ha perdut. Maria Antònia... Però quan l'empeny suaument a recordar el desvetlament de sa vocació de poeta, i són evocades les garrigues i blateres, les forces es redrecen; retorna el delit; la testa, una mica acalada, s'empina, i una energia meravellosa li engronxa el cap amb un tremolor de vitalitat recobrada.

—Dona Maria Antònia, ¿i els vostres primers records, de nina?

Una calrada li acoloreix les paraules. Parla de la seva mare, perduda quan tenia un anyet, i ella

potser somreia als braços d'una dida.

Flauta se deia qui va nodrir-la amb la seva llet. Flauta... Poèticament, diu:

—Qui sap si la meva dèria per a fer versos me ve del nom de Na Flauta!

Mes no; son pare, malgrat no donàs els seus escrits a l'estampa, era un bon amic de les lletres —oh! les lectures dins el mòbil salonet de la galera— i amic, també, dels lletraferits. Amic d'En Jeroni Rosselló i de Ca'n Costa de Pollença... Si Sor Quitèria li mostrà de llegir, Don Miquel Costa i Llobera li corregí els primers poemes.

La gran admiració de la seva infantesa va esser Mossèn Verdaguer. Quan, amb son pare, va anar a l'Exposició de Barcelona, a cada sacerdot que veia, se preguntava:

—¿Deu esser, per ventura, Mossèn Cinto?

Maria Antònia justifica el seu entusiasme per l'autor del Canigó.

—Era jo una apassionada de la naturalesa amb la qual vivia en contacte, durant les llargues temporades que passàvem al camp. Des dels pinars olorosos i la vastitud dels sementers, fins a les coses més humils: una bresca de mel, un niu de busquerets impensadament trobat, tot em guanyava el cor.

—¿I Verdaguer?

—La poesia de Verdaguer me'n completava la fruïció, amb el català encisador de la Plana de Vic, tan consemblant al nostre mallorquí! Sols qui hagués sentit aquestes coses amb la intensitat amb què jo les sentia, podria comprendre la delícia amb què em corprengueren aquests dos versos de Mossèn Cinto:

...així en traure florida el romaní i la malva
per la quintana es vessa d'un buc rosada mel...

I pensar que precisament a un recó de la quintana de S'Allapassa perfumada de mata i romaní, hi havia uns bucs de terra cuita, a on les abelles elaboraven mel des de molts d'anys enrera!

Resseguint passes i anys enrera, Mossèn Verdaguer ens havia encaminat a llunyanes galeries d'un ahir que es difumina... Retornam al present, a la saleta familiar, amb una penombra de tardor.

Ara, amb un somriure gentilíssim, la poetessa fa brometa dels metges i de les seves xacres. Per mor d'elles a penes no se pot moure de ca-seva. Tanmateix, cada matí, va a missa al Convent... Mirau l'itinerari: surt del casal cap a la Creu del camí de Santanyí, però molt abans d'arribar-hi, tomba i ja som al carrer del Convent que desemboca a una placeta amb un jardinet de joc,

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

pins, i sobre el verd obscur de sa ramera, la façana bescuitada de l'església, amb un pelícan de pedra i la claraboia com una lledánia d'or. I

...per fons la muntanya benamada
de Randa, emmantellada de pinar...

I després de missa, altra volta a caseta, a la llar. Una casa gran i noble, plena de corredissa i xiscles d'infants...

—I a S'Allapassa, D.ª Maria Antònia?

—Ja hi vaig poques vegades. I a l'anar-hi no me puc allunyar de la clastra. No m'és permès de córrer, com ans solia, fins a arribar als espadats de Regana i Pou Salat. Ni al petit bosc d'alzines lligades a terres muntanyenques per la dama del bell nom d'Elisabet. Ni vaig a asseure'm al pi ajupit que abans, alt i esvelt, lliurava a la nostra boca d'infants els seus pinyons de closca dura... Ara, quasi bé no surt de casa ni sols per arribar a l'aujub de l'hort, a la terrada del qual vaig aprendre de donar les primeres passes.

Es difícil destriar, dins la dolcesa de sa conversa, a on acaba el record o la impressió més recent, purament conversacional, i la poesia deixada a lloure — com a plomall amb lleuger vola-vola — cap a tots els cors amics... Que aquesta és la clau de la poesia de Maria Antònia: la senzillesa d'una ànima delicadíssima convertida en ritmes, en versos d'una vitalitat, d'una frescor, d'una puresa, dels quals és el millor símbol la fluïdesa de l'aigua que corre, fluïdesa d'aigua destravada, sempre nova, que no pots dominar al primer cop d'ull sinó que hauràs de seguir per reguerons de sorpresa i de bellesa inesperada.

I tot per a cantar la planura, austerament bella, no gens espectacular, del seu terrer, i la seva vida en aparença planera, tan pobra d'aventures per a esser novel·lades com rica de vida interior.

Allà on la mirada distreta veurà monotonia, els que tenguin finor als capcirons dels dits hi trobaran delicadesa, matisos, variacions miniades dins uns temes aparentment limitats: paisatge animat amb figures vives, autobiografia, i un gran amor a la pàtria. Tot un jardí s'inclou dins l'obra de Maria Antònia que afirma, sempre, amb seguredat, la seva joia de viure. Ai! la botànica de Maria Antònia, florer holandès de pètals i bestioles; ai! la cançó mel-rosada de llaurar i de batre, i la codolada i el romanç: ai!... La simple enumeració poèticament s'intensifica fins a ressonar com un càntic a les belleses del món, anticip de la major naixença, himne de la seva fe per les ales que no s'han d'abatre mai...

Ara, Maria Antònia, —la pell un poc desmaiada, els cabells blancs damunt el vellut carmesí, i amb totes les potències ajuntades als ulls que, amb gran força expressiva, interroguen o subratllen, darrera les ulleres— fa honor als anys que manifesta la seva partida de naixement, i per això se queixa, amb gran mesura, de les seves xacres... Però me sembla que se queixa sense massa entusiasme. Se sent el cor jove, encara, i com diu al seu darrer llibre —lliçó d'optimisme per a tots i de medicina per a molts de joves tocats de melancolia—:

La vellesa per tot veu l'oblit,
el jovent se li fa insuportable,
i per mi, mai em fou tan amable
ni el jovent, ni l'infant, ni el delit.

I així deixam D.ª Maria Antònia, al peu de Randa, al cor del pla de Mallorca, amb un discret ai! als llavis i l'ànima vessant d'alegria.

B. VIDAL I TOMÀS

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

EL CANT DE LA SIBIL·LA la nit de Nadal a Mallorca

La nit màgica de Nadal, a més de font inexhaurible d'inspiració poètica, ho ha estat de tradicions populars arreu del món cristià. Un dels més preuats monuments del nostre folklore religiós, no gaire ric ja, és el *Cant de la Sibil·la* que es fa la nit nadalenca a la Seu de Mallorca i a quasi totes les altres esglésies de l'Illa. (1)

En acabar l'ofici de matines i abans de començar la missa, puja a la trona un al·lot d'uns dotze anys, que duu un cridaner vestit de caire femení amb tuls i sedes brodades, i que sosté amb les dues mans una gran espasa lluenta. Porta tan estrany indument perquè representa una sibil·la, i, com és sabut, l'Antiguitat cristiana admeté que Déu havia concedit una mica d'esperit profètic a algunes d'aquelles endevinadores paganes, per tal de predisposar els gentils amb llurs oracles, a rebre la llum de la Bona Nova. Aquell infant, sempre una mica emocionat per la gran solemnitat del moment i la gentada que l'escolta, canta aquesta arcaica cançó:

Lo jorn del Judici
parrà qui haurà fet servici. (2)

Jesucrist, Rei universal,
home i ver Déu eternal,
del cel vindrà per a jutjar
i a cada u lo just darà.

(1) A. Noguera. *Memoria sobre los cantos, bailes y tocatas populares de la isla de Mallorca*. Palma, 1894, pàg. 57, i F. Pujol. *El Cant de la Sibil·la*. Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, 1918, xxiii, 217.

(2) F. de B. Moll, *Sobre el segon vers del Cant de la Sibil·la*. Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana, 1935, xvii, 152, i 1936, xviii, 22.

UAB Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General CEDOC

Gran foc del cel davallarà;
mars, fonts i rius, tot cremarà.
Los peixos donaran grans crits
perdent los naturals delits.

Ans del Judici l'Anticrist vindrà
i a tot lo món turment darà,
i se farà com Déu servir,
i qui no el crega farà morir.

Lo seu regnat serà molt breu;
en aquell temps sots poder seu
moriran màrtirs tots a un lloc
aquells dos sants, Elies i Enoc.

Lo sol perdrà la claredat
mostrant-se fosc i entelat,
la lluna no darà claror
i tot lo món serà tristor.

Als mals dirà molt agrament:
—Anau, maleits, en el turment!
anau-vos-ne en el foc etern
amb vòstron príncep de l'infern!

Als bons dirà: – Fills meus, veniu!
benaventurats posseïu
el regne que us he aparellat
des que lo món va esser creat!

Oh humil Verge! Vós qui heu parit
Jesús Infant aquesta nit,
a vòstron Fill vullau pregar
que de l'infern vulla'ns lliurar!

Lo jorn del Judici
parrà qui haurà fet servici.

Segons els autoritzats mots de Mossèn Anglès, «el Cant de la Sibil·la representa per a Catalunya el drama més antic dels que coneixem: ell comença almenys al segle X a Ripoll, i s'escampa arreu de la Catalunya on perdura fins al XVI. Una vegada reconquerida Mallorca, el cant gregorià i la litúrgia romana hi entren també de ple; el mateix Cant de la Sibil·la s'hi introdueix amb la mateixa melodia dels mossàrabs, que fou la de Catalunya, de França i d'Itàlia, i amb tonada ja estrafeta i seguint més o menys alguns dels cants populars de l'illa, hi segueix usant-se fins als temps nostres». [3]

Tenim notícies que el Cant de la Sibil·la en llengua vulgar s'executava en la segona meitat del segle XVI a quasi totes les Seus catalanes: Urgell en 1580, Girona en 1550, Vic en 1568, Barcelona en 1569, Tarragona, València en 1533. A Alguer, la ciutat que parla català a l'illa de Sardenya, encara es canta i la

(3) Higini Anglès, *La Música a Catalunya fins el segle XIII*. Barcelona 1935, pàg. 289.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

seva lletra catalana és més completa que la que es conserva a Mallorca. [4] Aquesta cerimònia estigué també bastant difundida per Castella, Provença i Itàlia.

La Contrareforma era hostil a les pràctiques extralitúrgiques tradicionals, i en 1572, el bisbe de Mallorca Diego Arnedo prohibí l'execució del Cant de la Sibil·la en la seva diòcesi. La tradició, però, pesava, i la vigília de Nadal de 1575, a precs del nou bisbe Joan Vich, el capítol de la catedral mallorquina va restablir-lo «disponiendo que se ejecutasen además algunas cantilenas devotas como se hacían en otras iglesias, particularmente en Valencia». [5] Encara que en 1666 el bisbe Pedro Manjarrés de Heredia va abolir de bell nou el Cant de la Sibil·la en tota la diòcesi de Mallorca, o almenys que ell no en donàs autorització escrita, el fet és que aquesta cerimònia ha sobreviscut fins als nostres dies.

Antigament no s'executava el Cant de la Sibil·la de la mateixa manera que ara, puix segons una consueta de Mallorca de mitjans del segle XIV, a les matines de Nadal el bisbe recitava la novena lliçó i llavors «sex presbiteri ascendant trunam, et duo incipiant alta voce *Judicii signum* et chorus respondeat *Judicii signum;* et predicti sex presbiteri, bini et bini, dicent omnes alios versus, et in fine cuiuslibet versus chorus respondeat *Judicii signum;* et finitis omnibus versibus, episcopus finiat lectionem» (Anglès, *op. cit.* 300). La substitució dels sis preveres cantors per l'infant vestit de dona a la Seu de Mallorca, fou, segons el professor Aebischer, [6] efecte de l'esmentat acord capitular de 1575 de restablir-hi el Cant de la Sibil·la «como se hacía... particularmente en Valencia», on, segons el breviari de 1464, «la Sibil·la deu estar apparellada en la trona vestida com a dona». [7] A la catedral de Toledo també la cantava un infant, un «seise», vestit de dona.

El Cant de la Sibil·la no és altra cosa que la versió a llengua vulgar del *Judicii signum*, que abans del segle XV es cantava en llatí però que fou traduït a la Provença. Admeté Milà i Fontanals [8] que la versió catalana provenia directament del fals Sermó atribuït a Sant Agustí que en la dramàtica religiosa medieval engendrà la *Procession des Prophètes* de Limoges, Arles, Rouen, etc., però Aebischer *(loc. cit.* 267) sosté que el Cant de la Sibil·la és solament un fragment desglossat, a causa del seu interès i extensió, d'una representació més completa de la *Procession des Prophètes* segons consta que es celebrava a Mallorca i a València en el segle XVI; per altra banda sabem que en el segle XIV era ja conegut a Catalunya el *Ordo Prophetarum*, puix que en parla un ordinari de Girona (Anglès, *op. cit.* 283).

Respecte al seu origen, Mossèn Anglès sospita si el *Judicii signum*, divulgat dins la Península Ibèrica des del segle X, podia esser d'origen mossàrab *(op.*

---

(4) *Folklore alguerès replegat de* N'Antoni Ciuffo. Butlletí del Diccionari de la Llengua catalana, 1924, XIII, 267, P. Aebischer, *Le «Cant de la Sibil·la» en la cathédrale d'Alghero la veillée de Noël*, Estudis Romànics, 1949-1950, II, 173.

(5) J. Villanueva, *Viaje literario a las iglesias de España*, Madrid 1852, XXII, 135 i 185.

(6) P. Aebischer, *Un ultime écho de la* Procession des Prophètes: *Le «Cant de la Sibil·la» de la nuit de Noël à Majorque*. Mélanges d'histoire du Théatre du Moyen-Age et de la Renaissance offerts à Gustave Cohen. París 1952, pàg. 263.

(7) Villanueva, *op. cit.* XXII, 134, i J. Ruiz de Lihory, *Diccionario biográfico de músicos valencianos*, València 1903, pàg. 48.

(8) M. Milà i Fontanals, *El canto de la Sibila en lengua de oc*, Romania 1880, IX, 360; Obras Completas, VI, 294.

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

cit. 300), però el Prof. Aebischer prefereix admetre que vindria a les terres catalanes des del Llenguadoc *(loc. cit.* 270), per tal com la Catalunya vella rebé una influència cultural considerable dels monestirs occitans, i consta particularment «que les proses en usage au monestir de Ripoll... provenaient en majorité de Saint Martiel de Limoges et de Saint Pierre de Moissac». (9)

La vitalitat del Cant de la Sibil·la a Mallorca pot considerar-se plenament assegurada, ara que no compta amb l'hostilitat de la jerarquia eclesiàstica i ha estat revaloritzat per la crítica i el públic. Mn. Joan M.ª Thomàs, el director de la «Capella Clàssica», després d'un estudi a fons, n'ha depurat plenament la melodia, i reconstruint amb art el *Cant de la Sibil·la,* l'ha incorporat al repertori d'aquella benemèrita i prestigiosa entitat coral.

M. SANCHIS GUARNER

(9) T. GÉROLD, *Les drames liturgiques médiévaux en Catalogne.* Revue d'histoire et de philosophie religieuse, 1936, XVI, 430.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

A LA CIUTAT DELS LLIBRES

BLAI BONET. *ENTRE EL CORAL I L'ESPIGA*. «Les Illes d'Or», n.º 48.

QUAN En Blai Bonet — joventut ferida i apassionada— aparegué en el camp de les lletres mallorquines, ens féu l'efecte com si hagués passat un terbolí. Un autèntic terbolí de poesia vera, enfebrada—*viva*, diria Maragall—, que se n'entrava, esbatanant portes i finestres, desordenant caramulls de papers, escambuixant clenxes impecables, movent un escàndol—un joiós i benaventurat escàndol!—a les nostres saletes literàries.

Anys enrera, n'havien sofert una altra, de tramuntanada semblant. En Rosselló-Pòrcel era qui l'alçava. Però el fibló passà; ningú en féu gaire esment—potser ni tan sols se n'adonaven ací, els mateixos mallorquins—i no se'n parlà pus.

D'En Blai Bonet sí que se n'ha parlat, i se'n parla, i gosaríem dir que se'n parlarà encara més, i més fort. Per això la publicació del seu segon llibre de versos, *Entre el coral i l'espiga*, ha estat un esdeveniment notabilíssim en el nostre petit món poètic.

Per aquells qui de la poesia mallorquina en tenen el concepte que, fins ara, havia semblat ortodoxe —*oficial*, podríem dir—, aquest llibre haurà estat una sorpresa. Moltes de les característiques que, tradicionalment, s'atribueixen als nostres poetes—contenció, mesura, equilibri de fons i forma, perfecció del vers, etc.—hi perden importància, es desdibuixen, gairebé desapareixen. Però si tot això es sacrifica, és per donar pas a una cosa més important, l'única realment important: la Poesia; aquesta font efusiva que no sempre vol resignar-se a córrer canalitzada, per molt rica i sumptuosa que sigui la canal.

Llegint *Entre el coral i l'espiga*, hem tengut la impressió de trobar-nos davant un poeta de tipus genial. Ens hem d'entendre: amb això no volem dir que En Blai Bonet sigui un geni. Una tal afirmació seria de sobres prematura, i mai no ens atreviríem a fer-la, per molt que els seus versos ens agradin. L'única cosa que volem expressar és que el jove santanyiner no és d'aquells que han arribat a la poesia per un procés intel·lectual de depuració i pel treball constant i ferm, sinó per la intuïció directa, viva, palpitant; pel camí de la veritable inspiració. Per això i no per altra cosa l'hem anomenat *poeta de tipus genial*.

Es clar, però, que aquestes dots temperamentals innates poden malaguanyar-se o restar completament inèdites, si no les assaona un ample rec de cultura literària. Afortunadament per ell i per les lletres mallorquines, En Blai està fora d'aquest perill. No tot és, en els seus versos, intuïció i instint poètic. Hi ha també una fonda i fecunda assimilació de la millor poesia d'ara i de tots els temps. Antonio Machado, Lorca i Alberti, entre els castellans; Maragall, dels de casa; i també els clàssics, la nostra irrenunciable tradició mediterrània—notau aquest virgilià *no sé què dolcíssim de bon cor i de gràcia* que traspua l'ègloga *Jacint i Nard*—, semblen els elements que més directament han contribuït a formar la seva personalitat de poeta.

I ara no volem desaprofitar l'ocasió de remarcar un fet ben important pel futur desenvolupament de la nostra poesia: la tendència, per part del sector més inquiet de la generació jove, a assimilar i *mallor-*

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

quinitzar les recents directrius poètiques castellanes. Creim que aquesta tendència pot esser prou fecunda. Pensem que la poesia castellana ha assolit, en aquests darrers temps, un dels seus moments de màxima qualitat. Voler ignorar aquest fet, entossudir-nos a restar-ne al marge, a desaprofitar allò que de més vivificant puguem transplantar-ne a casa nostra, seria una actitud completament estèril, que en res no beneficiaria les lletres mallorquines. Dels bons fruits que aquesta assimilació pot donar i que no representen cap perill d'evaporació de les nostres més íntimes essències, n'és un bell exemple *Entre el coral i l'espiga*.

Ja hem dit quin és el to general del llibre i alhora la seva màxima virtut: Poesia. Poesia delirant, dionisíaca, que *crema*. Poesia que surt a flor de pell, arregussant-ho tot; vers, eufonia, equilibri..., descobrint-nos uns horitzons fins ara gairebé closos per a nosaltres, donant-nos una versió personalíssima, humanitzada, del paisatge de Santanyí. Un mar i uns camps vivents, amb muscles, i sang, i ànima. Una naturalesa eixamorada pel propi dolor del poeta que és també el dolor de la mar perquè mai no ha de veure

el plor morat de la vinya
ni el pes gloriós del blat,

i és també el dolor del camp eixut, assedegat, que crida els núvols negres que li obrin llurs *pits de boira llagrimosos*.

En Blai, llargament malalt, pressentint al seu entorn un sol i una primavera que no pot abastar, no ens envia, però, ni una sola paraula de ressentiment. Una amorosa tendresa li endolceix el seu món, i fa dels seus poemes *escales d'amor* per enfilar-se als *campanars d'alegria*. Perquè, malgrat tot, enmig de l'íntima tragèdia

sempre hi ha un brot de taronger
que va, en silenci, cap a la taronja.

Gairebé tots els poemes de *Entre el coral i l'espiga* palesen aquesta efusiva qualitat. Ella compensa, amb escreix, qualque excessiva llibertat idiomàtica, potser una certa manca d'agilitat, que, ací i allà, podria descobrir una ullada esquitarella. Guiats només pel nostre gust personal, destacaríem: les dues èglogues — l'esmentada *Jacint i Nard* i *Glauc i Amant*; l'inefable *Càntic*, d'arrel bíblica; *Amor*, delicadíssima i original al·lusió al tema de Narcís; les *Dècimes a l'amor fugitiu*, amb regust de lírica trobadoresca; *La vaca morta*, de ressò maragallià; l'emocionada *Carta al pintor Bernareggi; Intima Primavera; Epifania*...

Entre el coral i l'espiga, que s'obri amb un pròleg, ben tallat i emotiu, del nostre dilectíssim Bernat Vidal i Tomàs—a qui pertany l'honor d'haver descobert i format el poeta—, ens ha estat servit per l'editorial Moll, en la col·lecció *Les Illes d'or*, porta sempre oberta a tots els esperits i a totes les inquietuds.

Josep M.ª LLOMPART

20 GENER 1953

AQVARI

GRÀFIQUES MIRAMAR
MALLORCA

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

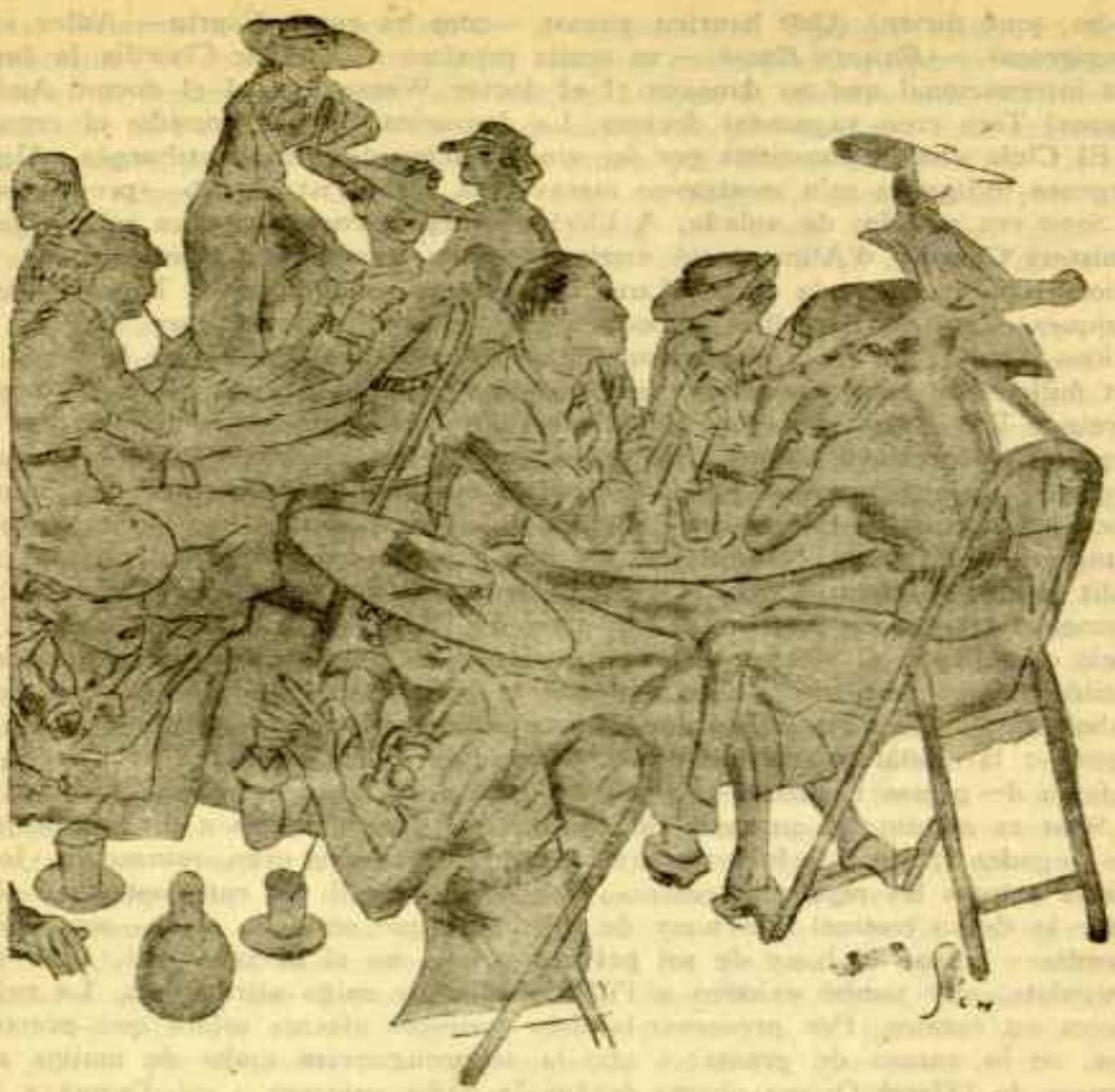

AQUELLS AVANTGUARDISMES...

Una illa en la Mediterrània, a principis de 1936; quasi una illa grega. Turisme un poc deslorigat. Volapuk: «*Ach, mein dear, que je suis molto stanca.* I demà m'hauré d'aixecar dematí...»

El Cinema Club donava a les nou les seves representacions quinzenals per a elegits —«entre la dutxa matinal i el bany de sol», explicaven líricament els prospectes—. Com el Club no pagava —els elegits, ai!, són pocs— l'empresa no cedia la sala sinó a aquelles hores i de mala gana. La cedia tanmateix. De no

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

fer-ho, ¿què dirien? ¿Què haurien pensat —com ha escrit Espriu— Adler i els hongaresos? —«*Bauern Rasse*»— es sentia pròxima a decretar Clawdia, la dansarina internacional que no dansava. ¿I el doctor Wassmann? ¿I el doctor Andrea Gaspar? Tots eren vagament doctors. La dansarina filòsofa presidia el cenacle.

El Club s'havia constituït per fer cinema d'avantguarda, antiburgès. Alguns burgesos indígenes se'n mostraven meravellats. «Heu vist *Sopa?*» —preguntaven.

Sopa era un film de volada. A l'Urbs futurista, composta d'un sol edifici, el Ministeri Central d'Alimentació enviava papilla irradiada i vitamínica als vint milions d'habitants de la ciutat. Luxe de ressorts i maquinàries. Tuberies pneumàtiques. Com els porcellins s'aboquen a les mamelles de la mare, així els vint milions d'habitants de la ciutat comunitzada s'abocaven, en deixar la feina, als vint milions de tubs pneumàtics que conectaven amb la gran caldera —més bé safreig o llac— instal·lada en el Ministeri de l'Alimentació. «—Es un film que fa plorar —decretava Clawdia en veure que alguns ignorants feien la mitja—. Aquestes masses humanes, guiades entre tenebres per l'instint vital, mentre sonen les sirenes...» Perquè tot el temps del menjar sonava una sirena semblant a un senyal d'alarma. Naturalment, el film acabava en catàstrofe: un savi ressentit introduïa mixtures dins la sopa; els habitants de la ciutat s'enfollien col·lectivament i després de destruir el Ministeri de l'Alimentació linxaven el savi, que moria com l'escorpí, víctima del verí propi. «—Es un film simbòlic», exclamava Matilde Llovet amb un poc de por que li demanessin explicacions respecte al simbolisme. «—Jo diria millor que és una metàfora —observava el poeta Pulcre Pastor—; la metàfora eterna de la Humanitat. I les metàfores no s'expliquen —afegia de pressa i satisfet—: s'han de captar en la seva mateixa forma».

Sopa es mantingué quaranta-cinc dies en el programa; és a dir, es projectà tres vegades, perquè ja hem assenyalat que les sessions eren quinzenals. «Jo he assistit a totes les representaciones», deien amb orgull els entusiastes del club. Entre la dutxa matinal i el bany de sol... «Perquè seria un crim —sentenciava Clawdia— deixar el bany de sol pel film». Ella no el deixava mai, i els dies ennigulats, que també existien a l'illa, acudia als raigs ultravioleta. La pell li saltava en escates. Per preservar-la dels mateixos efectes solars que preconitzava, se la untava de grassa, i així la sorprenguérem molts de matins a la terrassa de l'Hotel Oriana oberta davant la badia sufocant —sol d'agost a Mallorca—, com un peix que es frig. «—Es congestionarà, Clawdia». «—Prendré aspirina». «—Li surten arrugues devora els ulls». «—Això s'opera». El nostre bon sentit protestava: «—Però s'està fregint, amiga meva! S'està coent dins les seves cremes. Idò així! Es posi ara polvos o farina: ¿per què no es tira d'una vegada dins la paella?». L'artista filòsofa alçava el cap i obria un sol ull: «—Han tocat les dues. *Allez, petit bourgeois, allez manger votre soupe*». Com en el film. En lloc de partir ens assèiem, perquè era dolça la indisciplina davant la mar blava i luxuriosa. «—Digui'm, amiga, ¿què els hi posà el savi dins la sopa, als bons obrers de X?» La dolça amiga ens mirava amb menyspreu: érem una mentalitat inferior, estava comprovat. «—No em torni parlar de *Sopa* —amonestava—. Es un *bluf*. M'he cansat de sentir comentar aquesta beneitura *simbòlica*, com diu la senyora Llovet. *Ach, mein Gott!*»

En veure que el film tenia certa acceptació entre els indígenes, el clan el declarava antiquat. Una cosa era l'art i una altra les obres de tesi. Quedà decretat que *Sopa* era pura sociologia i s'inicià una subscripció per veure de repre-

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

sentar *Xemeneies*, l'obra mestra de la temporada a Txecoslovàquia. El doctor Wassmann i el doctor Andrea Gaspar donaren conferències preparant el terreny. El matí de l'esdeveniment no faltà Matilde Llovet, la senyora indígena intel·lectualitzada, ni Fifí Visconti, l'esvalotada marquesa que canviava constantment de cabells, canet, amant i perfil. El teatre estava ple. Era el 15 de juliol. La calor resultava aclaparadora. Clawdia, roja com un llagostí, mostrava la pell tumefacta i una cremada de segon grau enmig del front. «—No em digui res! —cridà quan veié que la mirava—; és una cremada, i no necessit donar més explicacions».

La representació començà. Damunt un fons gris, els xiulets de cent fàbriques llunyanes foradaven les boires del cel mentre s'anava perfilant un bosc de xemeneies. Els xiulets anaven *in crescendo* fins ensordir les orelles. Algun erudit ho comparà a l'obertura de Tristany i Isolda. Dissonàncies desagradables es mesclaren als xiulets furiosos. Intervingueren renous de telers i de motors d'explosió. De tant en tant, un crit humà, unes paraules en llengua estrangera, volapuk de rus i alemany. «—Són blasfèmies —ens digué Clawdia a cau d'orella—. Terrible!» De sobte un tro sec féu tremolar la sala i s'encengueren tots els llums. El preludi havia acabat. Vaig córrer a saludar Matilde Llovet i tot seguit Fifí Visconti, per explicar-los que les paraules del film eren blasfèmies. Quedaren admirades i satisfetes de saber-ho. El Dr. Andrea Gaspar —ulleres, nas de lloro— apareixia triomfant. Parlava de l'art per l'art i de diners. Suava. Tornàrem a la nostra butaca. El film prosseguia. Sonaven càntics religiosos. A la pantalla, damunt les imprescindibles grisalles, desfilaven vellets, criatures innocents, arbres de Noel, flamades, flors, fruites i botelles. A una senyora amb vestit de nit una botella de xampany li feia una mala passada: saltava el tap i la botella començava a treure fum. La senyora es cremava pel cap, com un misto, i tota ella es volatilitzava per la botella convertida en xemeneia. A defora nevava. A dins —si és que es podia distingir entre dedins i defora— les flamarades ho devoraven tot. Devoraven mobles i criatures. Flamades amples, que llepaven les parets; flamades volubles, canviants, amenaçadores. Clawdia plorava. Li vaig sentir pronunciar la paraula «antisèpsia». Era just lo que necessitava la seva cremada del front, que començava a supurar. Darrera meu s'acubava una senyora. La sala estava a 38 graus centígrads, aquell matí de juliol.

Dies després del film caigué foc del cel damunt l'illa; ocorregueren catàstrofes...

DHEY

Dibuix d'En Bosch, 1935

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

Els Clàssics

AIXÍ COM CELL QUI DESITJA VIANDA...

Axí com cell qui desitja vianda
per apagar sa perillosa fam,
e veu dos poms de fruit en un bell ram,
e son desig egualment los demanda,
no el complirà fins part haja elegida
sí que el desig vers l'un fruit se decant;
així m'ha pres, dues dones amant,
mas elegesc, per haver d'Amor vida.

Sí com la mar se plany fortment e crida
com dos forts vents la baten egualment,
u de Llevant e altre de Ponent,
e dura tant fins l'un vent ha jaquida
sa força gran per lo més poderós;
dos grans desigs han combatut ma pensa,
mas lo voler vers un seguir dispensa.
Jo el vos public: amar dretament vós.

E no cuideu que tan ignocent fos
que no veés vostre avantatge gran!
Mon Cors no cast estava congoixant
de perdre lloc que l'era delitós.
Una raó fon ab ell de sa part,
dient «que en ell se pren aquesta amor,
»sentint lo mal e lo delit major,
»sí que, ell content, cascú pot ésser fart».

L'Enteniment a parlar no vene tard
e plenament desféu esta raó,
dient «que el Cors, ab sa complexió,
»ha tal amor com un llop o renard,
»que llur poder d'amar és limitat,
»car no és pus que apetit brutal,
»e, si l'amant veen dins la fornal,
»no serà plant ni molt menys defensat.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

»Ell és qui venç la Sensualitat;
»si bé no és en ell prim moviment,
»en ell està del tot lo jutjament:
»cert guiador és de la Voluntat.
»Qui és aquell qui en contra d'ell reny?
»Que Voluntat, per qui el fet s'executa,
»l'atorg senyor e, si ab ell se disputa,
»a la per fi se guia per son Seny».

Diu més avant al Cors, ab gran desdeny:
«Vanament vols, e vans són tos desigs,
»car, dins un punt, tos delits són fastigs:
»romans-ne llas, tots jorns ne prens enseny.
»Ab tu mateix delit no pots haver.
»Tant est grosser, que Amor no n'és servit.
»Volenterós acte de bé és dit,
»e d'aquest bé tu no saps lo carrer.

»Si bé complit lo món pot retener,
»per mi és l'hom en tal sobiran bé;
»e qui sens mi esperança el reté
»és foll o pec o terrible grosser».
Aitant com és l'Enteniment pus clar
és gran delit lo que per ell se pren,
e sobtil art és sobtil pensament
qui de fins pasts no el jaqueix endurar.

Plena de seny, no pot Déu a mi dar
fora de vós que descontent no camp.
Tots mos desigs sobre vós los escamp:
tot és dins vós lo que em fa desitjar.

AUSIÀS MARCH
(Gandia, 1397-1459)

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

VERDAGUER, ACTUAL

VERDAGUER se'n va anar d'aquest món pocs dies abans que jo hi arribés. Quan vaig aconseguir l'edat d'ús de raó poètic, el rebombori de la seva mort i de la seva vida ja amb prou feines se sentia, i el poc que en quedava era ja en camí de transformar-se en llegenda. Alhora, la seva obra, llegida en els volumets perfectes, però tan econòmics, i amb una ortografia que volia ésser tradicional, de les edicions de Francesc Matheu, prenia per molts —jo només llegia i escoltava, encara— l'aire de representar el passat. Un gran monument, cert, però del passat.

No se li negava que fos el re-creador de la llengua: fins se li reconeixia expressament. Però també com si fos una cosa passada: com si calgués tornar a fer la feina i, ara, ben feta. Igualment com els Malherbe i els Güez de Balzac no haurien acceptat per res del món que el tomb que van fer donar a la llengua francesa no hauria estat possible si, en lloc de rebre-la amb l'empelt d'alguna fantasia clàssica, però plena de nova vida, de mans de Ronsard, l'haguessin trobada tal com la va deixar Clement Marot, els nostres noucentistes —sense gosar proclamar-ho tant, és cert— se sentien molestos davant del que trobaven de retòrica romàntica i de llenguatge rural viu en les formes re-creades per Verdaguer. No tinc ara textos a la vista, però sí n'hi ha prou amb recordar com Xènius, en el pròleg a *La muntanya d'ametistes,* plantejava l'oposició entre naturalesa i ciutat, per adonar-se com els trets, per taules, també anaven a clavar-se en Verdaguer.

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

De fet, el que no admetien en Verdaguer era el que en podríem dir la categoria europea. I el raonament venia a ésser aquest: si ell, tan important, però tan rural, ha donat la volta al món, nosaltres, que anem de cara al món, ens en farem amos.

Tenien raó en tot, menys en la conclusió. Tenien una certa raó en veure'l, com ja Maragall el veia, en allò que té de primitiu, i la tenien tota quan creien que l'evolució de la llengua no es podia aturar allí. En canvi, s'equivocaven quan creien que el pas que ells farien donar a la llengua seria un pas definitiu. Si només l'haguessin considerat indispensable, no hi hauria hagut res a dir, perquè realment Carner era indispensable, i també Fabra. Però, en un cert sentit, l'estat al qual ells van portar la llengua era menys definitiu que aquell en el qual l'havia deixada Verdaguer. Si amb el català hagués passat el que va passar amb el provençal, tothom veuria Verdaguer com ara veiem Mistral: com un resultat perfecte. El mèrit de la nova generació va ésser posar la llengua en estat d'evolució, i a base de l'aportació dels grans mallorquins per una banda i de les aportacions de les cultures europees per una altra, obrir-li camins novíssims que Verdaguer no podia ni preveure. Però les coses que es posen en evolució renuncien, pel mateix fet, a presentar-se com a definitives, encara que els qui les mouen no s'ho pensin.

Ara que ens ho podem mirar de lluny, i amb una llengua literària pràcticament aconseguida a les mans, és quan veiem fins a quin punt Verdaguer segueix essent la referència fixa, la base incommovible de l'evolució, i que, en qualsevol nou tomb que faci la llengua, haurem de tornar sempre al lligam amb Verdaguer. Ara mateix veiem com el llenguatge literari, un cop assimilat l'enorme profit que va treure de l'evolució post-verdagueriana, s'està tornant a acostar, com en l'obra de Verdaguer, a la llengua parlada.

Es per això que, quan llegim ara la seva obra poètica, la podem judicar sense destorbs pel seu valor de poesia, i veiem així més bé fins a quin punt era excelsa. No és que els entesos de quaranta anys enrera no se n'adonessin, però els destorbava una mica, posat en primer terme, l'esforç que ells mateixos estaven fent per completar el camí de la llengua, i no els podem fer cap retret si, homes com eren, els semblava que l'època que iniciaven era el més important. Ara que és aconseguit, i les aigües que ells van remoure són calmades, Verdaguer es pot reflexar amb tot el seu esplendor en la superfície llisa i clara de l'amplíssim llac de les nostres lletres, el mateix que, sense ell, qui sap si encara seria un estany mig oblidat entre muntanyes.

Maurici SERRAHIMA

Dibuix de Martí Vives

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

AMB IMATGES

Com el dorment que es desperta sobtat
i en la nua buidor dels silencis i l'ombra
sent totd'una que la vida li fuig com un riu sense destí
tot fluint per les venes inútils,
així m'ha pres l'esglai en la gorja, de nit,
la tenebra al flanc, cenyint-me.
Una terra calcigada pel galop d'invisibles cavalls
que fugen inexorables
—temps, oh temps sense retorn,
vent en la fosca i verm dintre la fruita!—
em sosté com un estrany
i com un estranger em rebutja.
Molt lluny, flames abranden casals que estimo i ciutats,
i l'aire em duu l'ardor dels incendis;
però no puc girar-me enllà
i plorar la ruïna de les coses que em nodrien un dia.
Només, d'esquena al galop i al foc,
m'és dat avançar per la fosca,
orb a la meva presència, al meu pensament
com una eixorca planura,
sord al meu cor menut i obstinat
en el seu trepig solitari.

Josep ROMEU

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

BAUDELAIRE A MALLORCA

Confés que aquest títol: «Baudelaire a Mallorca», és un simple recurs per atreure l'atenció del lector. El poeta no vingué mai ací, que jo sàpiga, però hi arribà la influència de les seves obres i especialment el ressò obsessionant dels seus versos.

Crec, però, que l'obra de Ch. Baudelaire s'ha estudiat massa poc, i no és estrany que hagi estat sovint mal compresa.

Durant una conferència de Georges Duhamel a l'Institut Ramon Llull, organitzada per *Alliance Française*, l'orador enumerava els instruments i senyals d'una cultura: escrits, obres d'art, monuments, vasos; d'aquests assenyalava el valor en el llenguatge simbòlic —vas d'elecció— i com a exemple d'una metàfora nova de fa cent anys cità aquests versos de Baudelaire:

Je t'adore à l'égal de la voûte nocturne,
ô vase de tristesse, ô grande taciturne...

La cara dels oients —que jo em mirava de coa d'ull— em féu sospitar que molt pocs havien copsat la intenció del conferenciant i em confirmà en la meva opinió: que l'obra de Baudelaire —de la qual derivà la poesia simbolista— és massa poc coneguda entre nosaltres.

Es clar que, així com els seus contemporanis saberen cloure els ulls davant la vida crapulosa del *dandy* extravagant per fixar-se només en la seva obra de gran poeta, cal també que deixem de banda el pseudosatanisme histriònic del breu capítol *Révolte* per a posar la nostra atenció en el fons d'humanitat que conté la seva poesia en general, en la tendra compassió pels vells, pels desvalguts i per tots els qui sofreixen, en el sentit cristià del dolor:

Soyez béni, mon Dieu, qui donnez la soufrance
comme un divin remède à nos impuretés,

i, sobretot, en l'esperit moralitzador que presideix l'obra dels seus darrers anys.

No tenc a la memòria cap passatge dels nostres poetes anteriors a la generació de Costa i Alcover que ens oferesca algun exemple d'influència bodeleriana. A partir d'aquests, sí que en trobam qualcun.

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

Mossèn Costa, tan primmirat, degué posar un gran esment a no deixar traspuar cap reminiscència d'una lectura que el degué omplir d'escrúpols. Així i tot li escapà un «somiador inútil» que s'assembla massa amb el *rêveur inutile* de *Femmes damnées* per a esser fill de la casualitat.

Joan Alcover sent anar els seus pensaments «com a caravanes» vers el cementiri de Ciutat. El poeta parisenc havia escrit, a *Sed non satiata:*

Quand vers toi mes désirs partent en caravane,
tes yeux sont la citerne où boivent mes ennuis.

Gabriel Alomar té, ençà i enllà, reminiscències bodelerianes. Una que ara record és:

«les flors s'espaumen tendrament».

El mestre havia escrit, en el poema *Bien loin d'ici:*

Des fleurs se pâment dans un coin.

Miquel dels Sants Oliver, gran escriptor doblat de poeta, és tal vegada el qui més reflecteix la temàtica i el llenguatge de Baudelaire dins els seus versos, com ací, per exemple:

Un caminar de reina i gran senyora
que la gent, en passar, deixa astorada;
i sé una olor subtil, emmetzinada,
que el qui la sent un cop, sempre l'enyora.

(Però tenc per mi que ho feia amb *humour* equivalent al que traspuen tots els capítols de *L'Hostal de la Bolla*. Provau, si no, de llegir els alexandrins de *Tedi:*

—Sé que ton cor vessava dels més sublims anhels—

imaginant que els declama un artista integral com Don Pere Càffaro a una Eugènia de Montijo hostessa obligada d'un barri menestral).

Tot allò qui hi ha de bodelerià en els versos de Miquel S. Oliver, pertany al Baudelaire anterior a l'any 1857. Això em fa sospitar que no degué conèixer la producció afegida a les edicions de *Les Fleurs du Mal* l'any 1861 i el 1868.

Miquel Ferrà té, dins la seva obra poètica, molt poques reminiscències de Baudelaire. Un dia que jo, intencionadament, comentava amb ell el *Sonnet d'Automne*, en arribar al vers que diu:

Je hais la passion et l'esprit me fait mal,

ell m'apuntà: —Jo tenc un vers que diu: «La passió em fa mal».

Però el que més li agradava era recitar de cor el poema *Recueillement* que comença:

Sois sage, ô ma douleur, et tiens-toi plus tranquille.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

Havia triat, pel seu gust, l'obra més tardana del gran poeta. Jo també.

Fins ara m'he referit a poetes nostres que han passat d'aquesta vida. En esmentar els vivents procuraré ometre llurs noms, per més d'un motiu.

Un judici advers, precisament, és el primer que em ve a la memòria. Parlàvem, havent dinat, dels autors abundosos i d'aquells altres més concentrats, que per una sola obra han arribat al primer rengle. Sortí a rotlo, naturalment, el títol *Les Fleurs du Mal*.

—Sí, un llibre que bastà per donar fama universal al seu autor, i és un llibre que més valdria que no s'hagués escrit.

No em va semblar oportú de discutir aquesta opinió que no compartia; el qui parlava —literat eminentíssim— ben bé podia mudar d'idea sense el meu ajut.

Els altres judicis que he escoltat són tots favorables, i algun d'admiració extraordinària.

D'un poeta molt apreciat és una traducció de *Moesta et errabunda* que em recorda haver llegit en alguna publicació d'anys enrera; tal vegada a l'*Almanac de les Lletres:*

Dis-moi, ton cœur parfois s'envole-t-il Agathe.

D'un altre és la imitació externa —combinació de versos i d'estrofes— de *Harmonie du Soir* en una visió molt personal de les ones d'un mar tempestuós.

D'un altre és la cita d'aquella estrofa que comença:

Singulière fortune où le but se déplace

de *Le Voyage,* al començament d'una notícia històrica sobre un inquiet personatge mallorquí.

Esmentaré, per acabar —deixant al tinter altres coses, perquè això s'ha allargat massa— l'aplicació d'uns versos bodelerians a la desolació de Miramar quan hagué perdut el col·legi de missioners fundat pel Rei Jaume II a precs de Ramon Llull:

... se lamente,
et, malgré les honneurs que lui rend l'univers,
s'énivre chaque nuit du cri de la tourmente
que poussent vers les cieux ses rivages déserts.

I l'adopció d'una imatge poètica, la que tal volta més s'adiu a l'enamoradís senescal i majordom de la cort mallorquina:

Astrologue noyé dans les yeux d'une femme.

M. ARBONA OLIVER

Dibuix autoretrat de Baudelaire

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

FRAGMENT D'UNA CARTA

A Josep Miquel Velloso

Amic, pren una branca d'olivera
on es pentini l'amor,
on l'amor es pentini mirant-se en el mar,
on l'amor canti, rigui, siuli,
on l'amor digui «amor» cada matí.

Amic, pren la meva ànima i espolsa-la
perquè en plogui la vida on la mullares
i, com un salpàs, ens beneesqui la cambra
amb les finestres obertes i plenes
de cossiols de geranis, coloms, miralls, tumbagues...

Pren-me, mediterrani, d'or i blau
per encendre't la vida de marbres empampolats
i recordar la barra d'aquell bar
on ens posàvem barretines de paper,
o aquell altre
on bevíem ginebra i coca-cola
entre una nebulosa de mirades
que ens veien ballarins, perduts per un meridià.

Pren-me al record d'aquella escala blanca
que esquivàvem amb l'alegria dels ascensors
i, amunt!, amunt!, al pis o a la muntanya,
ja al cel amb llibres i converses!

Amic, tot és com sempre!
No cal plorar ni dir que ens enyoram,
perquè vivim aquí, a la mateixa vida,
als mateixos records, a les mateixes
estrelles —Orió, Cassiopea—,
als mateixos amics,
a les mateixes marques de tabac,
a la mateixa llengua,
a la mar, a la mateixa mar, i, saps?,
només hi ha un cel per a tots dos.

Jaume VIDAL ALCOVER

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

El carrer dels meus dotze anys*

Els arbres de casa ens feien glatir de debò quan la fruita començava a madurar. Amb les meves germanes, no ens cansàvem mai de menjar-ne. Per atipar-nos-en, de bona gana hauríem renunciat a tots els àpats, sobretot l'escudella, que tant ens costava d'engolir.

El pare no volia que toquéssim, abans de ben madurar, cap cirera, pruna, albercoc o préssec del nostre pati. Cada dia feia una inspecció rigorosa i després ens indicava el que podíem collir l'endemà.

El cirerer i l'albercoquer eren els arbres que més produïen, però com que es dreçaven arran del mur que separava el nostre pati del clos del vell Nicolau el cabrer, les branques més carregades es decantaven cap a la seva banda i no érem pas nosaltres qui ens menjàvem la fruita d'aquells dos arbres. Emparant-se en no sé quin dret, els veïns es consideraven amos de tot el que s'abocava a casa seva. Un dia vam atrevir-nos a collir algunes cireres de les branques que passaven el límit, i ens van dir que en donarien part.

I era ben trist haver de contemplar, des de la nostra galeria, com la filla del vell Nicolau omplia cistells de fruita amb aire desafiador i comptava la que quedava encara verda per estar segura que no la hi prendríem.

D'aquell clos, a nosaltres només ens podia pervenir la fetor irrespirable d'uns conillers i de la bassa de xena que hi havia arran de la paret mitgera. Jo no vaig perdonar mai als veïns l'afany egoista de desposseir-nos d'una fruita que em feia venir aigua a la boca quan la mirava. El més indignant era que aquells veïns tenien fruita a desdir i haurien pogut passar-se de la nostra. Dia havia de venir, però, que, aprofitant l'amistat que vaig contreure amb el nét del vell Nicolau, em rescabalaria de la que ens prenien descaradament, més amb ganes de molestar que no pas en ús d'un dret que jo considerava injust.

Tot i el meu deliri per la fruita, sempre m'havia resistit a seguir els companys quan a entrada de fosc anaven a furtar-ne pels horts. Tornaven amb la pitrera i les butxaques plenes i amb les espardenyes brutes de fang negrós, perquè els pagesos, a posta de sol, aprofitaven, per a regar, l'aigua de les fàbriques que baixava per la riera.

De vegades algun xicot duia a l'esquena rastres de vergassades. Segons qui, no es resignava a ésser desposseït del fruit dels seus arbres que tantes suors li costaven. Però aquelles protestes contundents es solien pagar cares. Un bon matí el furiós trobava el seu hort mig arrasat i alguna vegada amb els arbres fruiters serrats arran de soca. Les venjances de certes bandades de nois havien fet plorar de ràbia més d'un home.

Els guardatermes eren els únics que feien por als brivalls devastadors de conreus. Un d'ells, que portava una barba com un Sant Pau i que es distingia per la seva crueltat, una vegada es va veure acorralat per una colla de minyons

* Del llibre inèdit del mateix títol.

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

que el varen desarmar i lligar a un arbre; s'hi va estar fins l'endemà al matí. El guardatermes va denunciar tots els que havia conegut. Els volien tancar a l'Asil Naval o a l'Asil Duran de Barcelona, i els pares van demanar clemència al cacic. Com que quasi tots sempre havien votat per ell, l'afer va cloure's sense altra conseqüència que un vol de clatellots. Un altre guardatermes fou trobat ferit als afores de la ciutat; a sol colgant, un escamot de vailets el va esperar darrera un bardissar i el va mig lapidar.

Un dia vaig sentir com un d'aquells deia al meu pare:

—Aquests marrecs fan més mal que una pedregada seca. Si fossin homes, amb una perdigonada a les anques n'hi hauria prou. Però com que amb la quitxalla només puc fer servir el bastó o les mans, i les meves cames no van tan de pressa com les seves, es riuen dels pagesos i de qui els vetlla.

Però de pagesos n'hi havia que tenien males puces, com per exemple el masover de Ca'n Poal, que no s'hi pensava gens en tirar una escopetada, amb cartutx de sal, al darrera dels qui aixecaven massa el braç quan passaven pels fruiterars. Sembla que feien una coïssor terrible aquestes escopetades.

A nosaltres, sempre ens convidava algú a menjar fruita, sobretot raïms, figues i cireres, al peu del cep o de l'arbre. Sortíem de casa en fer-se clar, quan la rosada mullava l'herba. Ens podíem atipar tant com volíem, però no ens en podíem emportar gens, cosa que era molt de lamentar perquè només hi anàvem els petits.

Un amic del pare, però, cada any ens convidava a omplir un cistell de cireres en una vinya de les Martines. El cirerer era enorme. Les branques, carregadíssimes, es torçaven fins a terra. Hi anàvem una tarda de diumenge. Abans anàvem a buscar el Maquinista a casa seva. La seva dona i la seva cunyada ens deien:

—¿On aneu amb aquest cistell tan petit?

—Ja sabeu que no m'agrada abusar —contestava el pare.

Al vespre, quan abocàvem el cistell damunt de la taula de casa, tot eren elogis per a aquella família tan generosa. El pare vigilava que davant cada un de nosaltres hi hagués tants pinyols com cireres havíem menjat. Després en fregàvem algun en una pedra o en una rajola fins que tenia un forat. El buidàvem amb una agulla de cap i en fèiem un xiulet. Els de pinyol de pruna o d'albercoc tenien un so més agut.

Ja feia tres anys que anàvem a la mateixa vinya. Un dia va sortir un home de sota les faldilles del cirerer, verdes, grogues i vermelles com les d'una gitana. Amb cara terrenya, ens increpà amb aquests mots:

—Aquest cop, sí que us atrapo! Gireu cua i avall, mala negada!

Sorpresos, el meu pare i jo vam mirar el Maquinista. Aquest barbotejà:

—Passàvem i hem dit: «Anem a refrescar-nos la gola amb unes quantes cireres, només unes quantes».

—Uns quants quilos, deveu voler dir... Només heu de mirar els cistells.

El pare, que havia comprès de seguit, va dir:

—Ens en podríeu vendre, si aquesta vinya, segons sembla, és vostra.

—Ni una! Avall!

Vaig treure de les meves orelles els dos penjolls que ja m'hi havia posat a tall d'arracades i vam tirar rasa avall, callats, fins que vam perdre de vista el pagès. Aleshores el meu pare, encarant-se amb el nostre acompanyant, va cridar, enfurismat:

—No et perdonaré mai aquest afront! Ara comprenc per què les dones de casa teva trobaven el nostre cistell massa petit!

El Maquinista es volgué justificar prenent-se la cosa a broma, però quan fórem a l'indret on el camí es partia, el pare va dir-li:

—Val més que tiris per la dreta i nosaltres anirem per l'esquerra. I no presumeixis més de tenir vinya. La teva és la del padrí: carregar i fugir.

FERRAN CANYAMERES

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

VICTOR CATALA

Hi ha autors, com també hi ha cases i paisatges, que et revelen, tot just en passes el llindar, un clima incomunicable. Arriben a tu color, olor, gestos de les coses, talment una aura; i, a mesura que entres, pots reconèixer, sense necessitat de comentari, que tornes a trobar-te dins aquella mateixa realitat.

Són, aquests autors, com un paisatge molt conegut, com una casa molt estimada, que no et cal pas veure del tot per a saber-los. Una paraula, només, una taca d'humitat, una branca partida, i tu ja saps que tota la resta vindrà igual que tu pots esperar-la.

Sols entrar en aquest paisatge conegut, amb una mica de por i una mica de curiositat. No saps ben bé si et doldrà el més petit canvi o contràriament espies sobre la cara coneguda l'imperceptible moviment del temps, perquè et convencis, una vegada més, que no t'havies equivocat.

Víctor Català pertany a aquesta mena d'autors. Pots acostar-t'hi com a un paisatge estimat. Els anys poliran les arestes de les coses, faran més lentes les aigües d'un torrent, d'un verd més dens i trist la garriga i els pins, però és el mateix.

En els seus alts i baixos, aquí més, allà no tant, l'autor reprendrà la mateixa història, per reflectir-hi, no sols el Nord, com ella mateixa explica, sinó aquest món tan seu, barreja de nua i salvatge realitat i de misteriosa angoixa. Una mateixa història va essent explicada per aquesta veu greu i senyora, amb aquesta senyoria que en el nostre país només ha estat reservada al camp. La història és llarga, sembla inacabable, des de *Solitud* a *Jubileu*. La llegim i la vivim arrelada al notre vell país, unida als mites incommovibles del poble, a la seva fe, a la seva por. Ens arriba a través d'ella, de qualsevol dels seus personatges, aquesta força poderosa, aquesta estranya saviesa, sovint impàvida, gairebé

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

insensible a un dolor que es va fent a l'entorn d'aquests homes, que hi queden submergits talment en una densa boira.

Tot això és contat de la més senzilla manera, posant enfront dels teus ulls, el gest vulgar, l'anècdota xafardejada, d'odi i d'amor més primaris. I aquesta vulgar història, que ella conta, es troba arrelada a aquest tros de terra que ella ha viscut tan fidelment. Un tros de terra que s'assemblaria a qualsevol altre, com un home és igual a qualsevol home, si no fos, a la llarga, absolutament diferent, com l'home és incomunicable al seu propi germà.

Moltes vegades ens haurem preguntat: ¿per què l'autora de *Solitud*, després d'haver ofert aquesta novel·la, que va ser rebuda pel nostre petit món literari amb una exaltació plenament conscient d'allò que se li oferia, va seguir la seva quantiosa narració en forma de contes?

Rellegint les seves *Obres Completes* sembla que elles mateixes et donin la resposta; la vida que ella descobria al seu entorn no calia que fos novel·lada. La immensa novel·la de la seva vida seria, al final, tota la seva obra. Ens l'aniria donant, polint, amb la repetició sàvia d'ambients i personatges, cenyint-los cada vegada més dins qualsevol història curta; els faria viure sota diversos noms, diversos ulls; seria l'home solitari (l'amo del «Lenin»), la dona més sola encara (la «Mila») amb aquesta absoluta solitud femenina que han expressat amb una intensitat prodigiosa dues dones, altrament ben diferents: ella, Víctor Català, i la meravellosa Colette.

El llenguatge que ella mateixa es forja, amb una força activa només superada per Verdaguer i rera d'ell Ruyra, aconsegueix una riquesa i una potència expressiva que ni tan sols l'oblit d'unes normes que s'establien quan ella ja havia aconseguit el seu ofici, pot esmorteir.

Com sempre, i no és ara el moment de parlar de les causes, i de les seves conseqüències, els nostres millors narradors cal buscar-los en els anomenats ruralistes. Paraula que ha servit com a qualificatiu de menyspreu o d'elogi, segons la moda. Partint d'aquest fest (i poden il·lustrar-lo: Verdaguer, Ruyra, Josep Pla, i en un altre sentit, però no menys expressiu, S. Juan Arbó), ens adonem com s'eleva per damunt de tots ells la veu de Víctor Català per a comunicar-nos (i ho podem dir amb una paraula molt a l'ús de la nostra època) un missatge.

Un dia o altre és possible que algú, amb absolut desapassionament, escateixi, dins l'obra de la gran senyora, el que hi ha d'absolut i allò que ella va tributar, com tots, al gust d'una època, i va sacrificar als seus propis límits. Potser serà algú a qui la veu d'aquesta terra nostra no li sigui tan íntima i necessària. I també, potser (perquè l'esperit de justícia sigui perfecte), no s'esborroni enfront d'un article neutre o d'una frase més o menys abusiva d'hipèrbatons.

Llavors, n'estic segura, es podrà trobar en aquesta obra un dels pocs mons creats per la imaginació on la vida haurà passat incommovible, dura, sorda, amb un tènue besllum d'esperança.

Maria Aurèlia CAPMANY

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

LA VEREMADA A BINISSALEM

Tots els escriptors que han descrit Mallorca —Grasset de Saint-Sauveur, Cortada, Piferrer i Quadrado, Villalonga, etc.— estan plenament d'acord quan afirmen, amb paraules més o menys semblants, que els vinyets de Binissalem són els més famosos de l'illa.

Aquesta circumstància mantenguda al llarg dels segles, havia de crear forçosament un clima favorable al desenvolupament de tota una sèrie de costums populars i, fins i tot, donar al poble una fesomia pròpia.

A la darreria del segle XVIII i a principis del següent, que és quan Binissalem assolí la major prosperitat, es construïren l'església i els nombrosos casals de pedra viva. Per ventura de llavors data la cançó:

Binissalem, pedra viva,
pedra de dos mil colors;
es teu pedreny gloriós
sobre tota pedra priva.

L'ascensió de la societat de la vila es féu aleshores tan notable, i això degut als seus vinyets, que es feren proverbials la cançó i l'adagi que posam a continuació:

L'adagi diu: *Es binissalemers, es vestit d'es diumenges el duen es dies feners.*

I la cançó:

A Pollença diuen le,
i a Inca diuen vós,
a Binissalem, senyors,
i a Ciutat, vossa mercè.

Doncs bé, emmarcat dins aquest escenari de prosperitat, el poble ha anat teixint el seu entrunyellat d'habituds, amb un segell tan propi, que la veremada a Binissalem és —des del punt de vista folklòric— distinta de les altres contrades de l'illa.

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

A principis de setembre —i fins fa una cinquantena d'anys, a darrers d'aquest mes— la vila es lliura plenament a la bella tasca.

Els homes que trepitgen, al cup, amb els peus nuus, porten el clàssic *cassot*, camisa de tela de sac, amb els davanters sobre els calçons del mateix teixit. Naturalment que ja s'han estès prou les màquines, que estalvien els trepitjadors. Unes premses rústiques, però eficients, acaben de treure el most a la rapa.

A la vinya és, però, on el quadre es presenta més pintoresc. Les dones amb el *trinxet* van llevant els raïms als ceps i, quan tenen llurs paners plens, si els homes encarregats de buidar-los no ho fan, són avisats per les veremadores amb el crit de: *Verema!* I ells, ràpids, buiden els paners dins la portadora, que duen d'un lloc a l'altre, mitjançant els *simalers*, o siguin els pals que passen sota les anses del carregat atuell.

La feina, no cal dir-ho, és feixuga, però més alegre, encara, que feixuga.

El dinar dels treballadors de la vinya es redueix a fideus espessos, molt coents, amb carn de *cabriela* —cabra muntanyenca—, i a pa, formatge i raïm.

El repòs de la dinada és dedicat als jocs més barroers: ara ennegrir-se amb la mascara de l'olla dels fideus, adés fer *garberetes*, costum, aquesta, més binialera que binissalemera. La *garbereta* consisteix en tirar-se algú sobre un descuidat, per a llençar-lo a terra. Llavors, sobre aquest munt inicial, s'hi aboca tothom.

Quan el sol s'enrama, el tall de veremadors i veremadores retorna a la vila. En arribar-hi, el grup es passeja pels carrers sonant tota casta d'instruments de corda i les imprescindibles castanyoles. Llavors, amb una tonada meravellosa, esgrana tot l'enfilall de les cançons pròpies de la tasca.

N'hi ha d'antigues —que són les més belles— que es repeteixen cada any, però els talls procuren haver-ne de noves i que facin referències als esdeveniments del poble.

De les antigues, entre moltes que en podríem donar com a mostra, elegim les següents:

Ara començam a entrar
en es carrer amb alegria.
¿No em diries, vida mia,
en a quin portal estàs?

Venim de sa veremada,
a posta tenim pocs jocs;
es rèms són petits i pocs,
i mala nit que hem passada.

Diuen que en anar a vermar,
se'n duen ses portadores.
Al lotes, anit se fa
es ball de ses vermadores.

Adiós, *carrer, carrer,*
carrer, carrer, adiós.
Allà on hi van senyors,
es pobres, ¿què hi han de fer?

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

Generalment totes les cançons modernes són irròniques i n'hi ha d'injurioses. En retreim dues que diuen:

Des Pou-Bo fins a sa Creu
tot són euveies *retudes,*
i es pastor no els ha volgudes
de sa ronya que els hi veu.

¿Coneixeu sa sedassera
que viu davant ca N'Horrach?
Diu que no té enamorat
perquè la troben grossera.

La feina de cada dia acaba amb un curt ball de *boleros,* anomenats *des vermar,* perquè només es ballen aquests temps. Són uns boleros cantats i de música deliciosa. A altres bandes de Mallorca se'n ballaven de molt semblants, però la variació binissalemera té una força d'expressió que debades cercarem en les altres.

Són nombroses les lletres que sap el poble; nosaltres en citarem les d'un ball sencer, tenint en compte que, generalment, la darrera de les tres de cada bolero sempre és la mateixa i que les restants es barregen indistintament, a gust dels cantadors:

Jas una poma,
Catalina-Maria,
jas una poma,
que es teu marit t'envia
de Barcelona.

Floreta groga,
el rei va dir un dia,
floreta groga,
el rei va dir un dia,
te vui per nora.

'ture't, 'ture't,
'ture't, 'ture't al·lota,
ben aviada,
perquè si no t'atures
seràs burlada.

El dia de les acaballes se celebra la festa del *ramell.* La senyora o la madona de la casa envia un cistell enramellat de flors i guarnit de sucs esperitosos, galletes, confits i tabac als veremadors de la vinya, i ells s'encarreguen de passejar-lo pomposament per tota la vila, entre una explosió de cants, guiterres, ximbombes i castanyoles. Antigament es feia un petit ramell —*fiol*— per als menuts. Actualment aquest costum ha desaparegut per complet, però els infants són, ara, els qui porten, davant davant, el ramell gros.

Hi ha una sèrie de cançons que fan al·lusió al susdit ramell. Vegem-ne algunes:

—Vetaqui aquest ramell
que per voltros m'han donat,

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

i m'han dit que reparàs
si feieu molt de cas d'ell.

—Ja diràs que n'he rebut
es ramell amb alegria,
però més m'estimaria
que es qui l'ha fet, fos vengut.

Recorreguda la vila sencera, el tall es dirigeix a ca els senyors o amos, i abans d'entrar-hi canta:

Ara que som arribats
davant sa vostra carrera,
no pas envant ni enrera
perque estic enamorat.

Llicència vui demanar
a l'amo i a sa madona,
si mos volen deixar entrar,
que serena hi fa defora.

Llavors, dins la casa mateixa, o a la clasta, o en el carrer, s'arma un ball de pinyol vermell. Tots els veïns, i fins tot el poble, s'hi consideren convidats.

El ball *des ramell* dura llarga estona, i per acabar, alta nit, el tall de veremadors canta amb la tonada, magnífica i sense parió, del veremar:

Sa darrera i no en cant pus,
sa darrera i no en cant d'altra.
Si he feta alguna falta,
perdonau-mè, Bon Jesús!

Llorenç MOYÀ GILABERT

Dibuix de Joan Junyer

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

GENT NOVA

CANÇÓ

Conjugo el verb enervar:
sempre em repeteix tenebra:

arbre, fulla, obscur i clar–
fosc del cel orfe d'estrelles.

Gris el vent assota el clam
que de la terra s'aixeca.

(Només tinc un cor esclau).

La cançó sempre m'enerva.

Conjugació incessant
–buit del clam, arbre i estrella–,
ritme del cor i la sang,
pensament, instint, donzella.

Trepida el cel irritat
–no li escau la primavera–:
cent motors enjogassats
galopen damunt l'estepa.

Mancat d'ànima i combat
la vida eixorca m'enerva.

Conjugo el verb encisat:
mort en pau, ja res m'enerva.

Lluís CASASSAS I SIMÓ

Barcelona

EL CLAVELL

Beurem la teva mel
nèctar de porpra,
ai! emporprat amic, de tronc flexible,
que regnares tan poc
damunt la terra!
Seda és la roba que portes,
ai!, teixida
amb fibres de crestall,
tan refilades
que a la llum de la nit
semblen estrelles
dins el teu cor fet fulles...
Amic clavell, enamorat de l'alba,
digne d'esser robí d'una corona,
llavi de dona
o cor d'un gran poeta.

Maria FRAU

Mallorca

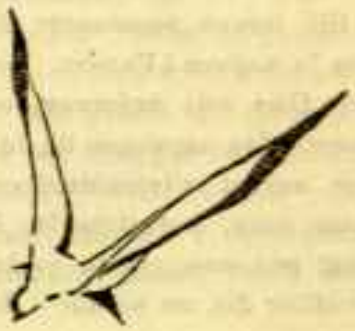

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

A LA CIUTAT DELS LLIBRES

«ELS DIES», POEMES DE MARIÀ VILLANGÓMEZ. Publicacions de «La Revista», segona sèrie. Volum III. Barcelona, 1950.

LLEGINT els poemes de Marià Villangómez, ens adonem tot seguit que han estat dictats per una absoluta sinceritat. No responen a un impuls momentani. Enllà de la lluminosa gravetat de les seves imatges, endevinem una prolongada gestació, un meditatiu perfer-se de les idees i els sentiments. Aquest líric d'Eivissa mira el món amb la justa *angoixa* que cal a la seva personal experiència poètica. No exagera el to de les seves preocupacions ni s'abandona als fàcils heroismes d'un transcendentalisme estrany a la seva íntima evidència. Reserva que no vol dir limitació, sinó concepte clar i estricte de la pròpia riquesa. Després de tot, única esperança i supervivència de l'home posat en el seu medi. Cercant una suggestió física en aquesta seva posició, podríem pensar en el fet que visqui en una petita illa amanyagada pel sol i dominada per la presència constant del mar.

Els temes dominants de la seva poesia són la natura i l'amor. Tots els poemes de *Els Dies* són enfervorides variacions d'aquests dos aspectes de la seva lírica. Vens que sovint s'interfereixen, esdevenen un clam únic, indestriable. De vegades, matisat per una càlida melangia, un impuls —millor dit, un somni— de felicitat que no arriba a l'èxtasi. Altres, abandonant-se a una punyent tristesa, una quieta soledat que fa pensar en la pregona relació de la sinceritat del poeta amb la gènesi dels seus poemes:

Això cerc, això trobava,
mai no m'havia enganyat.

El poema del qual hem pres la cita precedent, primer en el recull, ultra l'específica i justa síntesi que, en funció de pròleg, acompleix, és com l'exègesi del món interior del poeta. Ens parla del que pensà, estimà, sofrí i sofreix a causa d'allò que perdé, i del que encara espera de la vida. Ràpida, però asserenada visió retrospectiva endins de la sang, a través de tots aquells cicles emocionals que, des de la més remota infantesa, passant per la torbadora adolescència, la tímida aventura de les primeres inquietuds poètiques, l'amor, el dolor i la mort, l'ajudaren a forjar-se l'ànima de poeta que sap retornar a la llum tantes secretes esperances. El poema, xop d'emoció contingguda, fidel a una humana llei d'insadollable recerca íntima, emparat en to greu amb més força expressiva que rigor formal, acaba amb els dos versos abans citats, precedits d'una admirable invocació a la pura perennitat de la bellesa, fidel retrobament del poeta enfront de la inevitable caducitat de les coses.

Els *dies* que M. Villangómez va conjurant amb delicades imatges, viuen i alenen, transfigurats per la força vehement de la

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

poesia, dins el pretèrit *sec fullac dels dies* i en l'escrutadora contemplació d'*aquests dies que passen*. El futur tortura rarament el nostre poeta. El seu esperit es complau en l'invariable tresor de les coses modificades pel toc dolcíssim del record o en la urgent correntia quotidiana, font immediata de vivències i d'emocions que l'alquímia poètica va fent eternes i perdurables, robant-les quasi al temps, aquest fabulós *vent llarguissim*, fuga precipitada que projecta la seva imaginació

en un temps de misteri,
vell llampec, infantesa,
o esguard, potser, en un món
anterior als meus ulls.

La soledat amara sovint l'esperit del poeta. Soledat rica, ho hem dit, d'estimades reviviscències i d'un present exhaurit amb fervorosa avidesa. A aquests dos elements essencials dins el seu món particular, cal afegir-n'hi dos més, intensíssims i molt valuosos: la naturalesa i l'amor. I ara tornem al començ d'aquest comentari quan hem intentat esbossar la temàtica dominant del poeta.

La natura l'embriaga amb una obsessió plàstica i simbòlica. Doble visió d'una ànima enamorada de la terra, la terra prodigiosa que Déu oferia a la seva felicitat i al seu dolor, però que a estones es rebel·la, de tan incalculable bellesa com ha d'oblidar sota la feixuga insistència del seu altíssim origen,

¿Me'n faràs un retret si m'oblid de ta força creadora?

poema que, amb el seu to de suplicant fervor i punyent interrogació, recorda la pregona grandesa del *Cant espiritual* de Maragall.

A través del paisatge —ara crepuscular, ara llumínic com un començament del món— s'afuen, en una suprema desfilada exultant, les seves amors més íntimes. Transfiguració ideal que el poeta explica amb imatges d'expressiva emoció, banyades d'un perfum de melangia, que, de vegades, assoleixen la veu mateixa de la poesia més pura. Sovint es complau, donant un to dramàtic als seus versos, en un diàleg amb la natura, com si cerqués la profètica afirmació a tantes confidències i a tantes interrogacions. Es en aquests fragments d'intimisme paisatgístic que anem descobrint l'amor extraordinari de Villangómez pel seu país, per la seva *fragant i bella Eivissa;* la velada i constant al·lusió a una presència femenina, ara il·luminada de lluors primaverals, ara ferida d'una vaga tristesa, personificada en una branca, en la sublim rojor de la posta o transfigurant tota la meravella física que descobreixen els ulls del poeta quan afirma:

El paisatge, avui, ets tu.

És encara a través d'aquests moments que ens adonem que el poeta no és pas un misàntrop:

Oh, l'home és qui, invisible, proclamen
tots aquests camps,

i li fa exclamar en un dels poemes més destacats del llibre, per la musicalitat i el dring exultant de les imatges:

I la sang es contempla
a ella mateixa, vida
i en tanta embriaguesa
o estranyada delícia
lligada ací a la terra,
als homes i a la densa
gerdor i a la presència
lluminosa de l'aire,
aire de març, obert
a les promeses, aire...

A través de *Poemes d'oblit*, el poeta ens portarà amb mà tremolosa enllà dels camins més pregons del seu somni. Es un trajecte penós, difícil, on les imatges més lluminoses, *núvol, primavera, rosa, música encesa,* sostenen una lluita feixuga i desesperada amb altres d'ombrívol sentit: *mort, dolor,*

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

tenebra, silenci absolut, realitzant un apassionat contrapunt, on ell es posa a la llum de la seva consciència les més arborades il·lusions i els dubtes más torbadors. El poeta allibera, en versos harmoniosos i segurs, *la història del meu cor, el diari combat* entre l'obstinat esperó del record i l'eixut alè esborradís de l'oblit, indecís entre la pau poblada d'espectres que proposa aquest o l'emmelangida reverberació ideal que li ofereix una fidelitat poètica. Sense solució de continuïtat entre una i altra, va filant el seu cant atent a les veus renovellades del seu cor, generós *d'una final esperança*
de trobar, com abans, en braços renadius,
la volada més alta de la llum.

Marià Villangómez és nat a Eivissa. Enamorat de la seva terra, hi resideix habitualment, i es veu clar que no es considera un ésser confinat, malgrat l'atracció inevitable que damunt d'un esperit universalista i ric com el seu deu exercir l'ambient literari de Barcelona. Com algun pur i escollit poeta de les illes, es va adscriure des de bon principi al corrent literari català, acceptant la superior unitat de la llengua per a l'exercici de la seva vocació de poeta. Aquest llibre que hem comentat, com també els dos publicats els anys 1948 i 1949, respectivament, *Terra i Somni* i *Elegies i Paisatges,* en són mostra magnífica. El seu llenguatge és ric, depurat i precís, fet a la justa mida del concepte clar i entenedor que ell té de la poesia.

Enamorat aiximateix de totes aquelles coses del món i de l'esperit que contenen bellesa i la susciten, treballa amb el fervor del convenciment i realitza el seu somni emportat per la força vehement d'una autèntica poesia que, alhora que el fa viure i estimar, li assegura aquella escatimada pau d'esperit que tan necessària ens és i otorga als nostres actes i pensaments la perdurable confiança i seguretat que ell fa exemplar quan afirma:

Mai no m'havia enganyat,
això era ma vida,
el que és ara, aquests dies
que passen, aquest aire
i aquesta terra que esguard.

Joan BARAT

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

QUATRE AL VOLTANT D'UNA TAULA

«M'és grat de comunicar, a qui m'obri un pam d'orella, que plau a un servidoret empassar-se un bon llonguet» —recità l'enriolat vicari.

«*Et* i després altra vegada *et?* Em pensaria que ens ho participa en vers» —endevinà, perspicaç, el senyor Mató i Restrudis.—«Un peix que l'ardit company comença a estar més aviat pitof. O dirigeix les bateries a assegurar-se avui el *sopanet* de franc? Si de cas, suportaria la gorra clerical la butxaca de l'Estengre: li pertoca» —de-

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

cidí el senyor Mató i Restrudis. I somrigué mirant enllà, amb l'aire més subtil del seu repertori.

«De què somriu el gran?» —es preguntà, irritat, el noi Estengre, que havia alçat casualment els ulls. —«Això del pam d'orella l'al·ludeix, no a mi, car els seus pàmpols ultrapassen els meus almenys de mitja cana.» —I tornà a submergir-se en els meandres d'un somnieig obtús.

«Ells, bevent tota la tarda, glop rera glop, el millor vi de can Nineta, i jo, en canvi, sense poder-ne tastar ni una mala set de gota» —ruminava amb desfici el tartaner Climent. —«Aquesta és conducta de bons cristians?»

«Dispenseu, senyors i amics, el petit esplai poètic» —continuava la peroració de mossèn Guilla. —«Versots de joventut, senyors, dels feliços temps de seminari, ja tan llunyans, Déu meu!»

«Bo!» —medità el senyor Mató i Restrudis. —«Ara sí que se'ns dibuixa un risc evident d'armilla. Seminari, has dit? Ensumo que ho relacionarem a corre-cuita amb alguna bella contribució de guerra, perquè per alguna cosa som aquí. Però jo, tautau, que t'enganyen! Prou amollarà els pistrincs aquest endormiscat, l'infeliç.» —I accentuà el seu experimentat somriure, el qual desvetllava de nou la bròfega condició del noi Estengre.

«Sí, són més grosses. Doncs què s'afigurarà?» —s'afermava en el seu criteri l'últim. En aquest punt, a Sinera hi havia qui era partidari de l'Estengre, qui ho era d'en Mató.

«Si no em plega el ram d'aquesta mofa, haure d'acabar de torçar-li la tarota d'un cop de puny» —concloïa el limitat personatge, mentre el vicari projectava la seva, com un immens apagallums, damunt la taula i s'abrinava supremament de fesomia.

Rodolaven de seguida, dintre de l'encetat to faceciós, els temudíssims mots demanant ajut: la Causa ho exigia. Aquesta vegada, entrarien el Rei a Madrid. Que ho discutirien, potser? Els seminaris hi eren al darrera, i àdhuc els convents, i fins i tot els capítols de les catedrals. I li constava d'autèntica tinta que Rafael Tristany es llançaria al camp, a comandar l'aixec, passada la quaresma.

«Prepareu-vos, bacallans, que us vénen els dies tristos» —cità d'esma, endut per l'evocació del darrer nom, el pensament del senyor Mató i Restrudis.

«No sé si m'escaurà millor d'entreabaltir-me o barallar-me amb en Mató» —dubtava, amb esforç mental, el noi Estengre. Una mateixa glacial alarma d'egoisme i bossa l'unia de sobte amb l'altre cavaller, davant el discurs diplomàtic i profús del reverend.

Entretant, el tartaner havia verificat un consciencíos examen.

«Ai, ai, ja se m'han englotit el vi!» —s'exclamava sense piular l'assedegat Climent. —«Tant de bo que el Plem ens escometi de retorn, pels topants de Coll-sa-Creu, i els rosteixi els delicats pinrés bitllo-bitllo!» —desitjava amb perversa animeta.

Però el correcte anhel no impedia que ell es considerés defensor dels sacrosants principis exalçats pel capellà, si més no tant com els altres, ep!— i conduiria amb la deguda circumspecció la sotana i els potentats ganyons a Sinera, xano-xano, al pas mansoi de la «Pastora», la vella euga, mentre la lluna sortiria lentament del mar.

Salvador ESPRIU

Il·lustració de Xavier Nogués

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

ELEGIA

Donzell de boira, feix de nit i orient,
avui tens al pit ja un plat de sal grossa
perquè no t'inflis, cos d'aurora i vent.

Ta boca de bon so, prest tendrà fossa,
ton pit d'aigua vibrant, ton cor de ruda,
la teva aigua mustia dins la brossa.

Ja no hi ha colla que no sigui muda.
El pa ja ens ha perdut tot el color,
i a taula, amic, la boca tenc rompuda.

Tanta mar que et begueres per amor.
Tanta llum que et segares, cel humà.
I alegria eres tu, pare sonor.

Pastor que pasturaves amb la mà
i veu tants de ramats de pas de sol;
i eres tot tu un monument de pa.

La pedra de la mola gira i mol,
i qui t'ha mort a tu, a mi m'assalta.
El meu ordi se mor d'estar tot sol.

Ja me cau el color, tota la galta,
com un melicotó, i els meus dos braços
la meva mort enorme duen alta.

Encesos haurem mort de bels i abraços
en manta solitària. Cavalls
que per morir s'ajeuen als seus jaços.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

Amic, no vull menjar rams de cascalls,
i sent una ona de cascalls que em mata,
mentre en les meves mans canten dos galls.

Esclata la cadira, el llit esclata.
I un rostoll ennegrit a dins ca nostra,
i una gran soledat dins la sabata.

Si molen moliners, la prada mostra
l'absència de l'ordi i la civada,
i el pastor mal sortat és bru de rostre.

Qui m'ha perdut i em mol no du calrada,
ni té el rostre fumat ni boca esquiva.
Té una vauma reial dins l'abraçada.

Tot això et dic mirant caure l'oliva,
perquè era el teu mirar quan alenaves.
I record una vall de pedra viva.

En la torre on, molent, t'enfarinaves,
som moliner i blat, pedra rodona;
el costat és la síquia i ma persona
se trabuca així com et trabucaves.

Blai BONET

(Del llibre «Càntic Espiritual», premi «Ossa Menor» 1952)

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

DE LA NOVETAT I ELS SEUS LIMITS

Si examinem amb una certa cura la història de les arts plàstiques durant els anys d'Entreguerres, observarem que la seua nota més típica, i alhora potser més superficial, ve donada pel fet d'haver convertit la novetat en categoria estètica. El Fi de Segle, espès i contradictori, descompostament romàntic, havia preparat aquest gir. No sé si de Verlaine, però estic segur que d'un poeta *maudit*, fou la consigna precursora segons la qual el rar és el bo. I Baudelaire, en l'últim vers de *Le voyage*, diu allò d'anar al fons de la mort, de l'Inconegut, *pour trouver du «nouveau»*. Si no en la mort, que hauria estat una experiència probablement intransferible, sí almenys a través d'una esplèndida gimnàstica formal, l'artista modern ha intentat la conquista del nou, d'aquells suposats dominis *où le mystère en fleur s'offre à celui qui veut le cueillir*. Els últims mots són d'Apollinaire, propagandista de l'aventura artística i literària. Es considerà aleshores que un primer precepte obligava l'artista a no assemblar-se als seus predecessors ni als seus contemporanis. Això significava l'adopció, com a punt de partida, del principi de la novetat permanent: ser sempre nous, infatigablement nous. Però un imperatiu d'aquesta mena duu implícita la fugacitat de qualsevol teoria i pràctica estètiques que s'ancoren en ell. La conseqüència immediata havia de ser, com fou, la successió vertiginosa d'escoles i de modalitats, d'*ismes*. Els ismes —deixant ara de banda llur contingut concret— nasqueren i moriren obedients a una inflexible exigència de novetat. I és lògic: tot el nou està destinat a deixar de ser-ho l'endemà mateix de la seua producció; tècnicament, ja ha *passat*. Tenint en compte aquesta intrínseca caducitat del nou, calia tenir sempre a punt una novetat per substituir l'anterior. El resultat només podia ser el que hem vist, el que estem veient: o siga, com a final irremissible, el trucatge, el cansament, els retorns.

En darrera instància, tota originalitat comporta una dosi de novetat. Hi ha novetat en el Dant, en Chaucer, en Ausiàs March, a despit de pertànyer, els tres, a la més atapeïda i consistent tradició medieval. Però aquesta novetat és, per dir-ho així, inevitable, accessòria, una cosa que, evangèlicament, se'ls donava per afegidura. La novetat dels ismes, en canvi, era buscada en primer lloc. Precisant el problema, i eixamplant-ne l'àmbit, cabria fer una distinció ajustada entre novetat i originalitat. Jo afirmaria — amb una ben palesa lapalissada — que s'és nou respecte de l'anterior, i s'és original respecte de tot. Ausiàs March —per reprendre un exemple ja posat — representava novetat de cara a l'ambient

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

provençalitzant, en llengua i en tòpics, de la nostra poesia medieval; però degut a la seua originalitat profunda, a la seua riquesa humana, no es queda en un mer accident literaturístic i es manté vàlid per a nosaltres com per a la totalitat de la nostra història literària. La novetat, àdhuc quan va lligada a l'originalitat, és un ingredient passatger, que s'esbrava de seguida — un *de seguida* més o menys curt, però *de seguida* al capdavall. Només la poden copsar els que viuen, cronològicament o espiritualment, en la situació cultural particular on es produeix. Les pintures dels *fauves* varen sorprendre la gent que s'havia nodrit amb el realisme o amb l'impressionisme; sorprenen encara aquells qui, per una o altra circumstància, continuen nodrint-se'n; però ja no fan cap sensació de novetat, ni pels colors, ni per les formes, ni per la intenció, a qui haja experimentat l'efecte de Picasso, Kandinski o Miró — sense ficar-nos a esbrinar, de moment, el valor d'originalitat que posseesca l'obra d'un Matisse, posem per cas.

Del Romanticisme ençà, la novetat estètica s'ha manifestat acompanyada, quasi sempre, de l'escàndol espectacular i la polèmica aferrissada. No sé si les innovacions que, referents a èpoques anteriors, registra la història, varen tenir un ressò equivalent. És possible que el to de discrepància i lluita que adopta la novetat en l'última centúria procedesca de la major publicitat que tenen, ara, l'art i la literatura, i de la participació interessada en elles de sectors socials més nombrosos. Tothom ha sentit parlar de l'estrena de l'*Hernani*, d'Hugo, com d'un esdeveniment èpic que consolidà el Romanticisme a França. Avui l'*Hernani* no desperta cap commoció en l'espectador normal, com no siga la que ens produiria qualsevol altra peça romàntica d'aquells anys; potser ens resulta una mica insuportable i tot, si el comparem amb alguna comèdia de Musset. I tanmateix l'*Hernani* tingué un èxit i una eficàcia que a nosaltres se'ns escapen. Només imaginant-nos la mentalitat d'un francès de 1830, educat en les prevencions i els criteris del XVIII, o ja contaminat per l'incipient Romanticisme, podríem reconstruir l'abast sensacional del drama de Victor Hugo. La reconstrucció, no obstant, seria un pur esforç d'arqueologia. Sabem que allò fou una batalla, però nosaltres no hi podem intervenir com a combatents sinó com a historiadors. La novetat, que aleshores es manifestà explosiva — potser simbòlicament només —, ara queda reduïda a una escaramussa anecdòtica. Cabria recordar, amb les mateixes conclusions, la revelació de Beethoven, la de Wagner, la dels impressionistes: tots ells avui admesos ja, unànimement, pels nostres públics. Cite només les *figures de proa* — i ampre l'expressió a René Grousset. En perdura l'originalitat, els valors suprems i personals que ens portaren. Les novetats posteriors hauran aparentat eclipsar-les per un instant, però, com que aquestes altres novetats també passen o han de passar, Hugo, Beethoven, Wagner, els impressionistes, resten incorporats, definitivament, al gran patrimoni, a l'aire cultural que respirem sense adonar-nos-en, a un present perenne.

La mateixa cosa es pot dir dels artistes més recents, originals i innovadors, que encara no han perdut llur aurèola de soroll i de bel·ligerància. Debussy, Picasso, Strawinski, el surrealisme, els abstractes; ja he esmentat igualment els fauves. (És curiós que Debussy, impressionista en música, trobe encara resistències que, pel contrari, no afecten ja els quadres de Pissarro, de Renoir o de Degas). La novetat que tots ells introduïen no s'ha dissipat del tot. Amb ells podem reviure, sobre la marxa, el que va ocórrer en les altres conjuntures de crisi estilística. L'acceptació d'un nou estil que s'inicia divergent de l'anterior,

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

comença per un petit grup de convençuts i d'esnobs, i s'escampa gradualment si té, en si, la viabilitat i la conveniència que els temps demanen. En tant que responent a una originalitat, el *nou* estil persistirà, suscitarà adhesions successives. La rapidesa o la lentitud amb què açò es produesca depèn de causes subalternes. I una d'elles és, justament, la novetat. La novetat, si té seducció per a alguns, es presenta com un obstacle per a la majoria, xoca amb la inèrcia natural d'aquesta. D'ací, l'ardu avenç, la difícil difusió de les tendències modernes, les quals, per distintes motivacions, entre les quals figura una deliberada gana d'*épater*, es diferencien en això de les immediates anteriors. I conste que en consignar el propòsit d'epatar no pretenc assenyalar-los una falla. La virulència de les arts i els artistes de l'època dels ismes està a bastament justificada, es mire des d'on es mire. Fou, en part, una operació de neteja, prèvia i indispensable. Ella ens permet, a més, suposar la importància que factors d'aquesta mena han pogut assolir en circumstàncies paregudes, de llarg a llarg de la història. Però, en tot cas, seguim dins l'àrea del passatger, de la novetat irrevocablement transitòria.

Hi ha hagut qui ha afirmat el minoritarisme essencial dels ismes, basant-se en aqueixa tardança a convertir-se en habituals per a tothom, per a aquest tothom que ens entossudim a fer mesura de totes les coses. Jo no crec en l'absolut minoritarisme de l'art i de la literatura moderns. Se'ls acusa de dirigir-se a sensibilitats especialitzades. Tampoc no crec en especialitzacions de la sensibilitat. Els ismes del segle XX són minoritaris en la mida que ho han estat tots els altres ismes: el classicisme, verbigràcia; però no més. S'adrecen a l'home, simplement. Algú ha dit que l'art és per a tots, encara que no tots són per a l'art. Potser: açò en fóra una explicació lícita, universalment apta. El minoritarisme actual em sembla, en especial, un minoritarisme relatiu. El temps juga a favor dels ismes: a favor, és clar, d'aquella porció de veritat estètica que detenten. D'una manera astuta, impalpable, les tendències que —encara!— anomenem modernes, ja s'han infiltrat en la nostra vida corrent fins a un punt insospitat. Basta tenir present l'empremta del cubisme i els seus derivats en els objectes d'ús quotidià i en l'ornament dels nostres escenaris familiars. En aquest aspecte, l'Exposició de les Arts Decoratives, celebrada a París l'any 1925, fou ben reveladora. Més d'un cubistòfil, partidari del minoritarisme preconcebut, ha designat aquella exposició com l'inici de la decadència cubista... I podem constatar els efectes d'una influència paral·lela fins en la literatura trivial. Avui, l'estilització de formes, la contundència de colors, la metàfora arriscada, la dissonància i el ritme musicals, s'inclouen en el repertori expressiu general: ens hi hem anat acostumant, que és, en resum, signe de ser tot això coses necessitades. (Mai no adoptem un costum perquè sí). Estic persuadit que no es deu a una simple casualitat que l'exaltació occidental del jazz coincidesca amb Béla Bartók i Strawinski. Cada temps té *sa manière à lui*, li coste poc o molt de definir-se: una *manera* que gravita sobre tots els ordres de la seua activitat expressiva. L'artista n'és el pioner. Però un pioner ben estrany: perquè alhora que contribueix a estendre i perfilar l'estil col·lectiu, se n'aparta, cerca la seua estricta singularitat. En les *figures de proa*, la singularitat epocal i la singularitat personal s'interfereixen.

Joan FUSTER

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

Els Clàssics

BALADA DE LA GARSA I L'ESMERLA

Ab los peus verds, los ulls e celles negres,
pennatge blanc, he vista una garsa,
sola, sens par, de les altres esparsa,
que del mirar mos ulls resten alegres;
i al seu costat, estava una esmerla,
ab un tal gest, les plomes i lo llustre,
que no és al món poeta tan il·lustre,
que pogués dir les llaors de tal perla;
i, ab dolça veu, per art ben acordada,
cant e tenor, cantaven tal balada:

«Del mal que pas no puc guarir,
si no em mirau
ab los ulls tals, que puga dir
que ja no us plau
que jo per vós haja morir.

Si muir per vós, llavors creureu
l'amor que us port,
e no es pot fer que no ploreu
la trista mort
d'aquell que ara no voleu.

Que el mal que pas no em pot jaquir,
si no girau
los vostres ulls, que em vullen dir
que ja no us plau
que jo per vós haja morir».

Joan ROÍS DE CORELLA
valencià, segle XV

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

LA PADRINA

I

El gat de la portera esternudà al fons de la cuineta quan el foraster petjà el primer graó, capbussant-se en la fosca de l'arcada. Anà pujant vora la barana humida i a penes s'aturà en arribar al replà del principal. Passà la porta quasi negra amb uns tocs de llum al picaportes i a l'espiell, lliscà pel mirall ovalat del penja-robes entre els testos dels bargallons i avançà pel passadís. La Maria rentava peix a l'aigüera de la cuina. Quan entrà al salonet, la senyora Laieta, asseguda davant el «secreter», estava escrivint.

El foraster decidí esperar: res no el privava de fer-ho. S'assegué en una butaca tapissada de domàs.

De la velleta veia l'esquena neulida, baldera dins de la cotilla que el vestit negre delatava, i els cabells blancs, un xic escassos, estarrufats al voltant del monyo. Per fi, signà amb un gest encara prou enèrgic.

El foraster s'aixecà. Amb tres passes fou a l'escriptori.

Aleshores, sense ni piular, la senyora Laieta abaté el cap davant del pitxer de vidre blau, buit de flors.

La senyora Laieta acompanyà el foraster fins al balcó, i s'hi quedà, asseguda a la vora del test de la clavellina, per esperar l'enterrament.

II

El carrer estava ple i la gent començava a impacientar-se. Els que no sabien ben bé per què havien vingut i no trobaven coneguts, estaven a punt d'anar-se'n. Els altres ja passaven d'aquell to en el qual s'han de dir, als enterraments, les xafarderies o les plasenteries, perquè semblin bajanades reverents i condolgudes. Per fi, se sabé què passava. Algun hereu, esperançat o sentimental, havia encomanat el cotxe de primera especial. Aquella mena de catedral de caoba vernissada de negre i de cristall bisellat, amb àngels ploraners voltant el taüt i una representació al·legòrica de l'alliberament de l'ànima al capdamunt. (No l'ha vist mai?) I el cotxe no podia passar pels carrerons, s'havia encallat a unes quantes cantonades d'allí.

—Podríem portar-hi la caixa a braços.

—No, no pot girar, diu que l'hauran de treure a reculons.

—I doncs, què?

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

—En vindrà un altre.

—Que no tardi massa o jo me'n vaig.

No tardà massa, però era un cotxe de pobre.

Aleshores passà tot el que passa en aquests casos i el seguici es posà en marxa. Els escolans miraven les botigues, el grup dels quaranta-sis capellans pensava que mai no havia acompanyat un cotxe de pobre, els del dol pensaven el que cal pensar i no volien pensar el que no cal pensar, i el mestre de cerimònies pensava qualsevol cosa. Després, venia una mica de parentela i, per fi, els llogaters de les cases. Al davant els que pagaven religiosament un pis car, i podien ben bé mirar el taüt cara a cara (cara a cara?), i darrera els pobres que havien anat festejant amb el comiat, però que tenen aquell cor tan bo.

Un deia a l'altre:

—De manera que t'has casat i tens pis?

—Un pis de nou habitacions, amb enteixinats d'upa i l'únic water de porcellana de Sèvres que queda a Barcelona.

—I gas?

—I gas.

—I aigua a l'estiu?

—I aigua a l'estiu.

—I telèfon?

—I telèfon. I quinze duros de lloguer.

—Apa! Quin traspàs deus haver pagat!

—Res, noi, res. Amb què el pagaria? L'he heretat d'uns cosins que se n'han anat a viure a Manlleu. La propietària, quin disgust, pobra dona, si ho hagués sabut! Per això he vingut.

Així parlaven. Ningú no sabia que, asseguda sobre el taüt, la senyora Laieta ho veia i ho escoltava tot.

III

Quan la senyora Laieta arribà al cel, s'eixugà els peus i entrà al vestíbul i es trobà de nas amb un capellà barbut, de celles poblades, però amb aire de bona persona. Portava una sotana de color d'arc de Sant Martí.

—Que no hi ha Sant Pere? — digué la senyora Laieta.

—Sóc jo, senyora Laieta, —digué el capellà de la sotana de color d'arc de Sant Martí, que era Sant Pere—. Què voleu de mi?

—Miri, senyor Sant Pere, —digué la senyora Laieta, —jo, al cel, és clar qui hi vull anar! Però ara m'han forçat. He deixat una munió de coses per arreglar. Cal que faci un bon dissabte. Jo era de la seva parròquia a Barcelona i... vostè ja ho sap. Hauria de deixar-me tornar a endegar tot allò. Miri, especialment, n'hi ha un que viu en un pis meu i no el té llogat...

Sant Pere, que és un gran sant, i que sabia que no es pot privar una dona de fer un bon dissabte, i que també sabia altres coses que nosaltres encara no sabem, rigué per sota la barba i digué:

—Vagi, senyoreta Laieta, vagi! Arregli tan bé com pugui això d'aquest pis seu. Torni després, que fet i fet no ens ve d'unes setmanes.

La senyora Laieta, que prou sabia quin era el pis del water de porcellana de Sèvres, s'afanyà d'anar-hi. Mireu si en féu de via, tot i essent un fantasma

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

tan xaruc, que a les onze de la nit del dia de l'enterrament ja hi arribava. Per cert que al moment de traspassar com si res la bona porta de fusta ben massissa, sentí un gran brogit cap al carrer: era una rialla de Sant Pere.

IV

El fantasma de la senyora Laieta entrà al pis d'una revolada, alçant la barbeta més amunt que el nas. Però quedà palplantat al mig del rebedor, estintolat en el seu bastonet de velleta, sentint ja frustrades totes les seves esperances de brega.

Per les rajoles del corredor s'estenia la llonza de llum que queia del balcó sense cortines del menjador, i enlloc, ni al menjador, ni pel passadís, ni al rebedor hi havia cap moble. Ensumà l'olor de pols que sempre guarden els papers de les parets. No es sentia el tic-tac d'un rellotge ni el cruixir d'un somier. El pis estava buit.

Per això reia el plaga de Sant Pere! Quina cosa tan ridícula, una indignació que es desinflà com una bomba! Tanmateix, no li fallava la memòria, recordava ben bé la conversa d'aquells dos galifardeus aquell matí; valia la pena de mirar-ho bé abans de tornar cap al cel.

Avançà pel passadís, espaiós, solemne, d'aquell pis com ja no se'n fan, i anà obrint les portes, a dreta i a esquerra. Cada una li abocava a la cara un glop d'humitat fosca de cambra tancada de temps.

Arribant al menjador, però, es desféu l'engany. Com a prova irrefutable de la usurpació, sota tant d'aire buit, sota les tres espases lluminoses dels balcons, al bell mig de l'enrajolat, hi havia una maleta entreoberta.

La senyora Laieta, havent recobrat el seu noble impuls vindicatiu, entrà a la darrera cambra.

Allí hi havia algú, en la llum vermellosa del neon d'un cine. Sota un gran retrat de casament dels antics llogaters (prou el recordava, els... desaprensius!), en un llit baixet, dormien l'individu de l'enterrament, tot esbullat, amb una cama sobre el llençol, i, al seu costat una mena de noieta amb cabells llargs. «D'això en deia la seva dona, aquest? Hi ha gent que es casa amb qualsevol cosa. O, i, segons sembla, sense ni poder posar pis. Ximples!»

Sense pensar-s'hi més, la senyora Laieta es posa a la feina. Per començar, va cap a l'home i li venta cop de bastó; l'home es gira. La senyora Laieta aixeca novament el bastó i el deixa caure amb tota la seva força; l'home es torna girar. La senyora Laieta engrapa el bastó amb les dues mans, l'aixeca amunt, amunt, de puntetes, i descarrega el cop doblegant-se tota. L'home es gira encara, però la senyora Laieta està retuda, capolada. Ben cert que no pot més.

Ara va cap a la dona, («dona!»), i aixecant el llençol sobre les cames que els camals del pijama, enfilant-se, han deixat nues, li estira els peus entressuats. L'altre s'arronsa, i de sobte el peu llençat enlaire mig-esbotza el costellam de la senyora Laieta. Quina son té aquesta gent! Caldrà fer alguna altra cosa.

La senyora Laieta s'asseu als peus del llit, de cara al neon, i comença a cantar, esbufegant pel cansament i pel cop, un «De profundis» vertaderament espaordidor. Però com que el dia ha dut molt d'enrenou, aviat pesa figues. Tots tres tingueren molt bona nit.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

V

El fantasma obrí els ulls cap al sostre i el trobà d'un blanc quasi rosat i tebi. I ella que tenia un son tan lleuger!

Es ben bé de dia. El llit tot desfet on jeu, està buit. Sent un raig d'aigua en algun indret del pis. Es lleva amb dificultat, encara endolorida de tot el tragí, i s'atansa al balcó. La gent viva però un xic automàtica que va al treball.

El soroll d'aigua ha cessat i la dona torna amb un batí blanc i xinel·les vermelles. «No paguen el pis, però compren batins!» Quan li passa a frec, la frescor del bany li fa sentir greix a la cara. La doneta desfà el llit i es va vestint entretenint-se amb la cura que posa en fer-ho. «No és bonica, ni té bon «tipo», — pensa la senyora Laieta —; bufona i gràcies». Acaba de cordar-se la brusa davant del vidre i somriu. «Almenys, porta la cara neta i els cabells ben pentinats». De cop, li agafa pressa i, posant-se la jaqueta, se'n va quasi corrent. El repic dels talons cessa amb un cop de porta.

La senyora Laieta endevina que s'ha quedat sola per a tot el matí, i surt a rondar el pis. Per les cambres buides el sol corre a pleret, daurat, del carrer a la galeria. Al bany, el fantasma es renta tranquil·lament i s'endreça el vestit. Sentint-se refeta, més digna, es proposa de començar la feina.

¿Qui hauria pensat, veient com bocins de sabó i palles i fils s'entafuraven pel desaiguador de la pica, que el fantasma que menava la dansa era el digníssim i seriosíssim fantasma de la senyora Laieta? S'ha de poder fer alguna cosa amb un escalfador d'aigua: tapar-lo perquè el gas s'embussi i l'aigua surti bullint, o tot exploti... Això no. La senyora Laieta tanca la porta.

La cuina, la cuina donarà molt, encara que hi hagi tan poca coseta. Sal a la sucrera, sucre al saler, aigua al vinagre, i petroli, sí, petroli a l'oli. Hi ha un pot de brou sobre els fogons: Maggi. Un pessic de sal. Ara està bé, abans devia ésser dolç. Un altre pessic, i un altre, i un altre. Salmorra. I dues pastilles de sacarina.

VI

La dona tornà cap a les dotze i anà de dret a tirar-se sobre el matalàs del llit desfet i plorà amb llàgrimes que li xopaven la cara i el braç. Uns moments. Aixecà el cap i tenia la cara mullada i serena, quasi somrient. Somrient, se n'anà a la cuina.

Posà aigua a bullir i reia. S'assegué a escapçar mongetes i es quedà un moment consirosa amb una tavella als dits. Després cantà. Cantant tornà a encendre el foc que s'havia apagat i tornà a posar l'aigua que s'havia vessat. A penes s'aturà quan, al tirar el primer tall de lluç, calgué apagar l'incendi de la paella. I després tornà al llit, a plorar.

VII

Quan el marit torna, l'espera amb la porta oberta i se li tira als braços. Fent cara de beneit li torna l'abraçada i li fa un petó a la galta. Ella li xiuxueja a l'orella i es queden immòbils. Després, ell torna a abraçar-la amb una cura estrafalària i, llargament, va petonejant-li la cara.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

—O una nena, diu ella.

Tanmateix, acabaren per posar-se a taula, però estaven tan distrets que ni ella s'adonà que en lloc de les mongetes i del lluç, es menjaren una truita amb patates molt bona i la sardina del sopar.

VIII

«Molt senyor meu:

Sols l'especialíssima circumstància en què es troba la seva senyora ha pogut fer-me escriure aquesta carta. En efecte, tinc per a vostè el menyspreu més accentuat que es pugui imaginar. Qui no pot pagar la mínima instal·lació d'un pis, qui, per ocupar-lo, fins es veu obligat a emparar-se'n per mitjans il·lícits, privant el propietari de treure'n la renda avui normal i la gangueta d'un traspàs fictici, aquest individu no té dret a casar-se, prenent el risc de tenir un fill.

¿Però què hi farem, ni vostè ni jo, si així estan les coses?

Sàpiga doncs que sóc el fantasma de la difunta senyora Laieta, la mestressa de la casa. He tornat a terra per arreglar les meves coses i particularment la situació anormal de la seva vivenda. Es a dir que he vingut per posar-lo al carrer. Però com que l'home mana i Déu disposa, aquí em té per a ajudar-lo, que ni vostè ni menys aquesta criatura de la qual ha tingut l'aplom de fer la seva esposa, són capaços de sortir airosos de la situació.

Penso que aquests quatre papers adjunts, datats de fa tres dies, podran ser-li de molta ajuda.

Altrament, penso quedar-me aquí el temps que calgui. Això sí, hauria de fer saber la meva presència a la seva muller amb molts miraments, no fos cas que féssim una desgràcia.

Disposi en tot i per tot de la seva servidora

Laieta, fantasma».

IX

El fantasma, amb el seu feinejar, amb els seus consells i fins i tot amb els seus diners, car els xecs d'ultratomba són vàlids si s'hi posa la data convenient, fou una veritable providència per al jove matrimoni. I la senyora Laieta deixà les coses realment molt arreglades quan, definitivament, pujà al cel. Com que l'havien fet padrina del nen (fou un nen rosadet que pesava set lliures) volgué assistir al bateig. La Maria, la seva minyona, portà la criatura en nom seu. Després, sense despedir-se, començà la caminada.

X

Quan arribà, trobà Sant Pere que reia, reia fent-se sotraguejar la barbassa. I la senyora Laieta, comprenent la rialla del sant, rigué també, i rient entrà al Paradís.

J. SARSANEDAS

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

GENT NOVA

PERO LA PORTA ES CLOSA

Sé la ruta dels aires, com un ocell,
perdut entre les branques
del vent,
i si tingués estada al teu castell,
enyoraria els camps i les alzines,

els carrers sense llum de la ciutat,
el crit del cor davant d'aquesta noia.
M'allunyo per camins de soledat.
Si alguna cosa pura hi ha al meu cor
era la imatge del teu rostre.

Antoni SALA
Barcelona

VENÇUTS

Els ulls amics
es fan esquerps cap a la mort,
i es nega ja la sang
a recórrer de nou terres fosques

que per sempre restaven allunyades
del rierol feliç per on la vida
se'm tornava olorosa.

Ara tindrem l'amor sols en el temps
d'una rosa collida,
i voltaran ocells
sense que el vent n'arrenqui la tenebra.

Joan VERGÉS
Barcelona

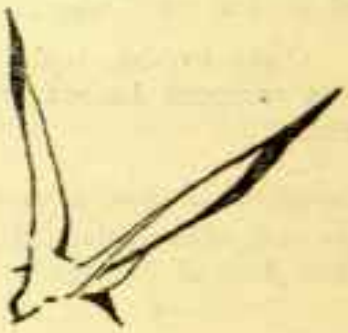

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

«LA PESTE» d'ALBERT CAMUS

Si hi ha dintre del món de la faula una obra de creació novel·lada que pugui rebre l'epítet de cartesiana, aquesta és «La Peste» de Camus.

I no vull dir amb això, que Albert Camus s'hagi llegit el «Discurs del Mètode» o les «Meditacions Metafísiques» i menys encara el «Tractat de les passions», i seguint el dictat de Mestre Descartes hagi escrit la novel·la. Perquè tot això fóra molt i significaria molt poc, si el resultat no fos el que ens ofereix Camus. I és al resultat al que em refereixo.

La novel·la avança des del primer mot cap a una demostració, avança sense oscil·lar ni una mica, per una línia recta, invisible, paraula rera paraula vers la claredat i distinció. Aquest fil dialèctic és tan pur, tan àgil, que ni tan sols es fa visible mentre avances en la lectura. Un hàlit emotiu llisca amb aquesta demostració, i et captiva, fins al punt que cada un dels homes, individus tots, presos dintre l'impecable destí dialèctic, guanya a favor d'ell una adormida tendresa nostra. I és després d'acabada l'obra, amb la dolorosa absència de Tarrou, ja mort, quan ens adonem que hi ha una conclusió i que aquesta ens havia estat anunciada des de la primera ratlla. El Destí ha pres forma d'impecable sil·logisme per acabar amb un «ergo sum» i per afegir-hi: d'aquesta única, incomunicable manera. Llavors, cada home tancat dins la muralla de la mort s'alçarà heroi, no del desesper sinó del lent i regular treball de cada dia, i restarà fidel als seus amors, als seus sacrificis, als seus dolors, mentre la conclusió absolutament necessària arriba.

¿I quin és el procediment que ha seguit Camus per aconseguir això? Enganyats per un ofici perfecte, arribem a la conclusió que no hi ha ofici. Tot ens arriba, sembla, com si fos un lleuger doll, clar, sense ni la més lleu ombra d'esforç, com si — i la minuciositat de les primeres imatges acaben de fer-nos-ho creure — l'autor omniscient no fes altra cosa que passejar la seva prodigiosa visió pel món, com si, els ulls ben oberts, girés lentament el cap d'esquerra a dreta. I el mot realisme se'ns acut, per poder dir alguna cosa, per expressar, potser, que és ben bé fàstic el que hem sentit, o indignació, que hem descobert en algun dels homes un gest familiar, o hem conegut la salabror de l'aigua d'aquell mateix mar on ens hem capbussat. Però, també, i a mesura que avancem, com si seguíssim Rieux pels carrers d'Oran, i ens acostéssim amb ell i Tarrou al forat negre de la mort, va creixent com si sortís de cada paraula una prodigiosa poesia, que no pot fondre's ja, i arriba al seu punt més alt quan Tarrou i Rieux trenquen el setge de la ciutat i per uns moments es submergeixen en el mar quiet fosforescent i càlid de la nit mediterrània, mentre la ciutat segueix allí irremisiblement encerclada.

Poesia que no sorgeix del tan, pobre, baquetejat llenguatge poètic, sinó de la simple unió d'uns mots austers sense cap concessió retòrica. Poesia severa, sense clarobscur barroc, llisa com una pedra preciosa, que ens fa oblidar — i pen-

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

sem altre cop en Descartes — que tot ha estat dit amb el vell llenguatge, amb les tan usades paraules, sinó que semblen, per miracle, acabades de fer.

Una de les coses que emergeix lluminosament dels llibres de Camus, de «La Peste», de «L'Etranger», de «L'état de siège», és la immensa acceptació de la vida — i dic acceptació i no amor perquè aquesta paraula podria resultar equívoca —, car, quan estimem, modificaríem de bon grat la cosa estimada fins a obligar-la a alguna mena de perfecció. Per amor a la vida molts n'hi ha que la tan impossible i d'altres li confereixen només el valor útil d'un bon vi. Per això Camus no sols l'estima la vida sinó que l'accepta, amb tot el seu do, i tot el seu refús.

En les últimes pàgines de «L'Etranger», quan el protagonista és interrogat i l'obliguen a parlar de la vida futura, diu aquestes paraules: «Alors, je lui ai crié: Une vie où je pourrais me souvenir de celle-ci».

Mai no llegiríem unes paraules que reflectissin tan perfectament aquesta acceptació, aquest desig de perdurabilitat humana si no fos arribant fins aquell moment en què Sant Tomàs explica que ja en presència de Déu les ànimes preguen encara. Preguen que els sigui retornat el seu cos.

L'obra de Camus, nascuda d'un sol mediterrani, des d'una infància sense luxe, rica, però, de platges daurades (platges com aquelles que van portar la infància de Sant Agustí), de jocs al carrer, de fruita abundosa, coneix el do de la vida. Una vegada més, una infantesa pobra, de pobresa digna i laboriosa, donarà aquest home amorós de la vida, de gest generós, no massa exigent, ni mai cansat de l'objecte del seu amor; de la mateixa manera que el noi aviciat, la criatura del luxe, de tots els desigs satisfets, donarà lloc a l'home de gestos desorbitats, d'exigències d'amant calderonià i solucions a l'estil del «Médico de su honra».

Unes paraules de Camus quan parla de la descoberta de «Les nourritures terrestres» de Gide (autor que com ell mateix afirma: «Il a regné sur ma jeunesse») ens confien aquesta seva joventut. En dir-nos l'exagerat valor que els plaers més simples prenen en aquesta obra puritana. Per a un noi que ha viscut vora una platja mediterrània no se li fa qüestió moral el seu camí usat, peu descalç, sobre una sorra flonja i càlida.

Molt s'ha parlat del pessimisme de Camus, i ell no tracta pas de defensar-se'n. Li sembla que en aquest moment una posició optimista seria absolutament falsa. Qualsevol predicador catòlic, el més humil, en qualsevol època, estaria disposat a afirmar que una posició optimista és completament falsa si ens calgués fiar, tan sols, de la naturalesa humana.

Però Camus, mediterrani, també, en el seu escepticisme (escepticisme que apareix nu i angoixós per a qui el llegeix), no està disposat a guarnir-se amb disfresses usades de vell teatre romàntic.

«Toutes les poses ne me font pas horreur. Mais celle du poète maudit me laisse sans compassion».

Enfront del gust per la paraula gruixuda, el rictus de fàstic i l'insult, podríem posar aquestes paraules del propi Camus:

«Quand il m'arrive de chercher ce qu'il y a en moi de fondamental c'est le goût du bonheur que j'y trouve. J'ai un goût très vif pour les êtres. Je n'ai pour l'espèce humaine aucun mépris.»

L'obra de Camus tan intensa, avui dia ja tan segura, amb una línia que no ofereix lloc a dubtes, amb un missatge palès en cada una de les paraules que escriu o diu fins i tot, no podria quedar ni tan sols esbossada amb les poques ratlles que acaben de ser escrites. Es tracta, però, i perquè no hi hagi lloc a dubtes, de la impressió que a mi, lectora, va causar-me, em causa encara en tornar-lo a llegir, aquest meravellós llibre que és «La Peste».

Només amb el dret que podem apropiar-nos els lectors he parlat jo d'aquesta obra. Les paraules d'un crític haurien de ser més autoritzades, i en últim terme més exhaustives.

Justifiquen, crec jo, les meves paraules, aquest moviment d'agraïda servitud, quan t'arriba d'aquest món bon tros caòtic de les lletres una veu d'una tal probitat i d'una tal saviesa.

Maria Aurèlia CAPMANY

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

CANÇÓ EN LA NIT

Tan enfora d'ella
sense saber res.
Tot sol, tantes hores,
amb el llum encès.

En va, a les tenebres,
el portal he obert:
no es sent cap murmuri
dins el camp desert.

A la seva espona,
¿qui la vetllarà?
¿Com podré a prop d'ella,
somriure demà?

Ja es senten petjades
d'un cavall que ve.
Digues: ¿viu encara?
Digues, missatger!

¿Per què no em contestes,
si a posta ets vengut?
Ni un sol mot esqueixa
l'alta solitud.

Miquel FORTEZA

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

FERRAN SOLDEVILA

La darrera vegada que havia anat a veure el Sr. Ferran Soldevila al seu domicili del carrer Aragó, m'havia rebut amb exquisida amabilitat en una saleta, l'ambient de la qual contrastava amb la grisor fumada d'aquell altre, irremeiablement ferroviari, que treia el cap per l'ampla finestra.

Ara, la portera em diu que ha canviat de residència i em dóna la nova adreça: un pis en una casa nova d'un barri nou, a la part alta de la ciutat, per sobre de l'habitual frontera de les nostres boires barcelonines.

La casa ha canviat, però no la gentilesa de l'acolliment.

Convalescent, el Sr. Soldevila està assegut en un d'aquests balcons coberts que en llenguatge de llogater s'anomenen «tribunes». A l'estança veïna, hi ha unes litografies acolorides, amb motius folklòrics que em semblen eslaus. Porta una boina i una manta de viatge cobreix els seus genolls. Una post sobre la qual hi ha llibres i papers, està atravessada damunt dels braços de la seva butaca. Un bon solet de migtemps cau per la vidriera. Jo penso en una certa foto de Mallarmé, potser només per la conjunció d'un capteniment senyorívol amb l'ús d'una manta.

Amb el seu beneplàcit, encamino la conversa amb aquest home que estima la discreció com una virtut, cap a ell mateix i la seva vida d'escriptor, la *Història d'Espanya* que està publicant, la seva activitat d'autor teatral que, amb *L'Hostal de l'Amor*, ha obtingut un dels èxits més clars dels darrers anys.

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

—El primer llibre que vaig agafar per iniciativa pròpia — em diu, — i que vaig llegir i rellegir sense que ningú m'hi impulsés, fou un llibre d'història, un minúscul manual d'història d'Espanya. Jo podia tenir cinc o sis anys, i el vaig trobar en una casa de pagès on passava una convalescència.

—¿I quins mestres afermaren la seva vocació?

—El meu primer pensament és per a Antoni Rubió i Lluch. Sense el seu mestratge, és molt probable que la meva vocació hauria restat latent. Jo havia començat la carrera de Dret, i aleshores, en el curs que es deia d'ampliació, hi havia l'assignatura de Literatura Espanyola, de la qual ell era professor. A causa del seu estat de salut, no acostumava a fer gaire classes. Però aquell curs en va fer tota una sèrie, que ens van produir una gran impressió. Assabentat que m'interessava la literatura catalana, em va suggerir que anés a la seva classe dels Estudis Universitaris Catalans, l'existència de la qual jo ignorava. També, a casa seva, va ensinistrar-me en la lectura dels vells textos; de manera que aviat vaig poder treballar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Amb això restava endinsat en un camí que ja em fóra impossible de deixar. En aquest camí, vaig tenir aviat un altre mestratge: el de Ferran Valls Taberner. Van encarregar-li un manual d'història, i ell suggerí la meva col·laboració. Jo era un principiant i ell ja era professor als Estudis Universitaris. En acabar la redacció d'aquell manual, jo havia augmentat considerablement els meus coneixements. I és que, en certa manera, no hi ha millor mestratge que l'elaboració de les pròpies obres, ni millor aprenentatge que la tasca docent. Per aquell temps vaig trobar un altre mestre: el llibre de Roger B. Merriman, *The Rise of the Spanish Empire;* que fou per a mi un gran estímul, tant més perquè hi trobava confirmació d'alguns dels meus punts de vista. En un altre ordre d'idees, he de considerar també com un dels meus mestres Corneli Tàcit, del qual vaig començar a traduir els *Annals* per a la Fundació Bernat Metge.

—¿Com s'ha trobat a emprendre grans obres generals, la *Història de Catalunya* i la *Història d'Espanya,* a desgrat de la prevenció que existeix contra aquest tipus de treballs?

—Es cert que avui es considera preferible el llibre escrit per un equip d'especialistes; hi ha moltes raons que abonen aquest mètode, però no sempre les obres que resulten d'aquest treball de col·laboració són prou equilibrades, ni de criteri prou coherent. L'objecció contra les obres generals fetes per un sol autor, és ben seriosa. Fins en un treball d'especialització com el del meu *Pere el Gran,* és difícil de conèixer totes les publicacions que es refereixen al tema. Crec, però, interessant que un sol esperit pugui veure i organitzar plenament el conjunt del llibre.

—¿Què l'ha impulsat a escriure una Història d'Espanya?

—He cregut que podia donar una visió més justa de la història despullant-la d'alguns tòpics. Per exemple, no crec que s'hagi valorat degudament el gran error polític de Carles l'Emperador en deixar els Països Baixos lligats a Espanya i no a l'Imperi, com hauria estat més natural; aquest gest feia inevitable la sèrie de guerres que van enrunar Espanya i la van distreure de la seva tasca de colonització.

—¿Veu alguna relació entre la seva activitat d'escriptor i la seva activitat literària?

—En primer lloc, l'exposició clara i precisa que exigeix la història demana

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

dots de literat. Un llibre d'història no ha d'ésser necessàriament sols una obra de consulta o una obra docent. Sempre que el tema ho permeti, ha d'ésser també una obra de lectura. D'altra banda, en el meu cas, la familiaritat amb els textos medievals ha contribuït a la meva coneixença de l'idioma.

—Ara parlem del seu teatre, dels seus projectes després de *L'Hostal de l'Amor*.

—L'èxit d'aquesta comèdia—diu—,em portà a insistir en la meva activitat d'autor dramàtic. Recentment he escrit un *Don Joan*. Don Joan m'interessava des de feia molt de temps. Quan començava a anar a la Universitat, vaig fer un petit estudi del personatge en el teatre espanyol... No tenia cap importància, però bastà perquè comencés a endinsar-me en el tema i perquè sempre m'hagi recat de no veure portada aquesta figura al nostre teatre. Estic enllestint-ne les darreres escenes.

Finalment, quan ja fa bona estona que hauria d'haver-me acomiadat, li demano quina obra li agradaria de poder escriure. La seva resposta el presenta certament com un escriptor excepcionalment sortós. Voldria escriure les obres que està escrivint: la *Història d'Espanya* (que no considera acabada perquè les obres d'aquesta mena les amplia i retoca constantment fins a les darreres proves d'impremta), el *Pere el Gran* (del qual ja ha aparegut el segon volum) i el *Don Joan*, a hores d'ara ja enllestit.

Un escriptor sortós, però d'una llei de sort que no inspira enveja sinó admiració, perquè un semblant equilibri de l'ambició és prova de nobilíssim seny.

J. S.

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

DEL CANÇONER VALENCIÀ

L'amor la pintaren cega
a dalt d'un escudeller;
com la pobra no s'hi vea,
a tots donava que fer.

Fadrí, si penses casar-te,
pensa-hu bé i deixa-hu estar,
perque la dona és un orgue
molt difícil de tocar.

Valenciana fou ma mare
i mon pare valencià,
la xica que jo festege
valencianeta serà.

A ma mare li hu han dit,
sempre hi ha qui porta noves,
que a la finestra una nit,
festejàvem tu i jo a soles.

Diuen que només les lletges
tenen cabuda en lo cel;
si és veritat, moreneta,
dreteta vas a l'infern.

En eixos colors de cara
i eixe monyo tan rissat,
cada volta que te mire
estic més enamorat.

Esta nit he de parlar-li
a una xica llauradora;
com m'aplegue a dir que no,
l'estaque en la regadora.

Si és pobra, tot són treballs;
si és rica, malfaenera;
si és vella, rosega ossos,
i si és guapa, carassera.

El que és fadrí busca xica;
el que és casat, enviudar;
i el viudo, tot són corruixes
per a tornar-se a casar.

Per negre que siga un home
no l'hages de despreciar:
negres són les botifarres
i són bones de menjar.

No vages a Torrevella
si vas en busca de sal,
que la guarda una morena
que conec en Alacant.

D'ençà que em vares mirar
tinc una espina en lo pit
que no em deixa descansar
ni de dia ni de nit.

Xica del monyo lluent
i els caragols per la cara,
et penses que tots et volen,
però estàs molt enganyada.

Marieta, quan escures
no tires aigua al carrer,
perque passarà el teu novio
i s'embrutarà el calcer.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

Fadrinets que festegeu
a la sort o a la fortuna,
festegeu primer la mare,
tindreu la filla segura.

La dona que tinga filles,
que se les sàpia guardar,
que són com les peladilles
que són bones de menjar.

Quan vages a demanar-la
mira-li la davantera:
si porta brials en punta,
senyal de malfaenera.

Jo les dones les compare
a les figues busqueroles,
si te poses a triar-ne
n'ixen molt poques de bones.

Carabassa m'han donat
i l'ha presa per meló;
més m'estime carabassa
que casar-me en un pendó.

Encara que tu em donares
tres olives en un plat,
no me casaria en tu
perque un atre has festejat.

Encara que me donares
cent lliures i un bancal d'horta,
no me casaria en tu
perque tens la boca torta.

La xica que es fa rogeta
quan li diuen de casar,
és senyal que busca nóvio
i no ne pot encontrar.

La xica que es fa rogeta
en el mes de joriol,
ja té feta la gabieta,
sols li falta el verderol.

La xica que estiga groga
en el mes de joliol,
no li busqueu medicina,
que casar-se és lo que vol.

L'alegria del fadrí
és un mocador de pita,
una manta morellana
i una xica ben bonica.

No sé quan m'agrades més:
de dia plegant olives,
o per la nit en la platja
desemmallant les sardines.

Doloretes la del metge,
no sigues tan presumida,
que totes es casaran
i tu et quedaràs fadrina.

Un tort, geperut i coixo,
en Callosa s'ha casat;
que tal seria la xica
que encara ha eixit enganyat.

Eres blanca com la merla,
bonica com l'estornell,
tens cara de mula flaca
i orelles de matxo vell.

Si em pose a cantar cançons
en cantaré més de mil,
les tinc en la bolxaqueta
nugadetes en un fil.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

PER QUE UNA COSA ES «VERDA» I NO «VERDE»

No fa gaire que s'ha publicat el llibre *L'hora verda*, de poemes d'En Jaume Vidal Alcover. Sembla que persones literàriament timorates s'han alarmat davant el títol del llibret, considerant-lo un crit estrident de modernitat i de superrealisme. Una hora no pot esser verda — diuen —; el temps no té color.

Però jo els faria observar que és ben viva l'expressió *hores negres* per a indicar les hores de tribulació o de tristesa. ¿Per què no han d'esser verdes les hores de la joventut i de l'esperança?

Per altra banda, és molt antiga la il·lació poètica entre els colors i els éssers abstractes. Carducci, fa més de vuitanta anys, ja ens parlava del *divino silenzio verde* de la planura. Dos mil·lenis enrera, el bon Ovidi ja parlava de l'edat verda *(viridi tendebat ab aevo)*. I fins i tot la mateixa expressió *hora verda* no ha estat inventada per En Vidal Alcover ni per cap altre poeta actual; es troba ja usada per Schiller:

die frische Pflanze
die die grüne Stunde streut;

i d'aquests versos schillerians reconeix públicament En Vidal haver pres el títol del seu llibre.

Però els crítics d'aquest no s'han limitat a posar emperons a les paraules en si; també n'hi ha hagut que s'han declarat en desacord amb la grafia de l'adjectiu. Segons ells, la forma *verda* deu esser una errada; caldria escriure *verde*. Sé que ho han dit al mateix Vidal, i que al dir aquest que havia après de mi a escriure *verda*, el seu interlocutor li va contestar que en coses d'ortografia mallorquina En Moll fa el que vol.

El bon amic que em concedeix aquestes vel·leïtats dictatorials en ortografia, no sap que la grafia *verda* com a femení de *verd* és la forma ortogràfica pres-

UAB Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General CEDOC

crita en la nostra llengua des de la seva codificació en les Normes de l'Institut (promulgades quan jo estava en l'hora verdíssima dels meus nou anys); ignora també que *verda* era ja la grafia usual i tradicional abans de la dita codificació; pot veure's escrit *verda*, i no *verde*, per Costa i Llobera en el seu primer llibre *Poesies* (1885), per Verdaguer des de les primeres edicions dels seus poemes, i pels autors medievals: Francesc Alegre, Joanot Martorell, Bernat Metge, etc.

No es cregui que escriure *verda* i no *verde* sigui un capritx de literat: té la seva raó d'esser en la pronúncia espontània del català occidental i del valencià. En aquests dos dialectes, que distingeixen clarament la *a* de la *e*, es pronúncia indefectiblement *verda* i no *verde;* i és molt posat en raó que en casos així prevalgui com a norma d'ortografia la pronúncia d'aquelles regions que conserven clara la distinció de sons, i que a ella s'adaptin els parlants que en el seu dialecte respectiu no tenen aqueixa distinció.

Verda és una forma creada en català per a marcar bé la distinció entre el masculí i el femení; el castellà no ha sentit la necessitat de fer aquesta distinció, i ha conservat la forma única *verde* per als dos gèneres. No és aquest l'únic cas en què el català posseeix doble forma d'adjectius que en castellà la tenen única. Indicaré els principals perquè serveixin de guia als qui, en escriure en català, estan influïts per les formes castellanes:

agrest,	femení	*agresta*
calent,	»	*calenta*
comú	»	*comuna*
cortès,	»	*cortesa*
dolç,	»	*dolça*
covard,	»	*covarda*
ferm,	»	*ferma*
fort,	»	*forta*
gris,	»	*grisa*
inert,	»	*inerta*
trist,	»	*trista*
valent,	»	*valenta*
verd,	»	*verda*

Es freqüent veure en escrits catalans locucions com «fer vida comú», «fer una reverència cortès». En bon català cal escriure «fer vida comuna», «fer una reverència cortesa».

Naturalment, aquestes formes de femení han de reflectir-se també en els adverbis en *-ment,* que tenen com a primer element un adjectiu femení. Cal escriure *comunament* i *cortesament*. Les formes *comunment* i *cortesment* són incorrectes en gran manera.

Francesc de B. MOLL

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

FUGA DE SETEMBRE

Avui,
tarda, diumenge, setembre, mal temps, esperança,
voldria dir-vos l'alegria que em neix:
uns breus poemes llegits arran dels vidres
portaven la presència reposada dels dies de l'estiu.
...Fresca hi havia al capvespre,
i es feien blaves les parets,
i una tendresa envaïdora
el lleu fresseig de l'englantina ens donava.
D'enllà de l'oblidança, sorgien
les hortènsies del badiu, tres,
molt lleus, apaivagades pel vespre
com tres noies cansades.

Joan ARGENTÉ

NIT AL MONTSENY

Femenina muntanya que retens cada encís
sota un obac d'ortigues o un camí que es destrena,
en minúsculs cabells, des de l'alta carena
fins a les aigües gerdes d'un ombrívol callís.

T'he seguit a la posta d'un cel turquesa i gris,
quan la boira subtil et fregava l'esquena.
Un naufragi d'anyells era l'última ofrena
vesperal, que fugia pel teu màgic pendís.

Xiula el tòtil perdut pels merlets de l'arbreda
esquinçant el silenci com un tall en la seda
misteriosa i densa que embolcalla la nit.

Hem quedat tu i jo sols. Quina pau més estranya!
¿T'ignoraré per sempre, femenina muntanya,
obscur contra la timba obscura del zenit?

Joan GUARRO

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

A LA CIUTAT DELS LLIBRES

AURORA PER VOSALTRES, JOAN PERUCHO. Óssa Menor. Barcelona, 1951.

Es significativa la indiferència amb què ha estat acollit aquest llibre, finalista del premi «Óssa Menor 1951»; significativa perquè ens mostra una vegada més amb quanta lentitud, a través de quantes dificultats assoleix un poeta autèntic la comprensió, ja no dic del públic, sinó de la mateixa crítica. L'obra de Perucho, per bé que encara escassa, és de les més importants i no pot ésser ignorada. Ja des d'ara s'imposa per la seva densitat poètica, per una profunditat d'intuïció que situa el seu jove autor al costat dels millors lírics del moment, de casa i de fora.

Fins ara, Perucho solament ha publicat dos llibres de versos: «Sota la sang» i aquest que m'ocupa. D'un a l'altre el poeta evoluciona, però no traeix ni adultera la seva veu. «Sota la sang» era, més enllà de la seva aparent i enganyadora senzillesa expressiva, més enllà de la concisa brevetat dels poemes que el componen, un llibre obsessionant. Unes misterioses nostàlgies, no sé quina recança, ara amarga, ara condescendent, traspuava per entre les línies dels versos i ens submergia en un món vagament sentit o pressentit, un món molt personal, cert, en el qual es dreçava el poeta a l'encontre d'una realitat — o ella a l'encontre d'ell — hostil i de naturalesa angoixosa, un món la dramàtica intensitat del qual, però, ens és comuna a tots: a tots aquells que, sota l'urpada quotidiana i banal de l'existència, posseïts d'un instint de revolta, d'un afany urgent de puresa, sentim la necessitat de protestar, d'afirmar-nos contra aquest enemic diari que suposa el sol fet de romandre aquí — un malestar que no troba lloc ni definició en cap mot, en cap gest, però que existeix malgrat tot, que *és*, i que és més profund i més vàlid perquè per a dir-lo, i encara més per a comunicar-lo, ens cal emprar aquestes mateixes paraules vulgars que dia darrera dia gastem, usem sense mesura ni consciència. El poeta hi reeixia, i nosaltres amb ell.

El llibre es tancava amb uns mots, amb uns versos a partir dels quals era possible, era necessari comprendre que per al poeta havia arribat l'instant de les afirmacions, però ignoràvem encara de quina mena serien, si bé podia sospitar-se ja; ignoràvem si prendrien peu en una protesta esperançada o trobarien llurs arrels en la desesperació. «Aurora per vosaltres» és la resposta, és una resposta. El poeta s'hi desfà de les seves vacil·lacions, supera els dubtes, amb la seva serenitat dóna naixença a l'esperança, una esperança difícil i assolida a força de voluntat, i potser per això mateix més preciosa — més preuada. El clima, però, no

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

és molt diferent de «Sota la sang», perquè les realitats hostils subsisteixen. Només que el poeta n'ha triomfat.

Personalment, dono molta importància a les paraules que precedeixen aquest llibre. Diu el poeta: «La desolació és nocturna. Però s'ha fet de dia i he vist l'argila dels camps amb una herba petita i amorosa. He pensat, també, si no hi ha error en el cant de l'ocell, de tan segur i alegre que és. I encara he sentit la paraula. Sí, encara: creix a mesura de l'home i arrela esperançadament vers vosaltres». Mots que obren un ample marge a la meditació. El poeta ha conquistat el seu món, o s'ha conquistat a pesar del món exterior, però aquest mateix món ha contribuït a la seva victòria. Potser precària, com diu Riba en la carta-pròleg que acompanya aquest llibre, però victòria malgrat tot. Un instant d'exultació pot permetre-li, doncs, el luxe de cedir-nos una aurora que per ésser la del poeta és, o serà immediatament, la nostra.

Poèticament, però, «Aurora per vosaltres» no em sembla pas un llibre més important que «Sota la sang». I si ho és, ho és només en el sentit que el poeta s'aferma, es defineix i, d'aquest sòl finalment consistent podrà ara, amb tota llibertat, amb tota confiança, prendre volada vers novells horitzons que ignoro. Es per això que espero el pròxim llibre de Perucho amb una impaciència poques vegades sentida. Impaciència per l'home i pel poeta. Perquè m'interessa també, i molt, el missatge.

Després de llibres com aquests, ja no és necessari que els amants de la poesia moderna, la poesia de sempre, però feta a mesura de l'home d'avui, se'n vagin a cercar llur menja a llengües foranes. En un poeta nostre es fa carn viva aquesta inquietud que no per ésser eterna deixa d'adquirir una novella dimensió quan la veu que ve del misteri és tan subtil i tan greu, tan carregada d'insinuacions com la de Perucho.

Manuel de PEDROLO

ALTRA VEU. MARIA BENEYTO. L'Espiga, n.º 10. Editorial Torre. València, 1952.

La col·lecció valenciana que dirigeixen Xavier Casp i Miquel Adlert, ens ofereix, en el seu número 10, un llibre de poemes de Maria Beneyto.

La poetessa se'ns presenta escrivint en un vers lliure, de pròdiga, però, i conseguida musicalitat. Els poemes, llargs i amples, s'allunyen tant de l'hermetisme intel·lectual que, encara ara, determina la gran part de la poesia barcelonina, com de la graciosa facilitat—una mica, potser, lorquiana o albertiana—que es beslluma en alguns sectors de la poesia illenca. Aquest terme mig en què es troba no és, en cap manera, el mode periodístic que sembla perseguir-se actualment a Castella. Si així fos, ja no ho seria, terme mig. Més bé es tracta d'una poesia que, entre lo poètic i l'humà, comprèn que no hi ha per què sacrificar cap de les dues coses.

El temari, divers. Tant, que l'autora ha cregut convenient fer cinc parts del curt llibre (poc més d'una vintena de poemes, en total). No obstant, al meu veure, va tot ell determinat per aquesta vacil·lació entre la realitat i el somni, que s'explica ja en el poema inicial:

«Tots volíem cantar alegria...
i ningú no podia.
. . . . . .
Tots volguérem cantar alegria.
Ningú no s'atrevia.»

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

«Tots volíem». «Tots volguérem». «No podia». «No s'atrevia». Es podria analitzar llargament aquest subtil sistema d'oposicions. Al darrer poema, la poetessa diu que la seva ànima es perd

«en les verdes avingudes
cap al mar, cap al somni o cap al dia».

¿Ho veis? Doncs, entre un i altre poema hi és tot. Hi ha «l'aigua enfollida» i «el vent carregat de tendres ales». Hi ha un Nadal i un Cementeri. Hi ha una «festa de campanes» i una «presó de nit».

Vint poemes, però, són pocs per a assolir un judici una mica ferm. Esperam conèixer-li més coses a Maria Beneyto. Una nova veu valenciana que, creim, pot donar molt que escoltar a la jove poesia de Catalunya.

J. VIDAL ALCOVER

COM EL VALLÈS NO HI HA RES. Geografia poètica. FERRAN CANYAMERES. Dibuixos de Francesc Serra, Joan Vila Casas i P. Prat Ubach. Editorial Aymà. Barcelona, 1951.

En la maduresa de l'home i en el tombant de la vida cap a la irremeiable darrera serenitat de la senectut, encara no massa pròxima, Ferran Canyameres deixà amb «Migtemps» constància, per primera vegada, de la seva presència com a poeta. Fou una altra aventura, la més pura, aquesta, de l'atzarosa i generosa vida de l'inquiet transhumant, vallesenc ancorat a París, parisenc enyorós del Vallès, viatger sense repòs ençà i enllà del muntanyam que ens separa.

Darrerament un altre llibre, «Com el Vallès no hi ha res», afermava aquella presència amb la seguretat de les coses que s'imposen per la bondat d'elles mateixes o pel calor humà que les transcendeix i es comunica. Costa de creure que una obra com la darrera sigui simplement un segon llibre de poemes, que ens arriba, a més, tan a prop del primer. El que sobta no és la maduresa de sentiment i de pensament, paral·lela al curs vital de l'home que l'actualitza en poesia, sinó l'expressiva, tan àgil i segura, amb un llenguatge precís i exactament amotllat a cada intenció poètica, amb una desimboltura tan elegant i rica en la rima del vers cisellat, fet d'arquitectura o d'orfebreria. La manera poètica de Canyameres és carneriana, amb el record intencionat i eficaç de Guerau de Liost, que hom sorprèn ací i allà enfora i endins de molts poemes; una manera carneriana, però, matisada i evolucionada, en la qual em sembla evident el ressò i la projecció del grup sabadellenc de «La Mirada», i un parentiu intern amb «Pere IV» i Francesc Trabal, cadascun des del seu angle.

Però el que val per damunt tota altra cosa és la personalitat poètica de Ferran Canyameres. Amb una llengua flexible, que per al paisatge de la plana i la muntanya vallesenques manlleva i obté en propietat de la font mateixa evocadors topònims i els mots camperols més precisos i afinats, i per als grans centres fabrils de la comarca el llenguatge menestral, suggerències de raval i tecnicismes salvats per gràcia poètica, descriu el país i el transfigura líricament en tot el que té d'espectacle esmerilat, de nostàlgia històrica i fortament llegendària i d'actual palpitació humana i operant. Ironia, gràcia, senyoria, intenció, però en el fons, la insondable melangia del català rodamón que percep la rel essencial en la petita pàtria, sentida com un llac de somnis on la infantesa i la maduresa van a trobar-se per coronar i donar sentit a una vida intensa.

J. ROMEU I FIGUERAS

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

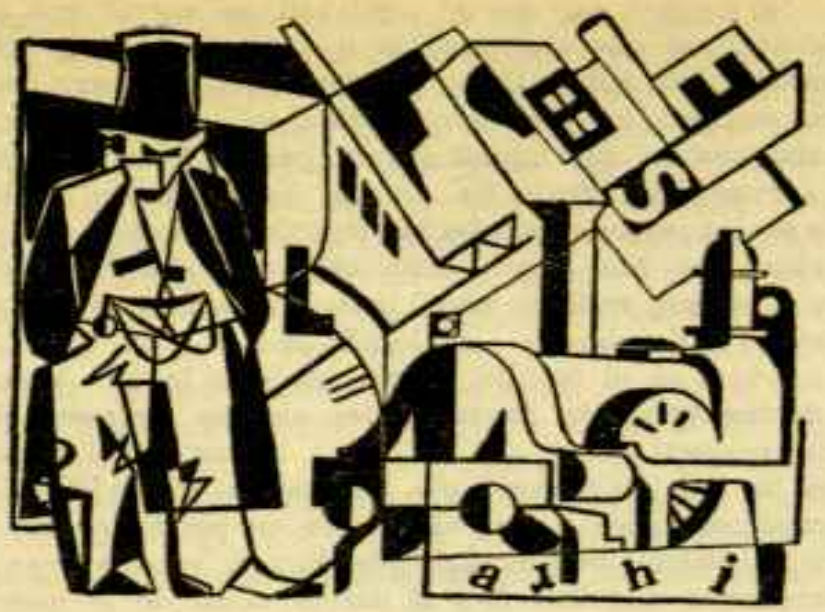

CONÈIXER-NOS

Amb motiu de la meva intervenció perifèrica al diàleg obert entre alguns intel·lectuals castellans i catalans sobre l'esdevenidor de la nostra cultura, he escrit una i altra volta que calia fer un esforç per a conèixer-nos a nosaltres mateixos, abans de passar a projectes ferms, a realitzacions concretes. La meva afirmació ha causat sorpresa en certs sectors de la nostra gent de lletres; en uns altres ha semblat exacta, però poc oportuna. Meditant sobre ambdues actituds, m'he refermat en el meu pensament: hem de saber què hem estat i què som, si volem construir un edifici acceptable dins el gran marc de la Societat Occidental a què pertanyem, per filiació directa, des dels temps carolingis. I, a més a més, hem de procedir a aquesta anàlisi amb la més gran urgència — no ho deixéssim pas per a demà— i a la llum de l'enquesta pública — perquè el nostre bé i el nostre mal no han de tenir secrets per a ningú—. Ai dels pobles que s'obliden d'aquestes necessàries introspeccions, i no s'aturen en les grans recolzades històriques per a palpar-se el cos, escoltar-se l'ànima i mesurar l'encert o l'errada en la feina feta!

Hi ha qui creu que això són problemes secundaris, que no ens podem aturar mentre el món marxa amb tanta rapidesa que a penes sabem avui què es-

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

devindrà demà. No negaré pas que al capdavall del carrer ens pot esperar una contingència meravellosa que ens resolgui tots els trencacaps actuals. Però recordo als expectants, que àdhuc l'atzar es doblega a la nostra coneixença de les coses, i que una manera de provocar l'instant feliç és preparar el conjunt de possibilitats històriques en què aquell floreix per la força de les tenses voluntats posades al servei d'uns ideals. En tot cas, en traspassar el llindar hem d'estar segurs de la nostra personalitat, del bagatge de fets i idees que portem damunt, de les articulacions que ens lliguen amb els veïns del barri on ens ha tocat viure, on vivim i viurem malgrat els il·lusoris somnis amb què ens recreem al reposar sobre el coixí l'afadigada i adolorida pensa.

Cal penetrar a fons en el cor del nostre ésser col·lectiu. Alguns no són prou valents per a desterenyinar la finestra i fer que un devessall de llum ho esclareixi tot i ens permeti veure què hi ha de veritat en el rebost de la nostra cultura. D'altres ho han fet ja amb els instruments històrics, sociològics i lingüístics que aleshores tenien a llur abast. No en parléssim pas malament. Rellegint la nostra producció intel·lectual dels darrers setanta anys, trobem dos o tres intents interessants d'arribar fins al darrer embà de la nostra essència col·lectiva. Però la fredor de l'un, l'apassionament de l'altre, i, sobre tot, la manca d'estudis seriosos i complets sobre les diverses facetes de l'esperit social, de l'home viu del país, no permeteren assolir resultats convincents. Són testimonis d'època, reflexos de la manera de sentir dels catalans de les generacions que ens han precedit. Els admirem i els sentim com a cosa pròpia, inseparable ja del nostre ésser en virtut del procés que transforma un pensament o una acció en «esperit objectivat»; però no podem restar-hi encadenats.

Ultra això, els darrers cinquanta anys no han passat gratuïtament. Els instruments científics de la nostra recerca històrica i sociològica han millorat en forma extraordinària. Allò que ahir semblava impossible, és avui realitzable. Posseïm sondes metodològiques que ens permeten calar fins a les capes més pregones del passat. Cal utilitzar-les fredament; però amb la il·lusió de trobar el doll d'on han sortit les energies del nostre poble. D'altra banda, durant aquest mig segle hem viscut unes experiències vitals, dramàtiques, que els nostres precursors no van conèixer, i sobre les quals hem de treballar si volem arribar a conclusions eficaces després de la nostra aproximació analítica.

L'eixamplament del camp de les nostres recerques ha de congriar al voltant de la tasca proposada a tots quants sentin el deure de l'hora present. Els historiadors — concretament els que anomenem historiadors professionals — poden dur una part de la veritat. Però cal que renovin la temàtica de llurs preocupacions; que deixin en pau reis i prínceps, batalles i esdeveniments polítics, per tal de concentrar els focus de llurs treballs sobre el mecanisme íntim del desenvolupament humà de Catalunya. Cal, doncs, que cerquin l'home, en les seves reaccions primigènies, i com ha organitzat i estructurat el seu espai mental; com, sobre tot, ha establert aquest teixit de relacions materials i espirituals amb la terra que el nodreix i els altres homes que li són consemblants, en una articulació social definida i categòrica. Com s'ha creat, en una paraula, la mentalitat que ens caracteritza dins la Societat Occidental i que és el testimoni més punyent de la nostra existència diferenciada. Molt més, posem per cas, que les característiques idiomàtiques, puix aquestes depenen realment del procés mental col·lectiu que les ha promogudes i les ha amarades en el transcurs dels segles.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

Però els historiadors sols veuen una part de la veritat. I qui diu els historiadors diu els sociòlegs i els economistes, àdhuc els filòlegs i els crítics literaris. Tots ells, malgrat llurs tècniques diferenciades i llurs especialitzacions concretes, formen part de la gran família dels observadors dels fets passats. Per a la gran tasca de conèixer-nos necessitem la col·laboració dels poetes i dels novel·listes, dels esperits que posseeixen el do d'intuir, sense documentació prèvia, els batecs més ocults de l'ànima del poble. Una estrofa genial — on les paraules prenen l'equilibri just forçat pel ritme —, una descripció espurnejant — on es defineix un estat d'esperit individual o col·lectiu — poden esclarir en un instant replecs íntims on mai no podrà arribar el més ben muntat microscopi documental. Totes les cultures necessiten d'aquests llampecs decisivament il·luminadors. Però cal que el poeta, que el novel·lista, que l'assagista, siguin d'una sinceritat absoluta: que essent homes de llur temps, i per tant, pertanyent a certes sectes i escoles literàries i ideològiques, procurin respondre a l'eterna crida de llur sang. I, si no ens plau aquesta imatge pel que té de purament biològica, que procurin empeltar-se en la mateixa rel de la nostra formació mental.

Si hem d'assolir alguna conclusió d'ordre general al capdavall dels nostres esforços, cal comptar amb les veus dels catalans que l'expansió dels avantpassats féu créixer i perpetuar més enllà del territori estricte del vell Principat. Valencians i mallorquins ens han donat ajut per realitzar aquest propòsit d'introspecció col·lectiva. Ens plauria que portessin llur contribució a la tasca de conèixer-nos íntegrament. Ells ens veuen des d'altres angles i poden destriar millor algunes qualitats i alguns defectes del nostre tarannà històric. Indiscutiblement, ells han de dir-nos també què són i com es troben ancorats en el port de la nostra mentalitat comuna. No voldríem que s'enganyessin. La responsabilitat de tots és prou gran perquè fem feina sincera i sencera. No res menys, cal que decidim què hem de conreuar i què hem d'esbandir, per tal de fer ufanosa aquesta vessana cultural que Déu ens ha confiat en el bell mig de les societats occidentals.

Jaume VICENS VIVES

Vinyeta que il·lustra un dels capítols del llibre de Vicens Vives, *Aproximación a la Historia de España.*

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

JO PORT AL COR LA FLOR ROMANIAL...

Jo port al cor la flor romanial.
Occiu-me i enterrau-me dins l'arena
i flabiols –deu flabiols, total–,
tendran batecs de pit, ritme de vena.

Mes, si filen llur càntic nupcial,
¿qui n'haurà gaudi de la meva ofrena?
Roses blanques no en tenc per al capçal,
però un roser vermell dins mi es destrena.

Tu, rou que puges del meu íntim fons,
perleja els dies i les roses banya,
perquè sobre el desmai dels horitzons

posaré en pauta el cor de la muntanya,
i enfilaré les constel·lacions
al gemec polifònic d'una canya.

Llorenç MOYÀ GILABERT

NIT SOMNAMBULA A LA PLATJA DE FORMENTOR

Lluny del record i de l'oblit:
no pensar en res, únicament.
Com quall de lluna en mar de nit;
com un paper cremat al vent.

Lluny del record. Els ulls negats
en l'horitzó dels horitzons.
Aigües i pedra, cels callats,
tacte de cec, cors sense fons.

Lluny de l'oblit. Ritme del pols,
aspre regust al paladar;
veu que s'ondula en un cant dolç,
flaire de pluja, bosc enllà...

Lluís de RIALP

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

EL SONET D'ARVERS

A un amic meu que és ben bé així,
perquè vegeu què són les coses.

El pobre Mateu Estrany, als desset anys mal comptats, ja era al món caòtic i espès de les novel·les de Zilàhy, que s'acabaven de posar de moda. I, en conseqüència, es féu client assidu de tots els llibres que tenguessin la sobrecoberta totalment il·lustrada, amb il·lustracions d'aquelles que cal estendre tot el llibre per veure-les senceres. Havia fet, doncs, coneixença apassionada amb pescadors noruecs, capitans austríacs i nobles húngars. I tots ells, a té qui té, es disputaven la influència en la seva ànima desgavellada. Amb la qual cosa, el pobre Mateu Estrany s'havia col·locat, sense saber ni voler, si bé un escaló més amunt, a la mateixa escala dels deliciosos lectors d'aquesta literatura evasiva i masturbadament consoladora que en diuen «rosa». Somniava, a les nits, dones meravelloses vestides de musselina blanca, passejades a cavall per sota roures vellíssims, cases ancestrals tapades totes d'eura, amors remots d'una puresa impossible o d'una impuresa tan justificable, que, si l'apuraven, diria que era necessària. D'aquesta manera, s'havia fet tot un magnífic invent d'ell mateix, i així, era ingenu, però d'una gran experiència — infusa, naturalment —, pur per fortalesa, però amorós, apassionat, elegant i atractiu, prou robust i musculat, però esperit selectíssim: una mescla, en fi, d'atleta i artista, de congregant marià i home de món. Es meravellava que pogués comprendre tan bé la música i vibràs d'ella tan intensament, sobre tot si era de Tchaikowsky o Rachmaninoff, i la sentia a través de les incidències d'un film fantasiejant sobre la vida dels tals compositors. S'admirava, si no del seu nom — que li sonava a bàmbol, no es sap ben bé per què —, del seu llinatge, que se li apareixia ple de suggerències, referides totes, naturalment, a aquest invent de la seva vida, que anava perfilant tot allò que li permetia la seva activíssima imaginació.

Al quart any de batxillerat, que un ja comença, amb certa consciència, a triar-se les amistats, havia cercat i trobat, entre els seus condeixebles, la dels aristòcrates o d'aquells que tenien cases amb jardí i davallada al mar, al barri marítim. I quan anava a la casa d'algun d'aquests amics, escollia amb gran cura la vestimenta, donant matadura a sa mare i a tot el servici si no li tenien planxades les camises o nets els calcetins que es volia posar, primfilant-se de dalt a baix, des de la clenxa repartidora dels rulls espessos fins als mirallets de les puntes de les sabates. La qual cosa feia que desentonàs sempre de la resta de la colla, i que les mares el traguessin com a exemple i model de netedat i *politesse* davant els revoltats fills.

Va esser a la casa d'un d'aquests amics aristòcrates — que ell no en deia mai «botifarres», perquè no els en coneixia el valor, sinó, simplement, el de literatura — on va conèixer la plena beutat de Na Marianna. Na Marianna ho era, realment,

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

bella. Vagament rossa, amb els ulls vagament blaus, vagament grisos, i vagament aristòcrata i vagament rica; el pobre Mateu Estrany se n'havia d'enamorar de precís. Li recordava l'heroïna de no sé quina llarguíssima novel·la. Només que Na Marianna no era coixa. Cosa que resultava prou més agradable. I el pobre Mateu Estrany esperava que l'autor de la novel·la ho comprengués.

Bé. La cosa va esser que, feta la coneixença i calat foc al cor, les visites a ca l'amic aristòcrata es prodigaren. Ningú sabia de què anava, perquè el pobre Mateu Estrany per força havia après l'art del dissimul i de l'emmotlament a qualsevol circumstància. (Son pare, diguem-ho de passada, era Procurador, i sa mare una santa dona, a la qual volia el fill transformar en una gran senyora, cosa que—dit sigui en honor d'ella—mai arribà a aconseguir). Es prodigaren, doncs, dic, les visites a ca l'amic—que ja era ca Na Marianna—, i com més aquelles augmentaven, més creixia el foc foquet del malestar a pler que fa l'amor, sense reparar en edats ni complexions, en invents o realitats, mentre la víctima propiciatòria, entre desficis i alienaments, intentava preparar-se per la Revàlida de final de Batxiller. Entre desficis i alienaments que el duien a enllaçar emes als marges de l'Àlgebra Elemental i de les Ciències Cosmològiques (ell que havia estat sempre tan curiós amb els seus llibres!), a pintar a l'aquarel·la casetes blanques entre arbres desconeguts on somniava recers de la passió cristallina, fins i tot—Déu meu!—a escriure novel·les plenes de Sàndors i Sònias—l'important era que les inicials coincidissin—, vastes pastures d'ovelles i, sempre, una estació de poble petit, a una llegua del Castell.

Era ja horabaixa quan el convidaren a jugar a *bridge*. Haurien d'encendre els llums abans de començar la partida. Na Marianna i la seva amiga no tenien pla. A darrera hora, l'aviador de torn telefonava que no sé què, que l'havien arrestat, que estava de servici, que, en resum, no podria sortir. I elles ja enllestides. Sobretot! La tia Teresa els proposà la partida. La tia Teresa Delshorts, una senyora elegantíssima, que sempre deia al pobre Mateu Estrany que s'assemblava a sa mare, tan bella com havia estada de jove. Els proposà la partida la tia Teresa. Però no tenien quart.

—I En Mateu? Sé cert que en sap, de jugar a *bridge*. Tan netó sempre, tan fi... Mateuet, que saps jugar a *bridge*?

El pobre Mateu Estrany sabia jugar a *bridge*. Feia anys que, intuïtiu sempre i coneixedor dels avorriments del gran món, n'havia après. A la fi arribava l'hora esperada. Ara sabrien com ell era l'elegantíssim mundà, sense emperò possible. Havia jugat molt poc, això sí, però miraria de desfer-se'n. Si el perdonaven...

—Ho veis com en sap? Ja vos ho deia. Vine, Mateuet. Seu aquí. Espera! No; treu carta. Marianna, encén es llum, que no hi veig. A veure qui tens de parella.

I qui havia de tenir? El cor mai enganya. Na Marianna havia girat un tres. En Mateu tragué carta baixa i s'assegué davant ella, deixant que l'amic protestàs:

—Has vengut a estar amb mi o a jugar amb aquestes?

Sí, sí. Ja pots cornar, Damià. Que el perdonàs, però jugaria.

—Què és això? No siguis mal educat.

«No siguis mal educat». Figura't!

En obrir el ventall de cartes, el pobre Mateu Estrany no vegé més que cors. I què havia de veure? Si eren cors lo que havia de subhastar.

—Quatre cors!

Potser fos massa aviat. Ara se'n temia que no tenia els «trumfos» neces-

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

saris. Ah, gràcies a Déu, Na Marianna li'n donava cinc. Tragué el joc. Però la *partenaire* el renyà:

—Però com dius cors? Si som jo que els tenc!

Ah, sí! La frase era perfecta: ella tenia els cors, tots els cors!

D'aquella partida ençà el pobre Mateu Estrany no vivia en aquest món. Volia organitzar *bridges parties* a ca seva, sense pensar que no tenia ningú a qui poder convidar. A no ser que son pare i sa mare aprenguessin el joc... Però son pare li recordà la Revàlida i sa mare li suplicà que no li anàs amb històries. Pobre Mateu Estrany! Històries, la Revàlida... Realment, hi anava de cap, al fracàs acadèmic. Però és que ell mai havia llegit que cap heroi de novel·la bona es vegés en el cas absurd d'haver-se d'examinar de Revàlida. Ah! Tot allò no eren sinó sofriments a afegir a la seva vida trasbalsada. Era vertaderament un estrany, un estrany arreu a aquest món on ningú el comprenia.

I era ben cert que ningú el comprenia. Perquè vet aquí que, quan més encastellat estava en tal incomprensió, ara que, insòlitament, una Història de la Literatura li havia descobert el Sonet d'Arvers i sabia per ell

Mon âme a son secret, ma vie a son mystère...

els noms exactes de la seva passió, ara precisament, era quan Na Marianna, sovint sovint, li enviava «recaldo» de que anàs a jugar a *bridge* amb ella. El Sonet fou, pel pobre Mateu Estrany, una autèntica revelació, una cosa semblant a un brancó on el seu cas amorós, talment un ocellic, es podia posar. D'ençà que l'havia llegit no podia pensar que Na Marianna pogués fer altra cosa que anar al seu camí

distraite et sans entendre
ce murmure d'amour élevé sur ses pas.

Mai no podia creure que, de sobte, sortís de la seva poètica distracció i corresponguès, efusiva i en prosa, al silenci adolorit de la requesta amorosa. Perquè per al pobre Mateu Estrany, el Sonet d'Arvers no tenia més raó d'esser que aquella passió de què ell es veia devastat. I era tot allò ja tan exacte i ben compost, que no es podia trencar de cap de les maneres: amb revelacions imprudents, per exemple, o declaracions que no podien escaure mai;

... le mal est sans espoir, aussi j'ai dû le taire,
et celle qui l'a fait n'en a jamais rien su.

Bé és ver que quan ell el llegí, el Sonet, tengué—que els déus l'hi perdonassin!— el mal pensament que, en realitat, ja li hauria pogut ben bé dir, a la Ella misteriosa, aquest amor tan etern, l'infelicíssim Fèlix. Però ara es penedia de tal cabòria, considerant que les coses són com són, i que si d'Arvers hagués fet manifest a qui calia el seu dolgut sentiment, el Sonet no hauria existit, i ara, ell, el pobre Mateu Estrany, no sabria què fer de la seva amorosa dèria. A part, naturalment, que hi havia sempre l'impossible físic o social — diferència excessiva d'edat (Na Marianna anava pels vint-i-cinc anys), *austère devoir* — que descartava qualsevol solució.

Però Na Marianna li enviava «recaldo», i el pobre Mateu Estrany, com més a prop d'ella es veia, més filava i teixia impossibles a l'entorn d'aquella relació.

Hélas! j'aurais passé près d'elle inaperçu,
toujours à ses côtés, et pourtant solitaire...

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

Cada matí es meravellava el pobre Mateu Estrany d'aquell perfecte encaixament del seu cas en els catorze alexandrins francesos. I era — diguem-ho, encara que sigui molt en secret — desconsoladament feliç.

Es desconcertà, però, profundament la tarda que Na Marianna se li excusà perquè només eren ells dos per a fer la partida.

—Sa tia Teresa no ha pogut venir i...

Oh! Sí, sí!... No l'escoltava. De sobte, es veia davant un món tan extraordinari! Pensava a quina novel·la hi hauria una situació semblant. Però — ai!, de tantes que n'hi havia — no en recordava cap de prou escaient.

—Xerrarem un poc — deia ella, amabilíssima. — Són unes informals!... Prendràs una copa?

El va fer seure al sofà. I ella, després de les anades i vengudes que calien, s'hi assegué devora.

Si bé es mirava, no ho pareixia, que tengués vint-i-cinc anys, Na Marianna. I tampoc ell desset, encara no complits (però sempre — feia dos anys — se'n posava devuit: era ja una edat viril). Desset anys... Però ja la barba se li obscuria i feia temps que s'afaitava el bigot. A Na Marianna tot allò no li importava gaire. Aquell aire ingenu sí, tímid, una mica trist, aquella gran innocència debades amagada darrera un posat postís d'home intel·ligent i expert, aquella fina bellesa mediterrània, bruna i ampla, com els pàmpols colrats. Allò sí, allò, precisament, l'havia impulsada al *vis à vis* d'aquella tarda. Confiava poc en ella, perquè sabia que en res es pot confiar mai, ni tan sols en uns encants sotmesos ja a totes les proves, davant una innocència de desset anys. Però per això s'aidava de la complicitat de la ginebra i de la tarda que, entre ors emmelats, fugia, arrossegant-se encara, espessa, per les catifes de la sala.

Quan tota aquella *mise en scène* conseguí suscitar la confidència, i la protagonista féu com qui amollar totes les seves papallones íntimes, el pobre Mateu Estrany pensà que podia recitar el sonet:

Mon âme a son secret, ma vie a son mystère...

Posava a la veu una gran malenconia, una remota tristor, com si digués, solemnes, les darreres paraules de la seva vida.

Quelle est donc cette femme? et ne comprendra pas.

Perfecte. Tot era perfecte. La tarda, la mitja llum, la ginebra, els domassos...

...et ne comprendra pas.

A Na Marianna li semblà tot tan extraordinàriament ingenu, clar, innocent, que estigué a punt de besar-lo. Passava, com sempre, que les drogues feien més efecte en l'enverinadora que en l'enverinat. Però es pogué assossegar i,

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

com que, no obstant haver estudiat al *Sacré Coeur*, coneixia el Sonet d'Arvers —i moltes altres coses—, li féu al pobre Mateu Estrany, per perpetu astorament de la seva vida novel·lera, la resposta delicada de Mme. Girardin:

Est-tu bien sûr, ami, qu'elle n'ait pu l'entendre,
le murmure d'amour soulevé sous ses pas?...

Ah! Que era de perfecte tot allò! El pobre Mateu Estrany hauria estat hores, i dies, i anys, dins aquell aire tebi... Es sentia com en levitació, tal com li solia passar sempre que bevia xampany del bo. Però quan sentí que Na Marianna el besava, romangué tot sorprès, perquè aquell bot de la literatura a la vida no el s'esperava, i, sobretot, era massa alt i sobtat per estar segurs que no s'havia de rompre qualque cosa.

Elle ira son chemin, distraite, et sans entendre...

Mai per mai el pobre Mateu Estrany no hauria pogut sospitar que el distret fos ell i no ella. Tot allò es feia sobtadament terrible. La tarda, la ginebra, el Sonet... Tot tan vague... Però Na Marianna l'havia besat. I això sí que era cert, certíssim.

... et j'aurais jusqu'au bout fait mon temps sur la terre,
n'osant rien demander et n'ayant rien reçu.

I per què no li havien de deixar fer el seu temps fins al final? On cercaria ara recer, si l'engegaven del seu Sonet? Però veia, i tot el cridava, uns ulls lluents, una boca migbadada, un ritme accelerat que estava a punt d'errar-se de cos...

...n'osant rien demander et n'ayant rien reçu.

Na Marianna sortia als oncles Delshorts, que mai varen mester que els demanassin les coses. Però el pobre Mateu Estrany encara no en sabia res, de famílies i aviors. El pobre Mateu Estrany només sabia — perquè allò sí que no ho volia dubtar — que ell era el qui estava en lo cert i que Marianna — incomprensiblement, perquè bé sabia del Sonet la resposta adequada — s'errava. I el seu endidalament, amb tot i amb això, anguniosament, creixia. Clar que hauria pogut citar, per exemple, Baudelaire, i besar-la d'una vegada. Però no coneixia Baudelaire. I Na Marianna li tenia encara una mà al clotell. Dubtava entre resoldre's per un gest a la manera del cast Josep, o fer-ho per cinismes de frac i guant blanc, quan arribà, salvadora, la tia Teresa Delshorts.

—Marianna! Però què feis amb so llum apagat?

—Oh! Com estàs, tia Teresa?... Estàvem tan distrets...

«Estàvem tan distrets...» I ho deia amb aquella naturalitat! Ja podia girar full tranquil·lament. La plana del Sonet d'Arvers estava llegida. Fracassadament llegida. Però llegida. Ja sabia què hi havia a la següent. Podia girar full. A la següent apareixien les *Rimas* de Bécquer:

Y ella..., ella..., no hay máscara
semejante a su rostro!

El pobre Mateu Estrany ja podia estar a pler...
Però aquell any el suspengueren de Reválida.

J. VIDAL ALCOVER

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

Els Clàssics

ESTRAMPS

Jus lo front port vostra bella semblança
de què mon cors nit e jorn fa gran festa,
que remirant la molt bella figura
de vostra faç m'és romasa l'empremta
que ja per mort no se'n partrà la forma,
ans quan serai del tot fores d'est segle
cells qui lo cors portaran al sepulcre
sobre ma faç veuran lo vostre signe.

Sí com l'infants quan mira lo retaule
e contemplant la pintura ab imatges
ab son net cor, no lo'n poden gens partre
—tant ha plaser de l'aur qui l'environa—,
atressí em pren davant l'amorós cercle
de vostre cors, que de tants béns s'enrama,
que mentre el vei mas que Déu lo contemple:
tant hai de joi per amor qui em penetra!

Axí em té pres e lliats en son carçre
amors ardents com si estés en un cofre
tancat jus claus, e tot mon cors fos dintre,
on no pusqués mover per null encontre;
car tant és grans l'amor que us hai e ferma
que lo meu cor no es part punt per angoixa,
bella, de vós, ans estai ferm com torres
e sol amar a vós, blanxa colomba.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

Bella sens par ab la presença noble,
vostre bell cors, bell fec Déus sobre totes
gais e donós, lluu pus que fina pedra,
amorós, bells, plus penetrants que estella;
d'on quan vos vei ab les autres en flota
les jusmetets, si com fai lo carboncles
que de virtuts les fines pedres passa:
vós ets sus lei com l'astors sus l'esmirle.

L'amor que us hai en totes les parts m'ascla
car non amec pus coralment nulls hòmens;
tan fort amor com cesta que el cor m'obre
no fonc jamais en null cors d'hom ne arma.
Mas sui torbats que no fonc Aristòtils
d'amor qui m'art e mos cinc senys desferma:
co'l monjos bos que no es part de la cel·la,
no es part mon cors de vós tant com dits d'ungla.

Oh cors d'honors, net de frau o delicte!
prenets de me pietats, bella dona,
e no sofrats que's amant-vos peresca,
pus que eu vos am mais que nulls homs aferme;
perquè us suplei, a vós, que ets le bells arbres
que tots bos fruits on valor grans pren sombra,
que em retenyats en vostra valent cambra,
pus vostre sui e serai tant com visca.

TORNADA

Mon rics balais, cert, vós portats le timbre
sus quantes són e'l mundanal registre,
car tots jorns naix en vós cors e revida
bondats, virtuts, més que en Pentasilea.

JORDI DE SANT JORDI
València, segles XIV-XV

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

NOVEL·LA I AUTOBIOGRAFIA

Poc temps després d'haver iniciat la seva «Chronique des Pasquier», aquella vasta novel·la d'una família francesa que, amb els seus deu volums, es situa en un dels cims de la moderna ficció, Georges Duhamel escrivia unes «Consideracions sobre les memòries imaginàries» — cito el títol en català, perquè l'obra fou també publicada en traducció catalana d'A. Farreras — que començava dient: «Jo no escriuré les meves memòries». Ai las! no feia pas gaire que havia estat publicat el volum que narrava la passió de Joseph Pasquier, el germà gran d'aquella singular família, quan s'iniciava una altra sèrie de llibres de Duhamel. El primer, «Inventaire de l'Abîme», ja ho confessava ben clarament: es tractava d'unes memòries, d'una autobiografia.

Deixant de banda l'interès artístic i humà d'aquesta nova empresa de l'autor de «Confessió de mitja nit», una rectificació tan rotunda de la posició declarada un dia enfront de les memòries d'un novel·lista, ofereix tema per a la meditació. Era evident — i l'autor mateix ho confessava en les seves «Consideracions» —, que dins Laurent Pasquier, protagonista i sovint narrador de la «Chronique», hi havia molt de Georges Duhamel; que els personatges pintorescos que formaven el clan dels Pasquier, i els esdeveniments que llurs vides registraven, corresponien, de prop o de lluny, a éssers i fets reals i relacionats amb el narrador. Potser aquesta identitat es féu tan obsessionant per al novel·lista, l'absorció de la pròpia personalitat pel personatge que havia creat dels seus records i les seves imaginacions esdevenia tan abassegadora, que Duhamel sentí la necessitat espiritual — negada per endavant en aquell llibret — de precisar qui era ell i què havia fet, de limitar, en una autobiografia precisa i sincera, la part que hi havia de veritat en aquell protagonista dels seus llibres. Es a dir, de destriar completament, en la seva obra, novel·la i autobiografia. Com a lectors, no ens podem pas plànyer. Davant d'aquest doble mirall que reflecteix l'autor — el mirall de la seva fantasia i el dels seus records —, podem tenir una idea del mecanisme del seu pensament creador, i preferir — segons els nostres gustos — una o altra de les interpretacions, tan subjectiva la que pretén ésser un fidel registre del passat, com la que pren aquest passat com a un canemàs perquè hi brodi la fantasia.

Jo juraria que aquests problemes s'han presentat i es presenten a tots els novel·listes. La temptació d'utilitzar els elements autobiogràfics — la pròpia vida,

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

amb tota la riquesa de sensacions i impressions que ens deixa — per a construir una obra de ficció, és sovint irresistible. La quantitat de novel·les que són, purament i simplement, una autobiografia de l'autor, augmenta de manera constant. Hi ha una regla que gairebé mai no falla: la primera novel·la d'un escriptor, principalment si és jove, és autobiogràfica. (Quan el novel·lista és una dona, pot dir-se que aquesta regla no coneix excepcions). Són les que vénen després, les que costen, si han de sortir, senceres, de la fantasia del novel·lista. Per això a tots els països — i el nostre no és cap excepció — hi ha tantes primeres novel·les que són úniques produccions de llur autor. Quan el novel·lista duu en l'esperit l'autèntic foc creador de la imaginació, sap superar l'onada embafadora dels records joveníivols i bastir de totes peces un món propi, amb personatges i accions que seran seus perquè ell els haurà imaginat o transmudat de la realitat que el volta.

Escric totes aquestes veritats tan sabudes al marge d'un llibre que estic llegint. Es el primer volum d'una mena d'epopeia novel·lesca que en tindrà deu; tots deu ja estan escrits, i en conjunt, si calculem per l'extensió del que ja ha sortit, faran unes cinc mil cinc-centes pàgines de format grandet. Àdhuc reservant per al final tota valoració crítica d'una empresa que per força ha de tenir alts i baixos, el sol esforç de l'escriptor representa una gesta sense parió en les lletres catalanes. Per la tossa, si més no, tenim un equivalent de *Les Thibault* o d'*A la recherche du temps perdu*. I en aquest primer volum ja es veu que el novel·lista vol fer obra autobiogràfica a l'estil de les «memòries imaginàries» de Duhamel. Sinó que, a la inversa del seu col·lega francès, el novel·lista català ens ha donat abans, en dos llibres ben extensos i que són, sense subterfugis, autobiogràfics, la història de la seva vida. Tenim, doncs, per endavant, la clau del relatiu — només relatiu — misteri que utilitzarà l'autor per a disfressar els seus personatges: uns personatges amb el nom estrafet, que poc costarà d'identificar als qui els hagin conegut, sota l'autèntic, en les memòries verídiques. De l'home de quaranta anys que evocava uns fets reals i uns éssers coneguts, al novel·lista que, passada la seixantena, vol muntar, entorn d'un personatge tot just apuntat en una obra anterior, el teixit de realitats, somnis, desigs i frustracions de la seva pròpia vida, ¿qui ens haurem de creure?

Per això mateix resulta més curiós el mecanisme que basteix el novel·lista entorn del seu personatge. Es un ésser real, ens assegura, i quan ell va descriure'l a la seva novel·la pretèrita, el Janet Masdeu existia tal com allà sortia, en la família i l'ambient de poble que el llibre pintava. Però aquell infant somniador s'ha fet gran, i troba que el seu retrat en el llibre — el retrat d'un heroi en potència — ha d'ésser realitzat per una existència heroica. Es una versió de la faula de Don Quixot intoxicat per uns llibres. Com si Don Alonso Quijano hagués existit de debò i hagués pogut llegir la primera part de la novel·la de Cervantes, lectura que hauria tingut la virtut de llançar-lo pels camins rals, a viure les aventures del seu personatge. No cal negar que aquesta base de ficció, un cop hom pot acceptar-ne les inversemblances, obre un camp molt ample al novel·lista.

Entre la novel·la i l'autobiografia, per la corda fluixa de les memòries imaginàries, però amb una franca ambició de crear una figura representativa de la gent catalana, amb els seus defectes i les seves qualitats, em sembla veure avançar avui aquest *Pelegri apassionat*, que en deu grossos volums ens contarà les seves aventures. Esperem, refiats, que el balanç de les gestes i facècies de Janet Masdeu sigui profitós per a les lletres catalanes.

Rafael TASIS

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

LLETRA JOCOSA A XAVIER BENGUEREL

altrament dita

EPISTOLA D'ALTA MAR

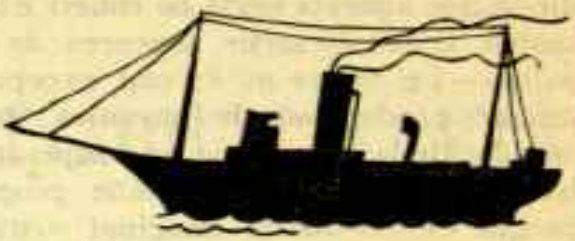

T'escric, amic de Xile, a bord d'un «quatre-pals»
més lent que la memòria dels retardats mentals.
Diuen que fa tants nusos per hora... Què ha de fer!
Jo crec que deu desfer-los, pel molt que s'hi entreté.
El motor s'alimenta, sembla, d'olis pesats...
pesats com la cadena perpètua dels damnats!
Diria's que navega per un mar d'aiguacuit...

Una tarda remota de l'any quaranta-vuit
salpà de San Antonio (que és pàl·lid el record
d'aqueixa data insigne!). Quin vaixell i quin port!
L'atzar em concedia, gasiu, un sol company
sota l'espessa espècie de capellà alemany,
apòstol de maputxes, i tan oficiós
que a vegades em sembla que no és un sinó dos...
Però tornem, caríssim, retornem a la nau,
producte venerable del geni escandinau.
Tu hi eres, prò, ho recordes? Tot és vague i distant
com l'incert episodi d'una vida de sant.
Crea't si et plau, la idea, que en això prou hi entens,
d'una incauta galera de l'any catorze-cents;
despulla-la de veles, d'ornaments i de tot,
i sense cap escrúpol, com aquell que se'n fot,
al mig d'una corpenta ventruda, sempre al jaç,
planta una xemeneia, copalta de pallàs!

De babord a estribord ah! quin rítmic bressoleig!
I oidà! de proa a popa, quin ample balanceig!
I això en temps de bonança sobre «el teulat tranquil
on els coloms fan via» o cosa per l'estil,

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

perquè si arriba el tràngol, hi ha un sotragueig capaç
de fer que el propi Ulisses giti els budells pel nas
(com qui passa amb tartana, si encara no és mesell,
per qualsevulla cèntric carrer de Sabadell.)

Excloent les paraules «bon dia» i «bona nit»,
«quina mar tan quieta», «quin mar més enfurit»,
«veig que avui no hi ha gana», «sembla que no es mou tant»,
«s'ha embussat el lavabo...», «el vent és de llevant»
i altres antigues fórmules del social comerç
que em lliguen amb el clergue... (Xavier, rebla el vers):
no comptant les ullades al mar com un treball,
descartant l'energia que implica tot badall
i el moviment de músculs i vísceres conjunt
amb què sempre culmina un mareig, si està al punt,
practico l'oci còsmic, l'isolament astral:
quan per atzar faig ombra, ja he fet més del que cal.
(¿No opines que aquest dístic té l'aire prou obtús
per arribar a proverbi i anar a parar al Larousse?)

Ara caldrà que esmenti l'encís dels tripulants.
Rossos, rosats i tímids, s'assemblen com germans.
Flors d'alta mar, asèptics, vaporosos i muts,
¿pertanyen a una raça d'àngels inconeguts?
No et somriuen, no et miren ni que et passin a frec,
noruecs que són mestres en l'art de fer el suec.

La paraula «Caribe» sempre m'ha suggerit
idees tals com «cafre», «antropòfag», «bandit»:
i des de la llunyana minyonesa escolar
sento una certa angúnia en parlar d'aquest mar,
teatre de tempestes de grans dimensions,
domicili i palestra de voraços taurons,
per on encar naveguen caníbals africans
que a l'Amèrica troben plats més estimulants...
Aquesta era la imatge; l'experiència ha estat
una quasi quinzena de vent esperitat,
que empenyia les ones en tumult grimpador
contra el «Vinland» que anava a pas de processó.

«La mar, la mar que sempre recomença...!» Ben cert!
Amb el temps que la tracto puc dir que en sóc expert.
Cada matí, en llevar-me, m'assalta per l'esguard
i cada nit em bressa... El mar, pertot el mar!

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

Em brunz a les orelles, em barrina el cervell,
em sacseja l'estómac, em fa mudar de pell...
Ara crestat d'escuma, adés pastat amb llum,
de nit com una massa feixuga de betum...
Com mil camins que passen... Com un desert vivent...
Com mòbils serralades que cerquen continent...
La mar ampla i profunda, que emplena tant d'espai!
La mar que no s'acaba, que no s'acaba mai!
Per què d'aquest planeta on ens ha dut l'atzar,
almenys, en lloc de Terra, no en diuen Terramar?

Primer fou el Pacífic, el Caribe després,
de seguida l'Atlàntic, que m'ha albergat un mes;
ara el Mediterrani, finalment el Tirrè!
Xavier, t'asseguro que se m'acaba el ble!
Cinquanta-quatre dies sense poder amollar
ni una mala paraula, ni un pet en català!
Vuit mil set-centes milles, que, si no m'erro, són
ben poc menys de la terça part del cinyell del Món!
Suspès damunt l'abisme com un bri d'animal,
de la meva presència sofrint el pes total,
dintre les nits convulses refent el meu passat
amb una miserable i estèril pietat,
somniant la infal·lible certesa del futur
com una història morta o un fabulós absurd...

POST-SCRIPTUM

Amb Europa a la vista i devorant-ne el vent,
avui, amic, proclamo un vot i un jurament:
Ben lluny les impensables marines soledats!
Mai més «pell de pantera» i «clàmide amb forats»!
Ser terrestre, terraqui, terratinent, terral,
terrassà o subterrani, prò sempre terrenal!
Que la terra és la pàtria dels vivents i dels morts...
(Que costa arribar a terra! Mariners, un esforç!)

(Quan mon fang vers la terra es decanti a la fi,
trieu-me un «cementiri» que no sigui «marí»...)

PERE QUART

A bord del «Vinland», 2 de març de 1948.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

CARLES RIBA

Això era i no era un temps — com succeeix a la meravella dels contes, la cadernera fa el seu viatge — que tots érem joves. Sí que era temps de caderneres i rossinyols, i llegíem el pròleg de *La Núvia de Messina,* i ja no podíem més de tanta joventut. Allà cercàvem el món antic, perquè solament el Romanticisme ens feia mirall de jovenesa, i Schiller s'agermanava, problemàtic i dolcíssim, amb els estudiants de Filosofia i Lletres de quan tots érem joves — ai! per ventura massa joves —. Manuel de Montoliu ens parlava un xic massa de Winchelmann i Lessing. Hi quedava ell, tot germànic, amb la seva bibliografia de laboriosa innocència. No havíem llegit el *Laocoont,* però sí que coneixíem uns poemets de Lord Byron, tan hel·lenístics com desmaiats. — I el poeta anglès, coixeu-coixeu, es despullava vora la mar, i, com Leandre, s'endinsava per les ones més clàssiques, fent del mite una veritat de noticiari. Els dofins n'estaven ben lletraferits, de tot això—. No tinguérem un mestre que ens llegís *l'Oda a una urna grega,* i no sé com pogué succeir aquesta desgràcia. Teníem, sí, uns llibres d'art, al Seminari del Dr. Apraiz, on les escultures i els temples enrunats ens endolcien la mirada de formes blanques i ens fonien l'horabaixa suau, transparent, ensucrada, marbre rosa i garriga aspra i saladina ben aromàtica. Llegíem *La Iliada* en un castellà desgraciat de *edición de bolsillo* que no cabia en cap butxaca. Un altre llibre estimat fou *L'Origen de la Tragèdia,* de Nietzsche...

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

Mes, — segueix la contarella—, a la Universitat de Barcelona hi entrava i en sortia un senyor baixet, amb el cap una mica enfonsat a les espatlles, els ulls d'ocell ben lliure, rera les ulleres, vestit sempre de gris —i sempre del mateix gris europeu—, a la mà un gran carterot que duia pengim-penjam, fins als peus — uns peus petitons, petitons—, i una rialla glaçada, com una mica trista d'intel·ligència, al rostre, que esdevenia lluminós de paraula viva quan encara no parlava. El seu capell li havia caigut de no sé quin arbre de les Rambles — ¿o era d'un estel? — i es quedava, ben esclafat, sobre el cap ros-gris d'una color com d'olivera, d'argent antic, punta de llapis o llança d'Atenea. Somreia a dreta i esquerra, o s'aturava prop d'una columneta prima del claustre i parlava o migparlava amb Salvador Espriu, En Tomeu Rosselló, l'Amàlia Tineo... o amb els que tot just començàvem, Joan Teixidor, Carmina Pleyan, Eugeni Nadal, Pepa Aguiló, Rafael Ballester... i altres, entre els quals no sé ben bé si ja hi era la Maria-Aurèlia Capmany que cantava cançons de joia i no escrivia encara novel·les tristes. De lluny se'l mirava, a aquell senyor vestit de gris, En Bernadet Vidal, fet escàpol del pati de Farmàcia amb un volum de Rafael Alberti o de Domenchina sota l'aixella.

I aquell senyor vestit de gris, parlava, o migparlava, amb aquella cartera a les mans. ¿Què hi duia, dins el carterot, aquell senyor vestit amb trajo gris-Europa? Entrava a classe, i allà l'obria a poc a poquet — ¿s'escaparia un ocell, un estol de papallones, un drac de set caps i cua de trons? — i en treia un llibre. Res més. Ai! Tots sabíem que un jorn sortiria d'aquella cartera un colom blanc o una gavina d'ales esteses. Que, embolicat dins aquells papers blancs, hi havia un món d'estàtues clàssiques ben blanques, veles inflades, i colonitzacions i garrigues i oliveres i columnes, tot ben retallat, amb un fons blau de mar, un blau d'esgarrifança, runes belles, i homes que alçaven una llança o un ram de murtra a les mans. Ni Schiller, ni Winchelmann, ni Lessing, ens deien aquelles coses vives i meravelloses dels clàssics que ens deia Carles Riba, professor aleshores, de grec a la Universitat de Barcelona.

Ens contava com, a l'Hél·lade, els lladres entraven a les cases gratant les parets de fang, o com es vestia una noia a Atenes, o si feia fred a Troia les nits d'estels tan alts... I a la «Bernat Metge» compràvem *L'Orestiada,* i es feia tot tan clar com el migdia a la Plaça de Catalunya amb els nens, l'aigua i els coloms.

De llavors ençà totes les estàtues bé la tenien, la veu del nostre mestre Riba. Eneas, quan li deia adéu a la seva muller — el casc li tremolava, li tremolava —; Atenea, tot presidint l'Areòpag amb sa parla més catalanesca; Edip, amb les mans esteses, grinyolant tot tràgic; fins i tot les sirenes cantussejaven amb la musiqueta del *Caçador* o *N'Amèlia està malalta...*

Carles Riba no havia escrit *Les Elegies de Bierville,* ni havia fet, encara, classicisme de l'exili i vocació de consciència política del dístic elegíac, ni tampoc els temes insubornables de l'ànima de l'home i l'essència de Déu com intimitat, l'havien conduït fins a trobar-se amb els noms gloriosos que tant estimàvem: Supervielle, Guillén, Hölderlin. El seu vers llarg, apassionat, rítmic, senzill, i a la vegada profund i clar, no havia agermanat encara la dolça Catalunya i Atenes la clara — germanors de cels i de runes, de llum i guerra —, quan la mà de Déu, sobre el cor dels homes, esgarrapava el fonament de la Ciutat de Déu.

A l'entorn de Carles Riba hi havia encara quelcom que era realitat, visible,

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

i la seva veu ens ensenyava grec i català, tot traduint les belles paraules que es cantaven i es fonien a la boca com fruites petitones i ensucrades d'arbres lliures. Quin bon paperot feia a classe el mallorquí dels estudiants de les Illes, quan el vocabulari enxiquit de la gran ciutat de Barcelona ens demanava els arcaismes nostres: «lligador», «companatge»! No ho sabíem — ni ell mateix ho sospitava tampoc —, que aquella paraula del mestre, per la seva voluntat de vida i pervivència, faria de la poesia catalana, la poesia ininterrompuda dels anys de dolça tristor. No ho sabíem que el nostre mestre seria el català universal, rigorós i exigent, que per l'amor d'aquesta paraula viva, que ens ensenyava, faria del seu vers intel·ligència i eternitat. I que seria, com un humanista del Renaixement nostre, el mestre de la primera generació de poetes universitaris en la nostra llengua.

Ara que Carles Riba és aquest home «ric del que ha donat», ¿tindrà algun record d'aquelles hores que passàrem a Grècia dins la seva aula, en front del «marbre absolut» del «temple mutilat»? Tot aquell món nostre és, com el seu món grec, un «record feliç de sal exaltada». I quan el mestre Riba ve a les Illes i a Mallorca, a un convit de noces filials, i alça entre els dits una oliva d'aquelles trencadetes i asprívoles i en fa l'elogi, — Déu del cel! —, a Ca's Maonès s'ha ficat tota la Grècia del bell temps, i quatre estàtues, als quatre cantons del menjador, es posen a cantar com Odisseus es troba amb Nausicaa que anava a rentar la roba per unes altres noces, mentre Prometeus li parla a l'aligot jupiterí del barri gòtic de Barcelona i del copeo de Mallorca.

Recreació de la nostra llengua, recuperació de les nostres formes de cultura, de la nostra universalitat, amb una confiança, amb una energia, amb una seguredat, una voluntat, una exigència de si mateix i dels altres, realment admirables; aquesta és l'obra del mestre Riba, la qual trobareu no sols als seus llibres, sinó també a la seva vida, viscuda en olor d'exemplaritat. Les paraules, a força de concretes i justes, esdevenen misteriosament poètiques. Llur vida, però, és clara i clàssica intensitat a *Les Estances;* malencònica meditació, apassionada intel·ligència a les *Suites* tan guillenianes; per ventura; a les *Elegies,* intensitat del cor i de la ment enfront de Déu, l'amor, el somni, la vida, i, a *Salvatge cor,* meravellosa simplicitat de la maduresa, sense retòrica, amb l'elegància tràgica de la seva sempre apassionada intel·ligència.

Que a RAIXA el mestre Riba trobi la fina tristor dels jardins, de l'aigua astorada, els pins seriosos i la molsa petita, i la germanor de les lletres nostres i dels «cors salvatges» dels poetes mallorquins, apassionats per la paraula clàssica i catalana.

Cèlia VIÑAS OLIVELLA

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

GENT NOVA

NOMÉS ...

Només un astre, al cel,
i enyorarà la Nit (arbre invisible)
els seus fruits lluminosos ...

Només una ginesta,
i, avara, la muntaya anhelarà
un plor d'estrelles grogues...

Només una gavina,
i plorarà la mar l'absència casta
de collarets de perles inquietes ...

Només una flor blanca,
i amb greu dolor recordarà el jardí
la mort dels nards i els lliris ...

Només un cant d'aucell
que esqueixa liles càlides
i morirà la tarda sense absoltes...

Només una paraula,
i dormirà el diàleg un bell somni
i florirà el silenci...

Baltasar COLL
Mallorca

AL SOMNI DENS...

«Quid existis in desertum videre?
arundinem vento agitatam?»
Luc. VII, 24

Al somni dens de l'aire em descobries,
canya oblidada que encela el desert
a tèbia llum sota l'alè d'uns dies
de lent morir, i aladament es perd

en corba fràgil vers l'astre que avança,
l'ocell que fuig. Voluble canya alçava
el meu càntic dispers, la inútil dansa
del meu naufragi en soledat. Esclava,

nocturna veu, vaig sojornar l'espant
d'aquell mirall de muda companyia:
dolç vent de fàcil reposar, ignorant
l'àngel que mi, des de l'arrel, vencia.

Angel en mi dins de la sang-obrires,
contra el silenci d'ona mansa, entrada
a aquella Veu—vaixell encès—, rendires
els meus camins sota la seva onada.

Francesc FAUS
Barcelona

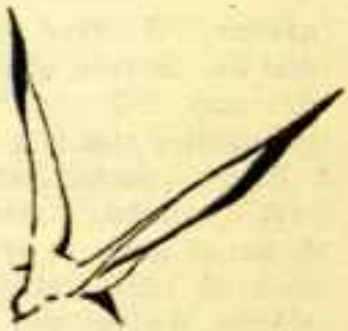

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

MOROS I CRISTIANS

LES FESTES D'ALCOI

QUASI està fora de dubte que la ciutat d'Alcoi, al temps de la reconquesta, era ja una vila camperola i no un escampall de cases o masos disseminats, però ben cert és, que poca cosa ens diu la història fins l'any 1276, en el qual tingué lloc el fet més transcendental, la gesta de la seua epopeia, amb el fet miraculós de l'aparició de Sant Jordi i la mort d'Al-Azrac.

També l'enyor de la terra nadiua té els seus miracles; per això no ens meravella el constant maldar d'Al-Azrac, l'intrèpid i audaç guerrejador àrab, vell d'anys, però rejovenit per l'embranzida d'un exili forçat. Vint anys de covar en l'absència la seua rancúnia, el varen impel·lir a demanar l'ajut dels emirs de Granada i del Marroc, i ja en possessió d'alguns esquadrons de moros granadins i marroquís, començaren amb llurs corregudes a excitar a la rebel·lió els sarraïns de les contrades valencianes meridionals. Assabentat el nostre Rei En Jaume, va proveir remei a aquesta revifalla sarraïna, enviant des de Xàtiva a les viles d'Alcoi i Cocentaina, quaranta hòmens d'a cavall.

Tot just començava a despuntar el sol en un bell dia de Primavera — 23 d'abril —, quan pel Portal de Sant Marc, amb furient escomesa, s'endinsaven les hosts agarenes confiades en la sorpresa; però als merlets del castell d'Alcoi els soldats cristians feien la guaita. Tot el poble era a Missa primera, i a l'església els va sorprendre el crit d'alarma perquè tothom prenguera les armes i s'afanyara a la lluita. El celebrant, Mossèn Ramon Torregrossa, armat amb una dalla, va ésser dels mésardits. Amb la desconfita, els moros fugien plens d'espant, per tal com l'aparició de Sant Jordi damunt el seu cavall blanc sense espasa ni llança però amb la sageta a la mà, féu que cada cristià esdevinguera un brau guerrejador i cada alarb una fera acorralada. Quan els musulmans van veure caure llur cabdill, el brau Al-Azrac, llur derrota fou completa. Després... la irreflexió dels cristians victoriosos i la gran embranzida i astúcia dels àrabs, feren caure aquells al parany, en un barranc des de llavors anomenat de la Batalla, on moriren bon nombre de cristians, però Alcoi quedà finalment deslliurat de l'amenaça agarena. Heus ací l'origen de la nostra festa.

La ciutat deixondint-se dels freds i les glaçades, retorna a ésser, amb la besada del sol, tota plena de gràcia, lluminosa i perfumada, i del rusc on les abelles són totes feineres, s'escampa el goig callantívol d'una alegria que s'atansa. El dia serva encara tristor, però prompte esclatarà amb un arborament d'al·leluia.

A la Plaça Major, — puix que no sabria dir-li d'altra manera — s'acobla la gent, i a la Casa de la Ciutat, ja tot és bellugadissa. Creix el moviment, i l'enrenou sembla voler despertar en jubileu abans de

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

l'hora assenyalada. S'hi apleguen els músics i els festers — u per cada filada —, nunci i mostra de les filades que han de prendre part a les festes. De seguida que les campanes de la Parròquia assenyalen el toc de Glòria, una pluja d'alleluies encatifa la ciutat.

Per a l'alcoià, tan voltat d'encís, de fonts abundoses i de serres al seu abast, res més natural que sentir la fal·lera d'anar de pinyata, ja que l'esbargiment el té allí a la vora mateixa, i tot el convida al gaudi i a la bucòlica. La Font Roja, la del Molinar, el Carrasquer... Però ara és qüestió d'encetar una festa esclatant que comença, i res millor que aquesta Nit de l'Olla, sopar col·lectiu en el qual les filades prenen embranzida i arborament.

Acabat el sopar comença el desfilar de totes les comparses, des de llur estatge social a la Plaça d'Espanya, i aquest acte que sembla no hauria de tindre transcendència, és ja cosa sorprenent de veure-hi tan gran munió de gent, amb una serietat i un pas tan ferm, com l'exèrcit més aguerrit. Res d'espindargues ni arcabusos, però hom es meravella d'on poden haver eixit tantes canyes i bastons. Demà, aquestes canyes s'hauran tornat llances i els bastons alfanges.

Descriure l'indescriptible no és tasca faedora, i així de només pensar en la Primera Diana, ja he quedat embadalit, embadocat, com enlluernat estava en els anys de la meua infantesa, encís que encara em perdura recordant aquell desgavell de color. Són les sis del matí, d'un matí gloriós de Primavera, i ja pertot arreu sembla que l'Arc de Sant Martí fent-se a bocins, i destriant-se, s'escampa per tota la ciutat com una pluja de gemmes.

Al toc d'Alba esclaten les músiques amb la Marxa Reial, a l'ensems que s'enlaira l'estendard cristià a la més alta torre de la simbòlica fortalesa, i ja el Sergent Cristià hi resa l'Ave Maria, donant començament a la Primera Diana, grandiosa manifestació de les nostres festes, en la qual prenen part les comparses d'ambdós bàndols amb llurs vint-i-cinc bandes de música. Després, a les deu formen les forces cristianes en la Plaça de la Mare de Déu dels Desemparats, des d'on s'inicia l'Entrada de Cristians, brillantíssim desfilar on es trenca la llum en les cotes i cuirasses i les rodelles... Que s'hi troba alguna incongruència amb l'ambient o anacronisme en les filades? Naturalment! Quina eixampla tindria la festa si hom s'ajustara a la història estricta? Aquestes fallences són, lògicament, filles de l'entusiasme.

Quan ja ha estat iniciada l'entrada, — la qual ens recorda la diligència amb què acudiren els alcoians a la defensa de la plaça amenaçada, acoblant-se als caserius dels entorns — el representant de l'alcaid de llavors, ix de la fortalesa amb el seu seguici, per esperar al Capità dels Cristians, al qual fa entrega de les claus. Aquest, en arribar davant de l'església de Sant Jordi, descavalca, i és rebut pel personatge que representa Mossèn Torregrossa, i després d'orar breument implorant l'ajut de Sant Jordi, segueix el Capità cristià amb gran ostentació acompanyat pels Cavallers de la Creu.

Si l'entrada dels Cristians és magnífica, l'entrada dels Moros és esbalaïdora per la seua opulència i enlluerna per la seua policromia i gran riquesa. Majestuosa i espectacular resulta l'entrada de l'exèrcit de la Mitja Lluna, que evoca el setge per les forces del cabdill Al-Azrac, en el qual es fa ostentació del gust aràbic més sumptuós, en què l'art i un desgavell de color, fan que hom no tinga ni més ulls per a mirar, ni més boca per a la lloança. Però aquesta visió que curulla els sentits, transportant-vos a les fantàstiques opulències de l'Orient, trobarà encara moments de major magnificència en el Passeig General, en el qual prenen part totes les filades de Moros i Cristians.

L'alba de l'endemà despunta amb el mateix esclat de la Diana, per segona vegada, en el dia propi del Sant Patró. Amb gran solemnitat, els Capitans i alferes dels dos bàndols, els Gremis, les Autoritats Civils i Militars, acom-

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

panyen des de l'església de Sant Jordi a la Parroquial de Santa Maria, la relíquia del Sant, on els alcoians el festegen amb gran amor i profunda devoció.

A la vesprada i a l'objecte de retornar a la seua església la Relíquia i la Imatge de Sant Jordi, es verifica la Processó General, amb l'assistència de totes les filades, Moros i Cristians, autoritats, Ajuntament i un seguici que mai no s'acaba. Després ve la Retreta, fantàstica il·luminació, bellugadissa de farols de formes i colors que us omplin d'encís.

El nou dia, una altra albada senyoreja, daurant llur cim, les muntanyes que circumden la ciutat, quan arriben en socors dels cristians, els Maseros i Andalusos amb llur càrrega de Contraban, cosa que sembla haver encoratjat els Cristians i esperona els Moros. De seguida comença, com a preludi de la batalla que s'acosta, el desplegament en guerrilla de totes les forces, recorrent la part alta de la ciutat l'exèrcit moro, mentre que el cristià s'escampa per la part baixa. Després... para el foc i callen els arcabussos, al prendre possessió del Castell, l'Alferes i els seus cavallers cristians, i immediatament arriba l'Estafeta.

El Capità de les forces mores mana a un dels seus oficials que cavalque el corser més veloç i arribe a la fortalesa cristiana a demanar imperiosament la rendició de la plaça. Els Cristians menyspreen la pretensió de l'emissari alarb, que retorna furient als seus, omplint-los d'enuig. Llavors el cabdill musulmà envia el seu Sergent Major a demanar parlament; concedit aquest, ix del Castell una escorta de Cristians que acompanyen el Sergent Major sarraí fins a l'encontre amb el seu ambaixador, el qual travessa la plaça assetjada amb els ulls embenats, i una vegada arribats tots a la fortalesa, comença l'Ambaixada del Moro.

Es aquesta ambaixada un retòric parlament, en el qual no falten les ofertes d'amistat, protecció, i per fi arrogàncies del qui es sent dominador:

Fortuna favorable,
pon en tu rueda un clavo
y mantente involuble
constante siempre y firme en ampararnos.

Però de res no li val per a dominar el coratge cristià, i així, quan acaba el moro la seua missió, els cristians, per tota contesta, enceten l'Alardo. Comença llavors una gran batalla, la qual finalitza amb la victòria, assalt i presa del Castell per l'exèrcit mahometà, hissant tot seguit la bandera de la Mitja Lluna.

Fins ara ens havia embadalit el luxe, l'opulència i l'esplendor de les filades, en les quals es destria, com en les gemmes, tota la gama de colors vius, i ens tenien encisats amb la cadència i harmonia de llur desfilar, amb aquell pas tan menut en l'arrancada, que talment sembla no moure's... Però ara és l'arcabús qui parla, i amb la seua potent veu fa trontollar els cristalls i ensordir el qui s'hi apropa.

Curta serà la durada del goig de l'alarb. A la vesprada tornen a repetir-se els actes del matí, amb l'Estafeta i Ambaixada, però ara són els Cristians qui la demanen.

Acabada l'Ambaixada, de bell nou esclata la batalla, que aquesta vegada és adversa al bàndol moro, el qual és foragitat del castell on és hisssada l'ensenya de la Creu victoriosa, acabant-se l'Alardo. Això no vol dir, tanmateix, que s'hagen acabat els trons, puix que llavors totes les filades reunides davant de les esglésies de la Mare de Déu dels Desemparats i de Sant Jordi, desplegades en guerrilles, reten fervorós homenatge al nostre Patró amb l'estrèpit eixordador de llurs salves, amb un llampec tan viu i fervorós, com viva és la fe, entusiasme i amor d'Alcoi a Sant Jordi.

Després de donar gràcies, a les nou en punt i tots aplegats als voltants del Castell, esclata la Marxa Reial tocada per totes les bandes de música, i sobre els merlets del Castell, apareix entre núvols d'encens i focs d'artifici, cavalcant blanc corser i llançant sagetes, el nostre gloriós i invicte Màrtir, Sant Jordi, primitiu Patró, així mateix, del Regne de València.

J. SANÇ MOIA

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

ELEGIA

Nodriu-me amb pa de solitud. La tarda
vessa un ram de tristesa en les desertes
planes, i sent l'enyor indefinible
nafrant-me el cor: l'enyor que se congria
potser al fons del pou de les centúries.

¿Amb quina empremta em llatzeràreu l'ànima,
Senyor, des que en la vostra ment eterna
fou concebuda? Foc i ardor m'empenyen
en l'aridesa de la carn. Oasi
de pau, cercava un temps la poesia
—captaire a tots els finestrals inhòspits—,
i a Vós retorn avui, la carn malmesa,
retut el cor, només la dolor viva:
la dolor que de Vós em parla encara!
Mes ai! la copa com és buida: el nèctar
que en somnis degustava, ¿on me'l vessàreu?

He interrogat a l'aire i al misteri,
al repòs del capvespre que m'envolta,
i sent, Senyor, la solitud aguda.
Com exacerba el dol aquest silenci,
la tarda que m'abeura amb sa tristesa
i sentir la pau vostra tan llunyana!

Miquel GAYÀ

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

COM ES PARLA I S'ESCRIU

PRACTIQUES GRAMATICALS

Les *sabates de les nines són més petites que les de les senyores.* Veure en frases com aquesta tantes terminacions *-es,* fa pensar que no hi pot haver *-as.* Fins i tot els verbs fan *venies, diries, donaves.* Hi ha però, *Eneas, Pal·las, atlas,* etc. amb *-as,* perquè són cultismes i no presenten pas desinències plurals ni verbals. I això no és pas un *gàlimatías,* oi?

Tampoc no ho és que un *musclaire* (que ven musclos) que té uns *músculs* (musculatura) molt ferms, porta, carregat al *muscle,* un gran sac de *musclos* a vendre. No és ben aclarit si menjar un sol musclo, per dolent que sigui, pot fer mal a cap múscul, per aquella raó que poques metzines no maten. Però sí és ben clar que un temps hi hagué una peça d'armadura per a protegir els muscles dels guerrers, que s'anomenava, naturalment, *musclera,* com avui es diu *musclera* el reforç que es posa a dalt de les mànigues per tal de presentar, segons les modes, uns muscles més alts o més rectes.

Però ja és més difícil que evitem de confondre formes verbals entre català i castellà, com *incloure* i *incluir, difondre* i *difundir,* etc. I si volem parlar i escriure correctament, cal que hi parem atenció: si badem ens *encloem* el dit o la mà quan tanquem un calaix o una porta, o deixem d'*incloure* un full de paper entre els altres que hem escrit; o bé diem que s'ha *difundit* una expressió o un costum, volent dir que s'ha *difós.* Hi ha uns quants verbs derivats de *cloure* i de *fondre* que prenen per model la conjugació dels primitius: *concloure, descloure, excloure, recloure, confondre, difondre, refondre, infondre:* és a la foneria on els fonedors fan la fosa dels metalls, i no *difonen* a fora, els secrets de l'ofici, per tal que l'empresa no els *exclogui* dels qui mereixen confiança. S'han *reclòs* a casa durant tota una setmana mirant de *concloure* la manera d'entendre's si fossin *exclosos,* mai que fossin exclosos, de la comunitat.

Delfí DALMAU

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

A LA CIUTAT DELS LLIBRES

DHEY. *LA NOVEL·LA DE PALMIRA*. «Les Illes d'Or», n.º 49. Edit. Moll. Mallorca, 1952.

L'important és això: Dhey ha publicat un nou llibre. A la col·lecció «Les Illes d'Or» ha aparegut un llibre de Dhey. L'escandalós autor de «Mort de Dama» ha deixat córrer entre ses mans l'asserenadora brusca del temps. I, sapientíssim com és, ha pensat que no calia afanyar-se a recollir-la amb massa deler. Sabia la síquia, i l'estany on aniria a escolar-se. Vet aquí, doncs, com «La novel·la de Palmira» és la biografia de la serenitat. La qual té en ella un nom dilecte: Maria Antònia. Perquè heu de saber que a «La novel·la de Palmira» l'essencial no és l'esvalotada heroïna que li dóna el nom, sinó els miralls —podríem dir— on ella es reflecteix i que ens retornen la imatge serena i reposada, judicant, així d'amables, la seva perversió.

No és el llibre de Dhey, pròpiament, una novel·la. A l'autor li plauria, és segur, una altra denominació més adient amb les seves debilitats i, fins i tot, més exacta: la de *nouvelle*, que, segons la subtilíssima i civilitzada nomenclatura francesa, classifica un gènere intermig entre el *roman* i el *conte*, permetent més lliure composició de la que aquests dos esmentats tipus literaris, des del seu antic conreament, reclamen. Dhey conta en ella el paper que en la vida d'un matrimoni burgès i mallorquí — devota ella i ferma, curiós i escèptic ell — té una cosina llunyana i barcelonina, que, en arribar als cinquanta anys, l'edat de les folles aventures — diuen males llengües —, s'hi lliurà a pler.

El pròleg, molt personal, d'Espriu, conta, en projeccions poètiques i gairebé metafísiques, la irònica tragèdia que el llibre esplaia amb la més planera prosa de Dhey. Doncs si aquest i Espriu tenen, és cert, una afinitat en la preferència de personatges i ironies, corren distints i separats per una diferència. La preocupació estilística és, en Espriu, una de les majors característiques; descobreix la paraula i la redescobreix i es recrea en la seva pura bellesa filològica. Dhey, en canvi, s'esforça sols en ésser clar; les paraules l'interessen, no per elles mateixes, sinó per allò que volen dir, per l'objecte a què es refereixen: és, en això, un clàssic. El mena, només, el reeiximent de la situació i del personatge. Més que un escriptor, és un psicòleg; més que un artista, un gran observador. No casualment la seva gran passió — que ell no confessa, perquè, civilitzat, presumeix de no tenir grans passions — és el teatre.

Dic això, perquè a «La novel·la de Palmira» se l'acusa de manca d'aquella arrodonida construcció que, segons els idòlatres de l'arquitectura literària, fa perdurables obres com «Crim i Càstig» o «Madame Bovary». Potser tenguin raó, en efecte. Però Dhey estima Madame Bovary i no el llibre de Flaubert, admira Fedra i no Sòfocles o Racine. La predilecta lectura de Dhey — ara jo ho sabeu tots — és la de Proust. Aquella recerca del temps, tan prolixa de matisos i hiperestèsiques distincions, construint i enlairant una duquessa per destruir-la tot seguit, amb tota lentitud i fredor, el subjuga. Aquell insubornable to menor amb què Proust diu la més trans-

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

cendent de les coses, l'encanta. No sé jo fins a quin punt es pot parlar de la influència de Proust en l'obra de Dhey. Més bé es tracta d'un cas de tan plena afinitat, que si Proust no hagués existit abans de Dhey, o bé aquest ho hauria estat o bé se l'hauria hagut d'inventar.

El llibre acaba en una època futura i, per tant, ideal. Però no massa. L'autor insisteix sobre la subtilesa. L'autor prengué lliçons de profeta a l'Acadèmia d'Endevins Col·legiats que, en les joveneses, dirigia Madame Dormand, a rue Berthelot. A Dhey li agrada sempre parlar del futur. Però les seves profecies són amables i intranscendents. Al cap i a la fi, Dhey, com Tonet, tampoc aspira a res més que a viure la seva vida tranquil·la i sossegada. I tranquil·la segons ell, com és ben natural.

J. VIDAL ALCOVER

XAVIER CASP. *PROSES EN CARN.* Edit. Torre. València, 1952.

S'ha dit, ho hem dit tots, que, històricament, a la Literatura de Catalunya hi ha manca de prosistes. Jo, per la meva part, ben modesta, estic convençut que molts d'escriptors catalans estan més dotats per a la prosa que per al vers. Solament un romàntic complex de flor natural fa que, entre nosaltres, hi hagi un entossudiment estròfic, el qual poques vegades és vocació, i sovint, massa sovint, una posa cultural o una costum casolana molt honorable. Això, naturalment, és dir generalitats. A Catalunya hi ha un grup d'homes com Riba, Espriu, Foix, Sagarra, etc., que jo no canviaria amb cap poeta europeu de l'actualitat, i que a l'hora de valorar, quedaran com una de les realitzacions més belles de l'Occident.

Decididament, Catalunya és una magnífica terra per a la prosa; hi ha prosistes que no escriuen en prosa perquè fins ara s'havien pensat que les columnes estatuàries de la prosa feien poca olor de llorer, que tenien poques aures olímpiques, i perquè enyoraven la reina de la Festa.

La famosa i sonada antologia de Triadú és una magnífica prova d'aquesta mania que hi ha entre nosaltres de fer versos perquè sí, perquè no és molt difícil fer versos que no siguin dolents del tot. Molts digueren, airadíssims, que en aquella antologia mancava molta gent. Jo dic que hi sobrava molt de personal gris.

Tot això de la manca de prosistes dotats, o més ben dit, la manca de voluntat per a la prosa, no és tan desconsolador i resulta gairebé fals, quan un té la sort de topar amb llibres tan primcernuts, tan atractius i tan veritables, com les «Proses en carn» de Xavier Casp.

Allò que m'agrada més de tots i cada un dels contes, és l'enfocament de les situacions vitals: una espècie de primer pla cinematogràfic on, sovint, el personal novel·lat no bada boca o quasi està exteriorment immòbil, mentre tota la seva història va desfilant pel seu interior; una història inquieta o un problema desficiós, que contrasten magníficament amb la vulgaritat quotidiana de la composició de lloc. És aquest un procediment que molts han assajat, però poques vegades amb tanta visió i eficàcia com Xavier Casp. I és que en la valorització de les obres d'art, i en les obres literàries sobretot, «bo» o «dolent» té exactament el mateix significat que «eficaç» o «ineficaç»: o té força suficient per a produir una reacció en el lector, o no la té, o bé la reacció és de tipus anèmic i en aquest cas l'obra és mediocre. Per això, quan he manifestat que Xavier Casp té visió del fet que conta, he volgut dir que jo he tingut un sentiment complet de la narració i he vist perfectament la situació.

Si qualque cosa hi ha que resti una mica d'eficàcia a algun conte, és la pinzellada lírica amb què Xavier carrega algun passatge que, amb la seva humanitat, ja tenia la poesia suficient.

De vegades el fet humà és tan fort i emotiu, que l'aparició d'una magnòlia resulta inoportuna. Contes tan bells com «Veu en off» es ressenten d'un excés de bellesa; d'elements bells, vull dir. Però aquest petitíssim defecte — qualcun n'hi ha d'haver, admirable Xavier, perquè tanta perfecció arriba a enutjar —, crec que li ve a l'autor

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

de «Proses en carn», del caràcter rutilant de la seva terra. Xavier Casp no té massa enfora a Gabriel Miró, ni les seves portentoses pàgines blanes, aqueixa blanor immortal de Miró que sossega i no enfita. (¿No pensaves en el «Libro de Sigüenza», Xavier, o en «El humo dormido», quan escrivies les planes d'aquell Pobrissó cec que, en punt de migdia, tocava l'harmònium en el cor solitari de la col·legiata rural?)

Molt bé, Xavier. Has escrit un llibre admirable, sense fer massa renou, que és com s'han de fer les coses perdurables. Ara tens un compromís; no tan greu com el «Compromís de Casp»: el compromís de seguir demostrant «en prosa» que ets tan gran poeta com en vers. I de pas, quedaràs ajuntat a aquest grup de virtuosos admirables que són Espriu i Riba, que ho saben fer tot admirablement, prosa i vers, que ho fan tot perquè tenen la consciència que és necessari...

Blai BONET

AGUSTÍ BARTRA. *UNA ANTOLOGIA DE LA LÍRICA NORDAMERICANA*. Edicions Lletres. Mèxic, 1952.

AGUSTÍ BARTRA. *ODISSEU*. Edicions Catalanes. Mèxic, 1952.

Agustí Bartra, el gran poeta català residents a Mèxic, durant la seva estada de dos anys als Estats Units (1949-1950), donà a la literatura catalana dues obres importantíssimes: «Una Antologia de la Lírica Nordamericana» i «Odisseu».

Aquesta Antologia—que pogué ésser escrita i darrerament editada gràcies a un reiterat ajut de la Fundació Guggenheim—agarba mostres de la producció lírica de cinquanta-tres poetes nordamericans. Començant amb Walt Whitman i acabant amb els poetes joves que imposen llurs veus durant la dècada moderna dels Estats Units, les característiques més importants de la qual són, a judici de l'antologiador; consciència social, voluntat de crear el mite d'Amèrica i necessitat d'expressar-se emprant temes de validesa humana. Amb l'addenda, que recull algunes cançons dels indis d'abans de la colonització i tres *spirituals* negres, s'afirma el designi de tria integradora que ha presidit la tasca del poeta antologiador.

Els llegidors trobaran en aquest llibre veus majors i veus menors d'una lírica poc coneguda, i no solament a Catalunya. Cal tenir present que aquesta antologia és l'única que mai se n'ha publicat en una llengua romànica. Si les veus majors són indispensables en una antologia, les veus menors hi tenen una funció necessària, per tal com tota obra antològica tendeix naturalment cap a una estructuració coral. Al costat, o darrera, de les puixants veus solitàries que alcen llurs cants, hom sent les veus que dialoguen o murmuren, confessen o interroguen... Entre els poetes més importants que es recullen en aquesta obra, esmentarem: Emily Dickinson, Edgar Lee Masters, Robert Frost, Carl Sandburg, Ezra Pound, Robinson Jeffers, T. S. Eliot, Archibald Mac Leish, Allen Tate i altres.

Cal també parlar de la segona obra que Bartra realitzà durant la seva estada als Estats Units: «Odisseu». Durant la darrera dècada, en una obra ja vasta, Agustí Bartra ha anat lliurant el seu missatge en modalitats que palesen una evolució sempre ascendent. Amb «Odisseu» ens ofrena una obra en la qual la seva puixança creadora s'acima mestrívolament. Després de «Màrsias i Adila», poema èpico-líric acceptat com l'expressió cabdal de l'esperit català contemporani, «Odisseu» no fa més que continuar, en un altre pla i amb una nova intensitat mediterrània, la lírica simbòlica que triomfà en l'esmentat poema.

Es imminent l'aparició, dintre de la lloable col·lecció de poesia «Óssa Menor», que es publica a Barcelona, d'un volum antològic de l'obra poètica de Bartra, publicat a cura d'Antoni Ribera. Creiem que servirà per a difondre la coneixença d'aquest gran poeta entre el públic català, que dissortadament el coneix d'una manera tan imperfecta i fragmentària.

X.

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

EL FET LITERARI DEL CATALA

La llengua catalana ha passat per més avatars que les d'aquells pobles que han conservat sempre sobirania i prengueren en l'estat modern la condició d'idiomes oficials. En el domini lingüístic català concorren circumstàncies especials que han desorientat alguna vegada el públic, i inclús la gent de lletres.

El català en l'Edat Mitjana tingué una literatura remarcable, i amb el llatí, fou el que avui en diríem llengua oficial de Catalunya, València i Balears, i ensems la llengua usada per la literatura d'aquests països. En aquella època les llengües vulgars, destinades més aviat a la literatura d'imaginació i a obres didàctiques de divulgació, no estaven reglamentades per la gramàtica. Aquesta només servia per al llatí, perquè era l'única llengua sàvia, l'única que s'estudiava

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

en les escoles. Les llengües vulgars no tenien altra consideració que la de parlars vernaculars, i per conseqüent tingudes amb poca estimació pels doctes. Però s'esdevingué que els llecs, o sigui tots els que no havien estudiat en les escoles eclesiàstiques, monàstiques o catedralícies, els llecs que comprenien tots els estaments socials des de la reialesa al poble ínfim, a partir d'un cert moment de la història que es pot situar aproximadament a les darreries del segle XI, arribaren al món de la cultura. Els nobles foren menys barbres, i les ciutats guanyaren cada vegada més importància social i política, i per tant influïren més en la vida pública. La vida espiritual d'aquesta gent s'enriquí, i per ella s'escrigué una literatura, que no pogué ésser en llatí perquè aquest idioma era poc conegut o totalment desconegut de molts llecs. A aquest fet obeí la naixença de les literatures en llengua vulgar, literatures en vernacle, enfront de les obres per a erudits que s'escrivien en llatí.

En l'aparició d'aquestes literatures es produeixen fets molt interessants. Alguns gèneres són eminentment populars, com l'èpica; altres gèneres, com la lírica occitànica, són d'un refinament i d'una saviesa sorprenents. La llengua d'aquestes literatures incipients, amb tot i no estar reglamentada, de bon principi manifesta preferència per certs dialectes i per certes formes. No té la fixesa de més endavant; de vegades s'observen en les obres o en les còpies que ens les han conservades particularitats dialectals de llurs autors o de llurs copistes, però, malgrat això, les noves llengües literàries seleccionen d'entre la varietat dels parlars vivents les formes que més endavant s'imposaren per la gramàtica. El català escrit té una gran unitat en tot el seu domini lingüístic; la llengua dels trobadors és un idioma que té per base els dialectes occitànics, sense ésser ben bé cap d'ells i essent fins a un cert punt una creació literària; en la literatura de França del Nord ben aviat s'imposa el parlar de l'Ille de France, així com en l'espanyola el castellà. Aquestes llengües anaren evolucionant en el transcurs de l'Edat Mitjana. Eren llengües arcaiques, o sigui llengües menors d'edat, que anaven acostant-se a l'època de llur maduresa. Això significa que en el transcurs de llur història la fesomia exterior d'aquests idiomes canvia; llur fonètica i llur morfologia evolucionen. A més d'això la literatura d'aquestes llengües cada vegada apunta més alt. Tota la història de la cultura medieval es caracteritza pel progressiu avenç de l'element laic, i arriba un moment que en català s'escriu una gran summa teològica i moral, com el «Crestià» de Francesc Eiximenis, com anteriorment s'havia escrit en vulgar toscà el poema màxim de l'espiritualitat cristiana, la *Divina Commedia*. Aquests idiomes literaris senten la necessitat de posar-se a nivell del llatí, la qual cosa demostra que tenien consciència de llur importància cada vegada més gran, i que se sentien cridats a succeir la llengua sàvia per excel·lència.

El progressiu enriquiment de les llengües vulgars emprades en la literatura és constant en el transcurs de l'Edat Mitjana. En uns casos el geni dels escriptors — cas Ramon Llull — crea elements expressius; en uns altres, la tradició sàviament treballada pot donar lloc a una prosa rica — com la del nostre Eiximenis —; i no parlem de la meravella de llengua de Bernat Metge, que, anticipant-se al seu temps, troba el ple equilibri de la prosa catalana, de construcció perfecta, clàssica com la que escriptors llatinitzants posteriors volgueren escriure sense conseguir-ho, i rica de matisos. Però aquest no és el fet general. El més corrent en el segle XV és l'esforç per acostar la frase catalana a la frase llatina, i aquest esforç fou acompanyat de molts fracassos. Això no solament s'esdevenia a Catalunya. El problema era comú a altres literatures, i es pot dir que el triomf no s'assolí d'una manera normal fins a les darreries del segle XV, almenys en les literatures dels països hispànics, gairebé en vigílies del moment en què la literatura catalana anava a començar la davallada.

El fet és insòlit. Quan les llengües i literatures dels principals pobles d'Europa, en ple triomf del Renaixement, assoleixen llur plenitud i la fesomia que fonamentalment han conservat fins avui, el català s'empobreix. La nostra literatura perd vigoria i la llengua s'omple de castellanismes. Alguns crítics han intentat explicar aquest fet. Menéndez Pelayo l'atribuïa a una anticipació del

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

català en la seva plenitud, causa d'una decadència prematura. Però aquesta explicació de l'eminent crític és més generosa que convincent. En realitat només una literatura s'anticipà a les altres, i aquesta fou la italiana, que en el tres-cents tingué les seves figures màximes: Dant, Petrarca i Boccaccio. Però no per això deixa d'ocupar en el segle XVI un lloc d'honor en les literatures europees. Que hom ho miri com vulgui, però ningú no pot negar que en la segona meitat del segle XV la literatura catalana, amb tot i les seves grans figures, no sigui encara una literatura medieval, i la seva llengua, arcaica. Li mancava molt poc per arribar al terme, però aquest darrer pas no l'arribà a donar.

La literatura catalana des de principis del segle XVI fins al Romanticisme és una literatura petita, sense ni un sol nom de relleu que pugui interessar més enllà del nostre domini lingüístic. Fóra exagerat, però, considerar en aquests segles el català com una llengua morta per a les lletres. La llengua impresa en català ha existit sempre. Durant els segles XVI i XVII encara hi ha alguns noms de relatiu interès, com Pere Serafí i Joan Pujol en el cinc-cents, i Fontanella i el rector de Vallfogona, Vicenç Garcia, en el segle següent. El català conserva el caràcter oficial a Catalunya fins al decret de Nova Planta, en 1716, i després d'aquesta data continua essent utilitzat en escriptures públiques fins al segle passat. La vida literària del català, però, és esllanguida, i contrasta la impuresa i la pobresa de llengua d'aquesta migrada literatura amb la forta vida, la netedat i la unitat que conserva la llengua parlada, que arriba intacta en els seus caràcters essencials fins al moment gloriós del seu deixondiment, en ple segle XIX. Si el català superà la llarga decadència de tres segles, fou per obra del poble més que per la literatura. No mancaren en aquests temps de marasme, apologistes i defensors de la llengua. Llur eficàcia fou ben minsa. No es donà el cas al Principat durant la decadència del català, d'altres regions —com València—, on l'abandó de la llengua pròpia coincidí amb un estol brillant d'escriptors en llengua castellana. Ací, si s'exceptua el cas de Joan Boscà, el país té poques forces; espiritualment està baix de forma.

L'efecte de la pobresa d'aquests segles decadents l'haguérem de sentir més endavant durant la Renaixença, car les llengües floreixents, germanes de la nostra, durant aquests segles perfeccionaren llur sistema gramatical i acabaren de fixar llurs particularitats. Semblant tasca fou l'obra de les acadèmies fundades a imitació de l'Acadèmia francesa, creada pel cardenal Richelieu en el segle XVII. Mentre en països més afortunats es difonien gramàtiques i diccionaris que establien la norma de la llengua escrita, de la llengua general, nosaltres ens contentàvem amb versos xirois i casolans — com els dels components de l'*Academia de los Desconfiados* — d'interés per a l'historiador, producte d'un ambient que pot despertar curiositat, però que, literàriament, és poqueta cosa. Podia haver-hi alguns erudits remarcables, però el clima espiritual era de poca densitat.

Que la decadència de Catalunya es devia més a factors polítics o socials que literaris, es veu pel fet que quan en el darrer terç del segle XVIII s'inicia el redreçament de Catalunya, la vida espiritual s'enriqueix, amb tot i la decadència de la llengua. Hi ha un cas molt curiós a les darreries del segle, que és el de Ramon de Capmany i de Montpalau, eminent historiador de la marina catalana, editor del Consolat de Mar, i un dels qui primer s'adonà de la bellesa excepcional de l'art gòtic català. Capmany era un excel·lent escriptor en llengua castellana i devot de la puresa d'aquest idioma. La seva obra cabdal, les *Memorias* per a la història de la Marina catalana, no són solament l'obra d'un erudit. L'obra ha esdevingut clàssica dins de la nostra història, i és abundosament documentada. Però en la seva prosa equànim s'hi sent quelcom més que la pura apetència de documentació. L'historiador sent les glòries de la terra i vol fer-les conèixer arreu. Però, ai las!, deixa la llengua pròpia perquè la considera agonitzant i impròpia per a divulgar el llegat gloriós del seu poble. Tradueix el Consolat de Mar perquè «la lengua catalana en la que está extendido el original es ya anticuada en el mayor número de vocablos, y por otra parte sería inútil copiarla (l'obra esmentada) en un idioma antiguo provincial, muerto hoy para la Repú-

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

blica de las letras, y desconocido del resto de Europa...» Així s'expressava una de les figures més egrègies de la nostra historiografia en el trànsit del segle XVIII al XIX. La llengua de la terra, segons ell, no servia per difondre les seves glòries, perquè era morta per la República de Lletres.

En Capmany podem veure un representant eximi de l'escèptic en els destins del català. Una figura de molt menys relleu que ell, que viu gairebé pel mateix temps, el prevere Pau Ballot i Torres, intenta vers l'any 1814 restaurar l'idioma, i amb aquest objecte escriu una gramàtica que es pot considerar el primer intent de la seva fixació. L'obra es titula «Gramàtica y Apologia de la llengua catalana». El més interessant d'ella són el pròleg i el final, on podem veure la idea que el bon prevere Ballot s'havia fet del català i alguns principis que el guiaren en la seva tasca. Deixarem de banda els elogis que fa a la llengua, que no es diferencien gaire d'altres que abans s'havien fet, i extractarem alguns mots del final de l'obra on hi ha idees curioses. Cal remarcar l'estranyesa d'En Ballot pel fet «que una llengua que no és inferior a les de les demés nacions, no hage tingut fins ara gramàtica impresa, que ensenye a parlar-la bé i correctament...» Suplir aquesta manca fou el propòsit d'En Ballot. Aquest desconeixia la nostra literatura medieval, que d'altra banda en el seu temps tampoc no hauria estat gaire ben compresa, i per conseqüent els seus clàssics hagueren d'ésser els escriptors dels segles XVI i XVII, escriptors modestos i de decadència. Realment sobre aquesta base tan fràgil no es podia construir res gaire durable, però en la manera com En Ballot raona les seves opinions veiem idees força interessants. S'havia adonat força bé de l'evolució del català, però no s'atreví a prendre com a base de la gramàtica la llengua parlada. «Bé sé — diu En Ballot — que algú dirà que la llengua se altera cada cent anys, i per conseqüent que es deu atendre del tot a l'ús del temps en què s'escriu. Es veritat. Però açò té força en llengües vives que caminen a sa perfecció i no se suspèn lo ús d'elles, com ha esdevingut a la llengua catalana que molts anys ha que està privada de son ús i exercici en les aules, en les imprentes i escrits públics, de manera que si no és llengua morta, a lo menos és mortificada; per conseqüent no pot ser lo ús vulgar i corrent la sola norma i regla de la sua gramàtica». No podem oblidar en aquest record d'En Ballot les paraules finals del seu llibre: «Esta llengua que he procurat hermosejar ab sos propis vestits i puliment... desitja aparèixer al públic també ataviada ab noves veus, asseo i magestat, igualment que ses germanes, filles de la llatina. A vosaltres toca, amats compatricis, savis i literats, a vosaltres toca adornar-la ab puresa i propietat; a vosaltres toca pulir-la i elevar-la a sa major perfecció.»

En Ballot és una figura que queda quelcom isolada del moviment literari general de Catalunya, però la seva obra sembla un toc de clarí per posar en peu allò que molt aviat començaria a deixondir-se. Molt poc temps després de la publicació de la Gramàtica d'En Ballot, nasqueren a Catalunya tres homes que havien de contribuir pregonament a renovar-la espiritualment. Tots tres, Manuel Milà i Fontanals, Pau Piferrer i Joaquim Rubió i Ors, vegeren per primera vegada la llum en 1818. Pocs anys més tard nasqué a Mallorca una altra figura que, amb les anteriors, tingué una acció decisiva en la nostra renaixença: Marià Aguiló.

Ja en les darreries del segle XVIII es formava arreu, i també a Catalunya, una sensibilitat nova, preparatòria del gran moviment romàntic que transforma la vida espiritual d'Europa i orienta l'art per camins completament nous. En el començament, aquest gran moviment tingué un caràcter històric, i en idees fou més aviat tradicional. Aquest caire del Romanticisme guanyà molt de terreny a Catalunya, segurament perquè devia avenir-se molt bé amb alguns trets fonamentals de l'ànima catalana. A casa nostra la nova manera de sentir l'art i de comprendre la història, s'emparà tot seguit de les figures més representatives: Manuel Milà, Pau Piferrer, Joaquim Rubió i Ors i Marià Aguiló, els patriarques de la Renaixença. Abans que aquest quadrumvirat hagués assolit l'edat de la producció literària, en 1833, es publicà l'«Oda a la Pàtria» de l'Aribau, obra considerable, d'una qualitat que feia segles no havia tingut cap altra obra en

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

català, i ensems amarada de nostàlgia. El seu autor no s'adonà de la transcendència de l'«Oda», que tingué la virtut de fer vibrar cordes de l'ànima catalana que estaven com adormides. Pocs anys més tard, un dels patriarques, Rubió i Ors, aleshores jovencell, publicà un recull de poemes tot en català, «Lo Gaiter del Llobregat», amb un pròleg que per a nosaltres té avui més interés que els mateixos versos. En ell es fa constar que l'«Oda a la Pàtria» de l'Aribau senyala un punt de partida, i que si Catalunya no pot aspirar a restaurar la seva sobirania política, de moment podia conseguir la restauració de la seva llengua i la seva literatura.

De bon antuvi aquests primers assaigs no tingueren gran continuïtat. Potser el tret més visible de les lletres catalanes en la primera meitat del segle XIX fou la nostàlgia romàntica d'unes glòries passades, glòries d'uns reis, glòries d'una llengua, que s'escampà arreu. En Milà cantava aquesta nostàlgia en versos castellans. En Piferrer, amb tota la fogositat del seu gran temperament, l'expressava amb obres en prosa, també en castellà, vivificades per una gran alenada poètica, com els volums de *Cataluña*, de *Recuerdos y bellezas de España*.

Per Catalunya florí aleshores un estol de trobadors nous, poetes menors que s'expressaven en català. Era un inici modest, sense gaire ambició, però dominat per l'enyorament de glòries oblidades. La restauració dels Jocs Florals fou una manifestació d'aquest sentiment.

Els primers Jocs, l'any 1859, foren presidits per Manuel Milà i Fontanals, el valor més sòlid i original de la Renaixença, i allí s'ajuntaren les veus disperses de la nova brotada de trobadors que començava a fer-se sentir. En Milà era un home equànim, gens propens a deixar-se endur per l'entusiasme irreflexiu. El seu discurs presidencial fou serè, i amb tot i els mots d'entusiasme que les circumstàncies imposaven, deixa més aviat una impressió de melangia. «Ab un entusiasme barrejat d'un poc de tristesa — diu En Milà — li donam aquí a aquesta llengua — a la catalana — una festa, li dedicam un filial record, li guardam almenys un refugi». Es curiós de veure com, avançant el temps, la confiança d'En Milà en els destins de la llengua s'aferma més i més. En un article del «Calendari Català» de 1867, En Milà deia: «Ja ens agrada aquesta renaixença literària. Ja ens agrada contemplar aquesta clarejant visió que ha sortit de la boira d'oblidança a on dormia la nostra llengua. Qui ho havia de dir no fa gaire anys? A més d'un eixam de poesies, unes boniques, altres bones i algunes principals, tenim ja narracions i llegendes de molt mèrit...» I més endavant, en 1878, a «La Veu de Montserrat»: «Molt s'ha fet i àdhuc molt de bo. Un afecte que no gosava eixir dels llavis s'ha proclamat ab altes veus, i ha conseguit que l'envoltessin i quasi el respectessin los qui abans lo menyspreaven. La llengua que se conreava poc, i molt sovint per indignes matèries, té ara obres de gran preu. S'han estudiat i ab més deler s'estudien cada dia, la història, les lletres i les arts catalanes...» I quan en 1883, un any abans de la seva mort, En Milà torna a ocupar la presidència dels Jocs Florals, ja no pensà que aquests poguessin ésser tan sols un refugi per la pobra llengua catalana. La confiança també s'havia emparat dels cautes. «No volem, deia, traspassar la veritat al parlar dels efectes de la institució que avui celebram. Abans dels Jocs Florals estava ja formada la poesia catalana... Mes no cal dubtar que han multiplicat no sols les poesies, sinó també lo nombre dels poetes. Han tingut també sa part en que lo que era sols una escola poètica reduïda a determinats genres, s'haja convertit en tota una literatura, coneguda i estimada en llunyanes regions, i que per medi d'alguna de ses obres principals parla ja en més d'una llengua forastera».

Els Jocs Florals revelaren el poeta modern més gran de Catalunya, Jacint Verdaguer. Segurament que En Milà devia pensar en ell quan en el discurs suara esmentat es referia a alguna obra principal que parlava ja en llengua forastera. «L'Atlàntida» fou premiada en els Jocs de 1877, amb el «Pi de Formentor» de Costa i Llobera compost dos anys abans, i és una de les grans fites de la Renaixença.

Verdaguer, el seu màxim poeta, fou el creador del català literari modern. Havien transcorregut seixanta anys, i que lluny s'estava dels migrats intents

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

d'En Pau Ballot de restaurar la llengua catalana damunt de la impura tradició vallfogonina! Verdaguer operà el miracle acudint a la llengua del poble, en el seu cas el de la ruralia vigatana, precisament la llengua que En Ballot havia cregut que s'havia de deixar de banda per estar mancada de conreu. L'obra de Verdaguer avui es conserva meravellosament actual, gràcies a la incorruptibilitat del seu llenguatge que la manté pròxima a nosaltres. Això, naturalment, unit a uns valors literaris excelsos que asseguren la seva victòria en el temps. Sorprèn comparar l'idioma de Verdaguer amb el de molts dels seus contemporanis, posem per cas el d'un Pelai Briz, i fins el d'un mateix Collell. En aquests, el caprici domina arreu. L'idiotisme, el vulgarisme, el barbarisme, l'arcaisme ben o mal usat, el neologisme, tot concorre en una llengua imprecisa, mancada del veritable instint de selecció que deu animar tota llengua literària digna d'aquest nom. De la necessitat d'ordenar la llengua se n'adonaren ja els mateixos homes dels Jocs Florals, i d'ací els primers intents de la seva normalització.

Passarem per alt la història de la fixació del català literari modern. El resultat definitiu no s'assolí, com tothom sap, al primer intent. Els parers eren divergents, i això no deu estranyar-nos. En el segle passat es trobaren diversos sistemes en lluita. Els principals foren el dels Jocs Florals inspirat per En Milà i Fontanals, el de l'Acadèmia de Bones Lletres, i el de N'Antoni de Bofarull. El problema s'orientà vers la seva solució, quan aparegué el grup de «L'Avenç», pregonament renovador, més obert als aires d'Europa, més cosmopolita en una paraula. En aquest grup militava un jove, Pompeu Fabra, amb gran vocació de gramàtic, i que amb el temps assolí una gran preparació. Ens trobem en aquest moment quelcom confús però ple d'inquietuds fecundes, que fou el nostre principi de segle. Els grups joves s'havien adonat del que hi havia d'estantís en el regionalisme que predominava en els Jocs Florals. Ara, els nostres homes de lletres més remarcables i els joves d'aquell moment, apuntaven molt més amunt, i tenien idees més clares que molts dels seus predecessors sobre el que eren la literatura i la llengua literària. Aquest ambient preparà la reforma lingüística, que sota el guiatge de Pompeu Fabra dugué a bon port l'Institut d'Estudis Catalans quan el moment fou arribat.

Recordem alguns dels principis fonamentals que inspiraren la reforma gramatical del català, que després fou oficial. Es prengué per base el parlar de Barcelona, netejat de les impureses de la llengua vulgar. Aquest criteri respon a un principi que avui és general arreu. Els més competents tractats de pronunciació i entonació espanyola s'han basat en el parlar de la gent culta de Madrid. A Itàlia actualment és viva una lluita entre el toscà i el romà, i aquest porta les de guanyar, amb tot i el prestigi del primer. En francès passa quelcom semblant, amb el parlar de la capitalitat. El català literari actual no és, però, el dialecte de Barcelona, i està molt lluny d'ésser-ho. S'admeten al costat de les barcelonines, formes del mallorquí i el valencià, que usen normalment els escriptors d'aquestes regions. Els sons que el parlar de Barcelona, o si voleu, per no pecar de localistes, que el català oriental no conserva, però que són vius en altres terres, han estat recollits en l'ortografia. I el mateix podem dir de la forma d'algunes paraules, que per raó de la fonètica peculiar d'alguns dialectes, es conserven en aquests més d'acord amb llur etimologia i amb la tradició antiga. En aquests casos la forma del català oriental ha estat sacrificada. El català literari actual no és doncs el barceloní. S'ajusta al parlar del major nombre, enriquit amb el que conserven els parlars comarcals o regionals, i admetent, al costat de les barcelonines, formes vives en les regions balear i valenciana en profit del conreu literari del català en aquestes terres.

La reforma lingüística de l'Institut coincidí amb un esplet d'escriptors que han estat de gran eficàcia en l'assoliment d'un estil literari normal, d'un estil viu, que en cap moment dóna la sensació de cosa falsa i artificial. Suara hem parlat del miracle operat per Verdaguer, creant genialment una llengua poètica, que malgrat els canvis operats en el català literari conserva tota la frescor i es manté viva, i a aquest exemple oposàvem el de molts escriptors de la Renaixença, l'estil dels quals avui ens sembla caduc, i, a voltes, fins un poc estrafolari.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

Però el fet es justifica en la manca de tradició literària, de models vivents, que estimulava les solucions personals, no sempre encertades. En la història literària trobaríem casos semblants de deformació de la llengua en moments que ha predominat l'abús del cultisme. Després s'ha restablert l'equilibri, gairebé sempre amb guany de la llengua, quan han aparegut escriptors amb més sentit de l'idioma, amb talent literari, i que ja han pogut aprofitar-se de les experiències anteriors. En la Renaixença ocorregué un cas d'aquest tipus, un cas propi d'una Renaixença, en la qual hi ha moments en què la vitalitat, el sentit crític i l'experiència no s'equilibren prou bé. Però aquesta crisi es resolgué satisfactòriament. Es un fet digne de remarcar que la fixació lingüística del català coincideix amb escriptors qne han sabut expressar-se en una prosa planera i literària ensems. Vull citar alguns noms dels més coneguts per haver estat molt en contacte amb el públic a través de la premsa, com els d'Antoni Rovira i Virgili, Carles Cardó, Carles Soldevila, Josep Pla, Miquel Ferrà, etc.

Ara, no creguem que la llengua fixada en la gramàtica, i que el lèxic recollit en el diccionari acadèmic o que tingui valor de tal, representi la totalitat de formes i de paraules de què disposa la llengua. Hi ha la llengua dels escriptors, la llengua de ciutat i la llengua del poble, com hi ha la llengua actual i la llengua antiga. Per bé que la llengua del poble, quan es disposa d'escola, tendeix a aproximar-se a la llengua literària i a la llengua general, el poble amb la seva vida peculiar ha creat i empra un tresor lingüístic d'inapreciable valor. Es la llengua del camp, la llengua dels oficis, el tresor dels dialectes vius, pedrera inestimable d'on la llengua literària pot extreure sempre nous materials que l'enriqueixin. La decadència d'aquests parlars va sempre acompanyada de l'empobriment de l'idioma. Avui tenim motiu de plànyer-nos-en en veure com a les ciutats el lèxic dels oficis s'empobreix de manera alarmant amb l'ús abusiu de certs mots genèrics.

Per bé que part del vocabulari popular tingui entrada en el diccionari normatiu, aquell és tan extens i de vegades d'ús en comarques tan reduïdes, que queda fora de la llengua general i resta fora d'aquell tipus de diccionari. D'ací la utilitat del diccionari exhaustiu, que fins on és possible tracta de recollir totes les formes d'una llengua, antigues i modernes, literàries i populars, vivents i en desús. Aquesta obra magna, iniciada per Antoni M.ª Alcover, avui la duu endavant el nostre bon amic Francesc de B. Moll, amb la col·laboració de M. Sanchis Guarner. L'empresa és gran, i més en la forma amb què es porta a terme. La competència d'En Moll per semblant obra, ningú no la posa en dubte. El seu coratge tampoc, i l'està demostrant contínuament. Tractant-se d'una obra de tant d'abast, cal l'ajut del públic per poder anar endavant. La seva publicació afavoreix la llengua catalana. De fet és el primer diccionari general que es publica. Ens posa a les nostres mans un instrument valuós per l'estudi de la llengua. Estem segurs dels beneficis que reportarà als treballs lèxics que d'ara endavant s'emprenguin sobre el domini català, sense excloure'n les noves edicions i revisions del diccionari normatiu.

Pere BOHIGAS

Gravat de l'edició de Barcelona 1505, de l'*Arbor Scientiæ* de Ramon Llull.

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

«LACRIMAE RERUM»

La casa i l'hort tancat, les portes closes,
la cendra dins la llar, del darrer foc,
tot ho torn a trobar, intacte, en son lloc.
O llàgrimes eternes de les coses!

Per l'enderroc dels murs tardanes roses
s'esfullen en silenci, poc a poc.
Compta el temps el rellotge amb gràvid toc.
Què tens, cor inquiet, que mai reposes?

És l'enyor del passat que t'angunia.
I sents com mai la gran malenconia
del temps que fou, del goig no recobrat...

I l'aigua cau, i en buit el molí roda.
Ja la mola que hi gira és sols la roda
que va voltant cap a l'eternitat.

Guillem COLOM

EN VEURE LA «DIANA» DE JOAN REBULL

Regina de la Nit, verge Astarté!
Vestida de nuesa, em transportaves
a una vall fabulosa, a un Tempé
antic, sembrat de flors roges i blaves

on tu caces, encara. I també
creia veure les nimfes amb qui anaves
i llurs càntics sentir... (Joan! Obrer
a qui els déus han guiat les mans esclaves!)

Al davant teu m'acora la paüra
de contemplar el vedat, com Acteó
quan descobrí el teu cos, donzella pura,

dintre la bauma al peu del Citeró.
—Però estalvia'm, Dèlia, la mort dura,
i assacia'm del cos immoridor!

Antoni RIBERA

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

L'ESPERIT GUIA

Totes les persones, quan arriben a una certa edat, han tingut contactes amb el sobrenatural, i quan ve a tomb i en tenen ganes, ho expliquen.

Jo, potser, perquè la realitat no m'acaba d'anar bé, m'he mogut sempre pel més enllà amb un gran deseiximent. Tinc somnis profètics, pressentiments alertadors, trec partit de la telepatia, i a casa meva, fora d'èpoques de veritable penúria econòmica, hi ha hagut sempre fantasma.

La present, però, no és una història de por. Aquesta declaració es faria innecessària si la gent tingués més lectures i estés ben convençuda que les coses dels esperits no en fan, de por. Es qüestió de saber-los tractar en un cert sentit i amb una certa mesura, sense donar-los massa importància.

Hi va haver una temporada que cada nit, poc després d'adormir-me, era despertat per tres cops donats a la paret de la meva cambra, seguits del tic-tac d'un pèndol que no corresponia a cap rellotge fet i dret. Des del principi vaig sospitar l'origen del soroll, i precisament per això feia el distret, perquè per a tractar amb els esperits se n'han de tenir moltes ganes.

Però un dia va arribar a fatigar-me la insistència del meu comunicant, i aixecant-me del llit amb una revolada, vaig preguntar:

—Què passa?

—Sóc jo.

Era un esperit, és clar. Carregat de prejudicis, espieta, amb l'aire de no tocar de peus a terra que tenen tots els esperits.

—Venia per a demanar-vos que feu de mitjancer en un assumpte que m'han encarregat... — digué.

—Quina mania! — vaig respondre.— No sé com teniu humor de tornar al món per ficar-vos en coses mortals.

—Som gent manada, nosaltres.

Tenia una veu humil que predisposava a favor seu, i com que de fet creia de bona fe, com tots ells, que tenia qui sap les coses a fer, vaig tractar-lo amb benevolència.

—I amb què us podria fer servei, jo?

—Mireu: hi ha un comerciant (del qual tinc cura perquè sóc un esperit parent seu) que demà passat vol agafar l'exprés de les deu per començar un viatge de negocis. Cal avisar-lo perquè no l'agafi: l'exprés descarrilarà i hi haurà una colla de desgràcies.

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

—Es segur, això?

—I tant! Amb coses així no hi fem mai broma, nosaltres.

—I per què no l'aviseu vós directament?

—Ja ho he provat, però no me'n surto. Cada vegada que em presento s'esvera i fuig de casa, despertant tot el veïnat.

Això era greu, me'n vaig adonar de seguida.

—Però no n'hi ha prou amb avisar el comerciant. Cal avisar tothom.

—No m'han estat donades instruccions sobre l'altra gent. Em guardaré molt d'esguerrar les coses posant en joc la meva iniciativa.

A mi, però, no em lligava cap disciplina i em va semblar que era un deure meu evitar aquella catàstrofe.

A l'endemà vaig anar als diaris portant una nota que deia: «Es fa saber al públic en general que l'exprés que sortirà demà a les deu descarrilarà. S'adverteix a totes les persones que no tinguin veritable necessitat de pujar-hi, que se n'abstenguin perquè aquestes coses no se sap mai com acaben.» La meva intenció era que la publiquessin a primera pàgina, en negretes i requadrada, però no hi va haver cap director que s'hi resignés. Trobaren que era prematur prendre partit a favor de la notícia i m'aconsellaren que no m'hi preocupés.

Què podia fer? Amb la policia no podia comptar-hi, perquè em demanaria detalls que no estava en condicions de proporcionar. Només em quedava un recurs: anar a la companyia de ferrocarrils i avisar-los.

Em va rebre el director, un respectable cap de negocis. Vaig dir-li:

—Venia a dir-vos que demà l'exprés de les deu descarrilarà.

No va moure ni un múscul de la cara. Va mirar-me fixament i preguntà:

—Que ho dieu amb pretensions de profecia, això?

—Vós mateix. Ho dic perquè prengueu les necessàries providències.

—Ja podeu suposar que no us esperàvem a vós per a saber el que fa el cas.

—Coneixíeu la notícia?

—L'exprés de les deu descarrila cada dia.

—Ah, sí?

—Sí — diu. — Es una mena de tic.

Ho deia amb un gran aplom. Jo, naturalment, no podia cedir:

—Però, i la gent?

—Hi ha molt poques persones que l'agafin.

—Per pocs que siguin, els passatgers mereixen garanties.

—Els tenim assegurats.

Això, és clar, tancava la conversa a favor del director. Vaig sortir de la companyia amb una legítima indignació, i aquella mateixa nit, a les dotze, cridava l'esperit. En presentar-se, vaig dir-li únicament:

—Que en sou de quimèrics!

Eren quatre simples paraules, si voleu, però pel to amb què foren dites el van deixar glaçat.

Pere CALDERS

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

Els Clàssics

DEL LLIBRE DE LES DONES

Los jorns fainers
entre setmana
mai era sana,
al llit s'estava;
ella es llevava
tocades deu,
com a la Seu
Déu s'hi alçava.
Nunca filava,
ni dels guants
treia les mans,
jamés cosia.
Sols clau tenia
al seu mig cofre,
ple de girofre
e drogueries;
les avaries
de sa persona
alguna estona
ella espiava;
mas més pastava
pasta de muda
d'oli de ruda
e de ginebre,
pols de gingebre
molla de muja;
ab unt de sutja
o de rovell,
ab cert vermell
tret d'escudelles,
morros e celles
s'empeguntava;
quan se n'untava
fastig me feia;
ab por se reia
de rompre el pint;
mestre de tint
de full urxella,
no aparella
ni fa més tines.
Ans de matines
ella es llevava
e es perfumava
fent-se ben olre,
los jorns de colre;
la matinada
era afainada
per ben lluir,
al bell febrir
dos o tres hores;
com van les mores
que són sabies
en semblants dies,
tal se pintava.
En missa entrava
com ja preicaven;
si no es llevaven
per ella totes,
si feia botes;
les que es llevaven
fort se besaven,
ab dos premudes
e revengudes;
tostemps torbava
e s'aturava
lo preicador
per la remor
del convidar
e saludar.
Si tard venia,
pus tard n'eixia,
ab anellada
n'era llançada.
Jo l'esperava,
tot se cremava.
Quant mal dinar,
pitjor sopar,
n'haguí callant
e soportant!
E quan maldia
res no em valia,
ans pitjorava,
més eixorava.
Mà de paper,
ploma i tinter
ella tenia;
què n'escrivia
mai ho sabí.
Per cas trobí
tot en la plega;
que fos seu nega,
porfidieja,
cridant braveja,
puja la quinta;
mes, jo de tinta
ses mans sullades
viu prou vegades.
Durant l'Advent
(ni fangs, ni vent

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

no lo hi vedava),
ella em tocava
pus de cent sous,
cascun dijous
ab noves manyes.
Ab ses companyes
e manllevades
e replegades
per la carrera,
no sens faldera
passant per Llonja,
ab una monja
no menys febrida
ni ab més brida
al seu costat,
per lo Mercat
feia la volta,
a regna solta
mirant les tendes;
e per les sendes
feien-li lloc,
com si fes joc
Mestre Corà.
Qui dir porà
dels ciutadans,
gentils galans,
com los donava
o els demanava
a tots de fira!
Mai se'n partira
no fos despès,
donat, malmès,
tot en estrenes.
En Magdalenes
aprés entrava,
crec s'escansava;
oració,
col·lació,
no sé què hi feia;
venir la'n veia
dites completes.
Per Menoretes
e Bosseria,
feia sa via
quan se'n tornava.
Sovint anava
de nit al nou
bany d'En Sanou,
o d'En Suau
en lo Palau.
Al despullar
véreu ballar
en bells tapits,
aücs, salts, crits
ab ses veïnes;
perdius, gallines,
pollets petits,
juleps, solsits,
ous ab gingebre
los durs ab pebre;
grec e clarea
sense perea,
la malvasia
per cortesia
en gobelets;
los artalets
no els hi preaven,
e sí hi empraven
pegats de llambre,
benjuí, ambre,
aigües, almesc;
feia fer fresc
molt citronat,
carabassat,
prou gingebrons
e canyellons,
fin tartugat
e caponat
en lletovari.
L'apotecari
pus ancià
En Macià,
(Martí sabent
en son jovent),
qui la servia,
mil sous n'havia
de tres vegades.
Jo dic: ausades
del que hi restava
que bé es pagava
de cada andana,
cert, Na Farfana
sa banyadora,
si bé l'una hora
era complida
ans que finida
fos llur banyada.
Acompanyada
de fabres, pardos,
ab balls, alardos,
cants e cançons,
ab molts brandons
ella tornava.
Si mai gosava
dir: d'on venia?
—«Com?—responia
ab gran furor—
¿En la color
no ho coneixeu?
No mereixeu
semblant tendror,
ni tal olor,
vós, en grosser!
Lo travesser
és per a tals;
ab los capçals
deuen dormir,
e no tenir
tan empatxades,
ni agreujades,
tals com jo só».—
Semblant cançó
deia, e pitjors:
—«D'hui més a vós
no us val corona;
de Guillemona
content seríeu;
tant amaríeu
una aldeana

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

dona serrana
qui visten capes;
del temps de xapes
sóu, e d'antany;
no sóu d'enguany,
ja no us usau;
vós ja us pixau
en la sabata;
la nostra gata
vos ne portau;
molt cavalcau
tort en la sella;
¿féu l'escarsella
o curt gambal?
¿sonau tabal
o cornamusa?
També s'hi usa
sonar llaüt,
e lo vellut
de tripa groc,
e calçar soc
pus alt lo dret.
¿Mostrau-vos fred,
e tant suau?
¿Per què plorau?
¿Fau la mortalla?
Cau la muralla,
desembancau,
sec, flac tornau:
podeu menjar!
Ja blanquejar
l'horta comença.
Per més ofensa
o per més toc,
lleixant l'estoc
vos cenyiu fulla;
no pot l'agulla
cosir, que és roma.
La cort de Roma
haurà sentir
e departir
tan gran error.
Revenedor
féu tal parell:
un cos tan bell
alt com plançó,
ab un bessó
xic, caganiu,
sec, renadiu,
flac, setmesí,
avar, mesquí,
menja bonico,
caga poquico,
sard, mirmidó,
pus ver capó,
só emparellada;
mills consellada,
com jo poré
sé què faré.» —
De tals lliçons
ab agres sons
sovint n'oïa
e soferia.

Jaume ROIG
València, † 1478

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

GEORGES SIMENON I GRAHAM GREENE

M'AGRADARIA fer una sèrie d'estudis *en paral·lel*. En aquest aplec, el segon nom del primer article tornaria a sortir, en primer lloc, en l'article següent. I així, fins a arribar al darrer, en què el segon autor estudiat fóra el que hauria sortit primer en començar la sèrie. Començaria per «Georges Simenon i Graham Greene».

Què els uneix? Llur gran traça per a la novel·la policíaca, que, en els dos casos, és una diversió de la respectiva obra gran. Què els separa? El belga, quan cultiva el gènere detectivesc, pensa en el joc que mena Maigret, i prou. L'anglès, fins en els seus «entertainments», no deixa d'estar preocupat pel *leitmotiv* de tota la seva obra: l'home en la seva relació amb Déu, amb el Quart Personatge, com l'anomena en el seu darrer llibre. Quan Simenon escriu una de les seves novel·les *grans*, està atent a contar una història de la millor manera possible, sense voler *conduir* els seus personatges. Greene posa damunt la taula la consciència moral de l'home, el seu coneixement dels manaments divins, aquesta coneixença que gravita damunt d'ell, que el frena, i que guia, per la revolta o per la submissió, tots els seus passos.

En la sèrie dels «Maigret» el diàleg és constant. Fet a base de frases curtes, la paraula és el vehicle de l'acció, no del pensament. En canvi, en «Le clan des Ostendais» no hi ha un sol diàleg. Tot el més, de tant en tant, una frase curta, una interjecció, en la majoria dels casos. Els personatges pensen cap a endins, i tot està en l'ambient i en el monòleg interior dels herois. En «Le testament Donadieu», Simenon arriba als més alts cims de la novel·lística francesa. Fa pensar en Stendhal. Així com aquest llegia el Còdic civil per posar-se a *to*, fa l'efecte que Simenon, després d'haver-se purificat tot escrivint les aventures del ja cèlebre inspector, agafa l'empenta per a escriure les seves novel·les que quedaran.

Sobre la condició humana, Graham Greene és un dels escriptors més pessimistes. Però una gran pietat, l'esperança en el més enllà, il·lumina el fons dels seus tètrics panorames. El pobre capellà de «El poder i la glòria» ateny la santificació pel martiri, del qual ha estat fugint. Quan s'acaba la terrible aventura del «Fons del problema», Helen allarga la mà, en la seva solitud física, i pensa que «si ara no està sola, ja no ho estarà mai més». Fins el suicidi del Major Scobie pot tenir l'aire d'un sacrifici, d'un martiri. He esmentat les dues grans novel·les de Greene. Ara, per mi, allà on ateny la síntesi del seu art és en «Les roques de Brighton». Si, d'una banda és una novel·la policíaca —de pistolers, de xurma,— la figura de Pinkie, però, s'escapa d'aqueix marc. El narrador no l'anomena mai pel seu nom: són els altres qui ho fan. Quan ell l'esmenta, sempre diu «The Boy», com si volgués encarnar en ell tota la joventut feta malbé per les guerres, l'abundància de diner, el viure fàcil. En quant a la noia, Rose, crec que és una de les millors figures femenines que s'hagin passejat mai pel camp de la novel·la. El final del llibre, quan Rose es dirigeix, sense encara saber-ho, «cap al pitjor dels horrors», és una de les coses més impressionants que hagin sortit mai de la ploma de cap escriptor.

Ramon PLANAS

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

GENT NOVA

VIVENCIES D'UN INFANT

LA FONT DE LA TEULA. Al cap al tard, En Daniel segava alfals o blat de moro per a les vaques. Llavors, l'aire s'inundava d'una olor fresca i molla — i a vegades un instant dolça — de la saba que exsudaven les tiges recent tallades.

Era l'hora que anàvem a la Font de la Teula, una font petita que naixia sota un marge, vora del camí, rodejada per un canyar. Allà omplíem els càntirs i els sillons, i bevíem aigua fresca fent paperina amb una fulla de canya. Al tornar cap al Sot, el llostre del capvespre s'apoderava mansament de l'Horta, banyant-ho tot d'una llum daurada que feia créixer ales a tot el que tenia relleu.

Moltes vegades trobàvem pel camí En Daniel. Com que ens estimava molt, quasi sempre ens deixava pujar al carro, damunt d'una vertadera muntanya d'alfals o de panís.

Des de dalt, els ulls no tenien temps de mirar-ho tot, i ens acontentàvem amb que les coses passessin per davant nostre amb aquell ordre arbitrari, però amable, amb què creixien damunt dels camps pròxims i vora del camí. I l'aire tenia un moviment suau, com si per l'espai flotés la presència mística d'una fada...

Damunt d'aquell carro, un cap al tard, tornant de la Font de la Teula, entre l'entusiasme de les germanes i l'admiració d'En Daniel, vaig aprendre de xiular.

Durant molts dies, convençut que ja era tot un home, no vaig fer res més que xiular..., fins que el pare, cansat ja de sentir-me, m'ho prohibí del tot. Llavors, verticalment, deixant de presumir d'home, vaig sentir-me, altra volta, el nen petit i sense cap atractiu de sempre.

LES TODES. Amb les mans a les butxaques anava porxos avall, cap a casa. Darrera hi quedava tota la Plaça plena de jocs. M'havien pelat totes les todes. I no tenia cap torero, ni cap truca, ni un tros de llapis, ni un bocí de goma per a poder-ne baratar.

Coberts avall, anant cap a casa, les mans se'm bellugaven, de tant en tant, dins de les butxaques. Eren uns moviments lents i tòrpids, feixucs, dins d'un espai immensament desert. Moviments d'angoixa, de recança, d'enyorança i de set que m'apretaven, fins als ossos, les puntes dels dits.

Moviments espessos dins d'un espai buit de tot: de truques, de toreros, d'un tros de llapis, d'un bocí de goma i, sobre tot, de todes que em fessin, a la Plaça, igual a tots els nens.

ELS LLIRIS. Quan feia dies que no havia plogut, els camins es posaven secs, i els carros, els cavalls i el vent alçaven una gran polseguera. Així, els lliris anaven perdent, poc a poc, el seu color blau, i es tornaven grisos i lletjos.

Si a mi em fessin batlle — pensava jo —, la meva primera ordre seria manar als agutzils que treguessin la pols de tots els lliris del terme municipal.

A l'endemà — seguia pensant — segurament ja no seria batlle, però els lliris tornarien a ésser blaus. Els homes dirien que havien tingut un batlle boig. Però..., què dirien de mi els lliris?

Guillem VILADOT PUIG
Agramunt

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

ALGUNES DE LES COSES QUE M'HA SUGGERIT EN MARIUS TORRES [1]

Vet aquí un poeta nou. Nou pel seu accent inconfusible i perquè personalitza inquietuds universals i de sempre.

En acabar de rellegir-lo, he intentat esbrinar i aclarir les meves impressions, i he trobat que la seva complexitat s'escapa d'un enquadrament entre tendències i camins amb rètols ja admesos o probables.

I més que un estudi literari, una anàlisi estilística o un comentari filosòfic, m'interessa comprendre el procés intern que determina que aquesta poesia sigui com és i no d'una altra manera.

Dues forces espirituals, compatibles amb tots els elements que hi intervenen, destaquen en la poesia d'En Màrius Torres: flama i contenció. I un pensament: el de la caducitat inevitable de les coses vives i el seu renovament constant.

Una guspira interior, sempre amatent, abranda tot el que se li atansa: paisatges reals o de somni, figures humanes corpòries o de llegenda, impressions musicals o pictòriques, i el món més íntim de les seves inquietuds sortint sovint d'elles mateixes per buscar el símbol en l'àmbit de la natura.

El pensament de la caducitat inevitable és el més significatiu en aquelles poesies que no es cenyeixen voluntàriament a fixar característiques poètiques. Quan aquest pensament de la caducitat emmudeix, l'evocació, sobre un fons llunyà de *tristesa silenciosa i pulcra*, té una tendresa joiosa. Però el pensament està tan profundament arrelat i al mateix temps tan a flor de pell, que el poeta no pot menys que enfrontar-s'hi per poc que furgui dins seu.

De vegades el pensament s'encén amb la simple constatació de la seva veritat en la successió de plenitud i decadència en la vida (primavera-estiu-tardor-hivern; alba-dia-capvespre-nit; néixer-créixer-emmusteir-morir); altres és un identificar-s'hi resignat, amb un desig de pau definitiva; amb més freqüència, una protesta suau o angoixosa contra la imatge reflectida, o la voluntat de sentir la fi agermanada amb la plenitud sense claudicants febleses, o la necessitat d'apuntalar-se no en el moment de l'extinció sinó en el del renovament.

Sobretot, hi ha la consciència d'una existència humana individual, diferent de les coses que se li assemblen i que exigeix una altra resposta. Quina? Déu i

(1) 1.ª edició, «Quaderns de l'Exili», Coyoacan (Mèxic), 1947 (sota el mecenatge pòstum de Francesc Cambó); 2.ª edició, «L'Ossa Menor», Barcelona, 1950; 3.ª edició, «Ariel», Barcelona, 1953.

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

una altra vida. Quan la poesia d'En Màrius Torres clava el seu pensament en aquest punt transcendental, no acaben les seves inquietuds. Déu i l'altra vida, ¿què són? I ¿què és la mort? ¿De quina manera s'entrelliguen i harmonitzen amb la necessitat de descansar, dormint sempre, amb els batecs del cor en ritme d'amor i recança pel que té i ha de deixar, amb la por del gran salt i la de trobar-se de sobte en un món estrany i sense caliu de records, il·lusions i somnis?

Eternitat, ¿què fas d'aquell que no endevina
i davant teu és com un ocell embruixat?

No crec que En Màrius Torres pugui ser inclòs en cap credo religiós concret, ni tampoc que pugui establir una radical diferència de sentit entre les seves inquietuds sobre el més enllà i les d'altres poetes anteriors. En Màrius Torres usa deliberadament expressions preses al «Cant Espiritual» de Maragall:

en una pau semblant *uns altres ulls oberts...*

...i somniar la llengua *d'una major naixença.*

Però En Màrius Torres és profundament original i creient. Original, perquè si bé la seva veu recorda altres veus, no és ressò de cap d'elles ni combinació d'unes quantes. Les veus poden haver penetrat en ell, com tantes altres coses que ha viscut; una vegada dins seu no són més que altres tants possibles combustibles per a la flama transfiguradora.

I En Màrius Torres és creient perquè, dominant tots els matisos de les seves interrogacions, temors i descoratjaments, hi ha una fe i una esperança aletejants, una set de veritat i una intuïció vivíssima de la llum. Ben presents estan a la memòria de tots alguns dels poemes plenament representatius en aquest sentit.

El que no vull deixar de consignar — no sé si amb perill de polèmica — és aquesta convicció: En Màrius Torres, segons els seus poemes, és prop de la nostra fe i de la nostra esperança ultraterrenes només en allò que elles tinguin d'instintiu, profund i alt; els dogmes i els preceptes no el preocupen ni l'orienten. Si això és prou per apropiar-nos-el, amb el mateix dret podrien fer-ho altres credos religiosos no catòlics. Des d'un punt de vista religiós perfectament definit i estructurat, em semblaria limitat, exagerat i arbitrari, qualificar d'ortodoxa o d'heterodoxa la poesia d'En Màrius Torres.

Respecte al tema de la Mort en la poesia d'En Màrius Torres, diu el doctor Carles Cardó que «no fou un resultat de la malaltia que consumí la seva joventut. Un jove superficial, per fort poeta que hagués estat, no hauria reaccionat greument ni en forma específicament religiosa...», etc. Deixem de banda fins a quin punt un jove superficial pot ser poeta si no vol limitar-se a ser un caçador d'imatges. En Màrius Torres no era un jove superficial, i tot just quan la vida dels sentits i de l'esperit cercava la seva maduresa, sent dintre seu un crit d'alerta mentre uns gèrmens minen el seu cos. Ell, que amb tanta vivesa captava les impressions detot, ¿deixaria precisament de percebre aquell rosec que se l'enduia, i percebent-lo podia dir aquest *adéu a la vida* d'una manera purament abstracta? El tema de la mort per a un poeta no superficial, tard o d'hora, d'una

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

manera o altra, acaba per plantejar-se; també en un sentit o altre el de Déu. Potser no fou, doncs, el tema de la mort per a En Màrius Torres un resultat de la seva malaltia, però aquesta li donà indubtablement aquella càlida i trèmula familiaritat, aquella subtilitat auditiva del trepig del temps sobre les coses, aquella evidència incallable d'una presència expectant, aquella colpidora urgència d'encarar-se amb el després.

La poesia d'En Màrius Torres no és mai morbosa. Si s'hagués deixat endur només per la seva flama, en contacte amb el món extern, hauria pogut caure en el sensualisme. Però l'altra força espiritual, la contenció, evita que l'incendi sigui devastador i espectacular. La flama escalfa i il·lumina, no destrueix.

Per la flama, En Màrius Torres és un poeta apassionat, i per la contenció un poeta serè. I aquestes dues forces no es destrien ni se separen. S'abracen estretament; i, íntimament foses, fan el seu cant. És que per fer-nos-el sensible era indispensable un coneixement perfecte de l'ànima de les paraules, com el que ell tenia.

El missatge d'En Màrius Torres és un missatge patètic, però aristocràtic per la veu i pel gest. Un poeta escolta i supera les seves inquietuds vitals i ens dóna una lliçó de fe, d'amor i de puresa. Ens dol el segament tan matiner d'una vida; però en la seva brevetat endevinem concentrada l'essència millor de molts anys possibles.

I em sento orgullosa que aquest poeta hagi nascut a Lleida, la nostra *Ciutat Ilunyana,* cantada per ell amb paraules tan entranyablement evocadores que no enaelliran.

Pilar PALMÈS

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

DEL CANÇONER DEL ROSSELLÓ

Si jo sabia, minyona,
que el meu cant vos agradés,
nit i dia cantaria
d'aquí que l'alba trenqués.

Mare, si aneu a dalt,
baixau-me lo vestit bo;
me'n vull anar a la plaça
a veure el festejador.

Séu primeta de cintura,
alteta com un xiprer;
vós ne séu tota perfeta
per un fadrí cabaler.

Aquest any casen les blanques;
l'any qui ve ¿qui casaran?
Casaran les morenetes,
jo passaré tot davant.

Lo meu pare em vol casar;
per ma dot m'ha dat un sou
i una burreta que és cega
que quan dic «arri» no es mou.

Una nina jo voldria,
una altra me'n volen dar;
la que em donen no m'agrada,
la que vull no puc hajar.

Despertau-vos, gentil nina,
despertau-vos, si dormiu,
que el galant que vos estima
a la porta lo teniu.

A ta porta hi planti un pi,
i a la finestra una parra,
perquè lo sol no mustigui
les dos roses de tes galtes.

Séu petita i séu bonica,
què fareu quan sereu gran!
Ara que en séu petiteta
los fadrins ja enamorau.

Algun dia l'hi tenia
l'amor en lo meu carrer;
algun dia l'hi tenia,
ara sempre l'hi tindré.

Garronada m'han donada,
me la som posada al peu;
més val portar garronada
que servir dolent hereu.

Si jo eri per casar
de cap viudo no voldria,
perquè lo primer amor
sempre me lo retrauria.

Boniqueta séu, minyona,
com la flor de juliol;
bé sereu més boniqueta
quan haureu deixat lo dol.

Boniqueta séu, minyona,
si no ho séu, bé us ho pensau;
semblau una albarda vella
quan la palla ja li cau.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

De bonica, no en som mica;
de lletja, no ho puc negar;
tal me mira que em retira,
qui em festeja no m'haurà.

De cantar, no puc cantar,
perquè no tinc alegria;
què en treuré de veure gent
si no veig qui jo voldria!

Les calces ne tinc trencades,
minyoneta, no en rieu;
algun dia sereu mia
que les apedaçareu.

Carbassa me l'han donada
i l'hai presa alegrement;
m'estimi més la carbassa
que servir dolenta gent.

Boniqueta séu, minyona,
tant amb llum com sense llum;
ne semblau les botifarres
quan les despengen del fum.

D'alegria, vida mia,
dins lo meu cor no n'hi ha;
posau-n'hi, amoreta mia,
posau-n'hi, que n'hi haurà.

Si jo sabia, minyona,
la cambra que vós dormiu,
de peu a peu jo iria
a veure quin llit teniu.

Lo meu jove m'ha deixada,
m'ha deixada i no me vol;
seria ben desditxada
que per ell prengués lo dol.

Lo teu paré és mercader?
doncs, que se'n vagi a la plaça
a mercar-te un casament,
perquè, mira, ja el temps passa.

La teua llengua és gelada
i els teus ulls ne són de foc:
mirant-me, me dónes vida,
i parlant-me, em dónes mort.

Les mares que teniu filles
no les deu als traginers:
porten la faixa de seda,
la bossa sense diners.

Teniu la cara picada
com lo cel n'és estellat:
a cada pic una rosa
collida del mes de maig.

Prou s'ho pensava, la tonta,
que de gelos me moria;
qui d'amor no n'ha tingut
mai pot de gelos morir-se.

Ai! pares que teniu filles,
procurau-les de casar,
que mentre ne són donzelles
són vidre que es pot trencar.

Si jo tenia ramada,
galant jove graciós,
si jo tenia ramada
vos llogaria per gos.

De cançons ja en cantaria,
de cançons ja en vull cantar;
la butxaca ne'n tinc plena,
un sac ne'n vull deslligar.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

CAL NETEJAR, PERO NO TANT!

En el conreu del llenguatge literari cal acceptar un criteri de depuració, de filtrat del lèxic, perquè és evident que la llengua hi sortirà guanyant si els qui la conren literàriament adopten aquelles paraules i formes que siguin més clàssiques, més genuïnament catalanes, amb preferència a les que han estat importades en l'època de la decadència.

Però cal també una gran circumspecció, un esperit de moderació en voler decidir si un mot és acceptable o rebutjable. No fos cosa que, per voler depurar massa l'idioma, l'empobríssim!

La tendència al rigorisme excessiu existeix, i existeix principalment per escassesa d'elements d'informació i per una mala interpretació dels que es posseeixen.

Recentment, en un festa de les lletres celebrada a un lloc del Principat, el Jurat va posar objeccions i rebaixà la qualificació a un poema d'un jove escriptor mallorquí perquè usava el mot *solei*, al·legant que tal mot era un gal·licisme evident *(soleil)*. Ara bé, no sols no és evident que ho sigui, sinó que per a un coneixedor de la història del lèxic català és evident la completa catalanitat del mot *solei*. Representa el llatí vulgar *soliculus* per una evolució normalíssima; és usat a Mallorca, precisament per la gent pagesa i no per la de la ciutat, que podria estar influïda pel francès; i apareix emprat pels escriptors catalans més clàssics, començant per Ramon Llull.

¿Com s'explica la lleugeresa del Jurat, de donar com a gal·licisme una paraula ben catalana? D'una banda, per la sorpresa causada a barcelonins per un mot desconegut d'ells i molt semblant a un mot francès; i d'altra banda, pel fet de no trobar-se *solei* en el Diccionari General de Pompeu Fabra.

Perquè, en el fons, la causa del que en podríem dir «política de restriccions» en l'admissió de mots en el llenguatge literari, és el concepte que la gent s'ha format del Diccionari Fabra. Aquesta obra importantíssima de fixació és considerada no com a merament normativa, sinó com a exclusiva. Segons aquest criteri, allò que no figura en el Diccionari Fabra no té dret a existir. Contra aquest

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

criteri excessivament purità, cal reaccionar en nom de la mateixa llengua catalana i en nom del mateix mestre Fabra, que estic segur que no pretenia tal restricció. Les paraules que figuren catalogades en el seu diccionari, sabem que són admeses; però d'això no hem de deduir que les que no hi figuren siguin prohibides. En fer el diccionari, el mestre Fabra es trobava amb les mans lligades per una doble limitació: la del temps, perquè el públic demanava un diccionari dintre del termini més curt possible; i la de l'espai, perquè s'havia imposat l'obligació de donar un aplec de lèxic dins un format manual i d'un nombre de pàgines que no podia representar un gruix desproporcionat a l'alçada i l'amplària del volum. Posat en aquestes circumstàncies, va redactar un diccionari estrictament provisional, o, com ell deia, un *canemàs* del diccionari futur.

Per desconèixer aquesta circumstància, hi ha escriptors tímids que s'autolimiten i redueixen llur lèxic; un escriptor valencià, per exemple, vacil·la a emprar el mot valencianíssim *corfa* (=clovella) perquè no el troba en el Fabra. Creient vetllar per la puresa de l'idioma no admetent res que Fabra no registri, hi ha qui fa retrets a un poeta perquè usa el mot *ufania*, i pretén obligar-lo a escriure *ufanor*.

En una conferència recent donada a Barcelona, he citat alguns exemples —que es podrien multiplicar— de vocables ben llegítims que manquen en el Fabra, i que hi manquen no perquè el Mestre els rebutjàs, sinó perquè no hi cabien materialment i calia esperar el diccionari definitiu que ell tenia en cor de publicar algun dia.

Mentre aquest no es publiqui, caldrà anar amb peus de plom en l'admissió, però també en la reprovació dels mots sospitosos. Sempre serà bona norma admetre els que, a més d'usar-se en el llenguatge viu —sobre tot en el de Mallorca, més conservador—, apareguin en el Diccionari d'Autoritats com a usats pels escriptors catalans anteriors al procés de castellanització que prengué cos a partir de la segona meitat del segle XV.

Francesc de B. MOLL

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

A LA CIUTAT DELS LLIBRES

CARLES RIBA. *SALVATGE COR*. Óssa Menor. Barcelona, 1952.

Aquest comentari obeeix, únicament, a la necessitat de celebrar l'aparició d'aquest llibre. No pretén, de cap manera, ésser un estudi profund i exhaustiu dels meravellosos sonets, ni una declaració de la seva significació conjunta — coses que ens faria goig emprendre un dia decididament.

El lector, avesat a Riba, temerà de segur que la profunda porta d'Orfeu, que serví al poeta — i als poetes — per arribar fins a la certesa dels déus inferiors, hagués quedat, si més no, una escletxa oberta. I farà bé de tèmer-ho, car li servirà com una coneixença prèvia. Però, també, haurà d'ésser amatent a abandonar, quan calgui, aquesta temença i sortir a admirar el sol damunt les coses o un gloriós instant en el present més real, perquè el poeta no refusa mai cap solució. El goig i el record, la mort, el temps i el somni arriben en tumult fins al peu mateix del poema i l'envaeixen momentàniament o se'l lliuren com una presa.

Així és com aquesta poesia — vinguda «de l'home elemental que hi ha en mi», diu el poeta — ens apareix tan nua, tan substància lírica, tan «irreductible», que tota altra resolució expressiva n'hauria estat, segurament, una perífrasi. D'entre els *múltiples* camins, més o menys viables i possibles, per on la poesia pot realitzar-se, Riba sap escollir sempre el més segur. Durant el procés els perills són múltiples, com diu Eliot: «En el desert, la paraula és on més es troba assetjada per les veus de la temptació». En va intentaríem destriar en aquests sonets, el que és símbol i el que és realitat. La imatge i el símbol ho són des del seu origen, posseeixen una qualitat clarament autòctona que el moment expressiu no fa més que il·luminar. Aquest fenomen, freqüent en la gran poesia, redueix a perfecta identitat l'antinòmia contingut-expressió i anul·la, per altra banda, les derivacions literàries d'altres tipus de poesia no per això menys excel·lent. La fusió dels elements expressius en la substància poètica hi és tan perfecta, que fa inútil el recórrer a explicitacions i verificar el traslat a plans d'interpretació o de realitat que, a voltes, ni existeixen. Fixem-nos, per exemple, en la interna necessitat del poema que fa que les imatges esdevinguin concretíssimes, perfectament insubstituïbles. Per la mateixa causa, les transicions no vénen tampoc marcades, obligant-nos a un salt brusc. Sovint la relació sintàctica s'ha d'excedir per a poder lligar extrems i mantenir l'equilibri del sonet. En la motivació arbitrària de molts moments d'aquests poemes creiem veure la justificació del que hem dit.

La vinculació d'aquests sonets amb l'obra anterior del poeta és un xic difícil de precisar. Riba mira el món sota una nova llum i tot pren una fisonomia diferent. Alguns dels temes tractats anteriorment només de pas, imatges i impressions líriques que havien quedat en la penombra dels seus versos, han anat prenent cos fins a sorprendre'ns amb la seva presència. Però aquests temes, per la seva mateixa diversitat, no es poden reduir a un concepte o fórmula general.

La profunda immersió del poeta en el

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

món i en la vida li ha carregat el cor i enriquit els ulls. Tots els éssers nats de la seva experiència, prenen un sentit propi i precís, ordenant-se ja en un paisatge i un univers, o confonent-se en un caos, però sempre dòcils als crits de justificació del poeta. La vida dels sonets es desenrotlla, doncs, enmig d'aquesta naturalesa com la necessària condició vital d'on cal partir cap a la salvació. Orfeu o Nausica poden il·luminar aquesta natura multiforme i convertir-la en un paradís, on el poeta es retroba i ho entén tot com a instruments per al seu pas envers Déu:

El cant em mena i animals estranys
em volten purs, avesats a servir;
els reconec per fills del meu destí,
dolços al foc i fers als averanys.
Ja per la mort no em calen torsimanys:
és vida amunt que torna el meu camí.

Però el poeta ha conegut el paisatge en el més tenebrós dels moments, sota l'acció gairebé sensible del temps i de la mort. Ha estat necessari llançar-se fins a l'arrel més viva del desig, desvetllar l'adormida consciència de les coses, cremar en el foc més absolut del goig, canviar la vida per la mort.

Cal fer pura a tot o re
la jugada, com si ho fos.

Només després d'aquesta coneixença, d'aquest saber la naturalesa específica dels seus actes i els límits dels «somnis extrems», pot redimir-ho tot i redimir-se en l'entusiasme, i renéixer a la més alta esperança. Llavors tot ja és un camí de perfecció cap a la idea de Déu:

Llavors he dit: «Creixença de la terra,
Déu pur, jo sóc cap al teu moviment.»
«Deixa'm servir-Te en el que se m'endiu,
conèixer-Te en el que m'és fosc de Tu,
créixer en la carn que per l'ànima és meva!»

«Salvatge cor» transcriu una fidelitat a la vida i un entusiasme per les criatures. Per aquests i altres motius hi ha, en aquest llibre, una visió elemental i primitiva de la naturalesa — visió que duu una concepció renovada, que rarament trobaríem en els poetes contemporanis.

Antoni COMAS

LLIBRE DELS SANTS REIS D'ORIENT. Selecció i pròleg de Baltasar Coll. Biblioteca Selecta. Barcelona, 1952.

El poeta llucmajorer Baltasar Coll ha recopilat encertadament la literatura catalana sobre el tema dels Sants Reis. Ja en obrir el llibre queda embaumat el lector d'un perfum d'infantesa feliç mai oblidada. ¿Qui no ha somniat de despert en els Màgics bondadosos? Mercès a la present antologia, trobam recollits en un sol pomell tots els somnis del poble i dels homes de lletres catalans.

Des de la poesia popular medieval fins als poetes de les darreres promocions, tots passen en fastuosa cavalcada per les pàgines d'aquest llibre.

Vora les cançons populars catalanes, tan gerdes:

Tres Reis d'Orient,
tres bons camarades...

s'hi destrena un enfilall de poesies al misteri de l'Epifania: Reis, seguici, camí, estel, ofrenes, tot tan diví i tan verament humà:

Aquesta nit han passat
i han posat la mà als balcons...

Que ho és de bella la cavalcada! Però no hem de sorprendre'ns, per tal com hi cavalquen:

Tres cinamoms a cavall.

I malgrat la ràbia d'Herodes:

Roses d'infant
—ai!, sang! ai, llet!—
canten el fet
del Déu Infant,
tornades llavis.

Després de la selecció en vers, els contes i fragments en prosa, des de Ramon Llull als nostres dies, mostren la constant dilecció dels nostres escriptors per aquest tema. No podem menys de remarcar la delícia de la «Història del Rei Negre» d'Eugeni d'Ors. Clou el recull un petit refranyer.

Ens felicitam per la publicació d'aquesta antologia que posa a l'abast de tothom la màgica il·lusió dels Sants Reis.

Llorenç MOYÀ

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

DECADENCIA

En una explosió de despit i d'obscurs ressentiments exclama:

—T'has fet vell!

Reacciona. Torna davant del mirall. S'ajusta el nus de la corbata, s'allisa els cabells damunt les temples, revifa els dos becs del mocador blanc que li sobreïx de la butxaca de l'americana; obre de bat a bat els ulls. S'interroga:

—Vell?... Juli Ramon Sert, respon-me: és cert que t'has fet vell?

Migclou els finestrons. La llum crua del dia que incideix amb violència sobre el mirall, igual que una bateria de teatre, posa en descobert la història del seu rostre.

—Un imperi romà! — declama el líric que hi ha en ell; però el naturalista que li fa companyia afegeix amb sorna: — En temps de decadència!

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

Somriu melangiós. Recorda la síntesi de Vico: «Un poble és un ésser vivent que creix, es fa gran, decau i mor». Intenta una paràfrasi: «Un ésser és un poble vivent que creix, etcètera». Un poble amb albes adorables, places solitàries, bulliciosos carrers, equívocs carrerons i sòrdids culs de sac també, crepuscles sentimentals i nits meravelloses... Amb la seva classe alta: les idees; la classe mitja, la «soferta classe mitja»: els sentiments; la classe humil, plebea: les passions dels instints...

Torça els llavis amb malícia. — He estat essencialment demòcrata, sempre cor obert a les imperioses exigències de la classe baixa...

Cal ser tolerant amb l'home feble i impetuós, que tanmateix sofreix el remordiment i aspira a la perfecció.

—Però, ara...

S'asseu a la banqueta, davant del mirall. S'observa. No l'aigua, sinó la mirada és tèrbola. Res de comú amb l'embadaliment de Narcís. Analistes i censors acuden als seus ulls, i es posen a explorar i discutir igual que marmanyeres. Ell deixa que diguin i es reserva per al final la seva rèplica.

—Des de la meva suposada decadència ¿no sóc prou audaç i vigorós i somniós per a enamorar-me d'una dona jove? I ella ¿no em correspon amb un sentiment que excedeix la simpatia, no dedica una amorosa atenció a les meves paraules? ¿No m'espera, avui?

Recorda noms il·lustres que a mig camí de la vellesa o en plena senectut, han despertat passions autèntiques i amors memorables en dones intel·ligents i joveníssimes. La història es repeteix; ell, si més no, se sent amb prou vocació i capacitat per a prosseguir la història.

A mitja llum — per què no confessar-ho? — troba que la seva figura, dins l'ample marc del mirall, té un punt just de simplicitat i d'arrogància que li escau. Els ulls, sota una cella fina, poc poblada, no han perdut la virior ni la flama de la jovenesa. Cert que se li arruga la pell entorn de les parpelles, i que la ufana de la galta, en decandir-se, es converteix en dues odioses ratlles, que, en forma d'arc romànic, es desplomen des del badiu del nas fins a la comissura de la boca... Tanmateix, l'enfondiment d'aquests trets, ¿no proporciona una marca més visible al seu caràcter? I els cabells blancs que sobre les orelles ara mateix titil·len com si fossin de plata, ¿no li confereixen, segons li han dit amb insistència, un aire senyorial, interessant?

S'aixeca de nou. Es planta davant del mirall, jutge i reu a la vegada. —L'acusat pot retirar-se! *De moment* no existeixen càrrecs contra seu!

Obeeix. Es retira a recules. Abans d'obrir la porta es col·loca el barret gris, i, estratègicament, en decanta l'ala sobre el front, com un ràfec que li serveix per a ocultar les petites insídies del temps, les venials arruges... Allà al fons del mirall, algú pretén anticipar-se i estrafer la seva imatge. El saluda amb la mà.

—Adéu, intrús!

Mentre s'adreça al carrer on la vida conserva sanitoses frescors de menta i és una aventura renovada a cada instant, mentre tanca la porta, s'atreveix a plànyer l'home empiocat i escèptic que ha retrocedit dins el mirall, i que pretenia amargar-li l'existència amb tot d'ombrívoles consideracions sobre la decadència... Decadència inevitable, és clar, però encara indecisa o que a penes traspunta...

Marta Lenodé, pintora, d'origen suís, amb medalla d'honor, vint-i-cinc anys esplèndids i romàntics, l'espera al taller per prosseguir el seu retrat. L'art i l'amor! Es a dir, la Bellesa o la Vida amb majúscula!

* * *

«Aquest home deu tenir aproximadament la meva edat. I bé? El seu aspecte és sòlid, deu haver fet economies de salut, com jo; gimnàsia en llevar-se; ha evitat el rellent i les passions golafres... En realitat he estat sobri. Les nits s'han fet per a dormir i he dormit... Les dones? Sí, però amb mesura. Sóc sentimental

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

com un adolescent i sensible com un artista. Vull jugar fort, i m'enamoro. ¿Quantes vegades t'has enamorat? Ho reconec, però l'èxit, ¿no s'ha dit que és una suma de fracassos? Bah! No t'hi encaparris. Però ara estàs enamorat de debò. El cant del cigne! Serà l'última aventura, la definitiva. T'hi casaràs i, entre crítica i crítica, et podràs dedicar a escriure un llibre de memòries. Deu ser un plaer enorme refer la pròpia vida, muntar-la sense pressa com una bona obra de teatre, i introduir-hi lleugeres modificacions amb la murrieria d'un fotògraf... Quadre admirable! Ella pinta al fons del taller, sota la claraboia; jo escric; a fora plou. Formes, idees; un tió al roig viu ens defensa del fred... «Juli?» «Marta!» Dues presències que es necessiten, que s'estimulen pel sol fet d'anomenar-se en veu alta... Llar confortable, comoditats, viatges... Avantatge d'haver estat el fill únic d'un pare que va tenir l'encert d'incorporar-se al gremi de l'ordit i la trama, que donà ritme als telers, que teixí de l'aurora al crepuscle. Tot el que ell va contemplar a través del comptafils, jo, en certa manera, ho he contemplat a través del microscopi o del telescopi. Ell observava coses immediates i reals; jo, coses remotes i abstractes. Dues maneres d'observar que, en lloc d'excloure's, es complementen. Els colors representaven per a ell aplicacions purament industrials; no tenia ulls per a aquestes delicadeses de la natura que ara m'afalaguen la retina i eduquen la sensibilitat: el cadmi ataronjat dels lilàs de Pèrsia que apunten per damunt d'aquella reixa vora al blau cobalt de les dàlies; els ocres i els sienes cremats d'aquella casa digna d'un Utrillo... I, a propòsit, no oblidis de comprar unes flors. Oferir colors vivents i perfumats a una pintora és, a un mateix temps, estímul i homenatge... Marta Lenodé, deliciosa criatura, si sabessis com estimo la teva vida, el teu gest, la teva ingenuïtat, la teva gràcia!... T'has apoderat dels meus pensaments. A penes si goso contemplar el teu cos, ni tan sols admirar les teves cames, àgils i esveltes, quan seus al meu davant. I, cosa curiosa, experimento que el meu amor d'ara és més assaonat que el de la meva joventut: saborós com un fruit que ha acumulat l'ardència del sol i la suavitat de l'aire. L'amor en el punt culminant de la seva plenitud, del seu migdia; que reflexiona i s'examina, que no va a les palpentes a estones èpic i a estones elegíac; que no pateix d'enlluernaments ni focs follets; mesurat, assenyat, cautelós, enemic de les càndides declaracions que comprometen el cor però irriten la intel·ligència; que es pensa a si mateix, que es coneix i que a penes si s'extravia en els somnis... Juli Ramon, no et deturis, menysprea l'idioma dels miralls! La substància dels llibres no es troba a la portada, ni el sabor de l'ametlla en la clofolla. Els ulls d'ella t'ho diuen, i l'aguda atenció que posa en escoltar-te, i les seves mirades que es deturen en la teva. ¿No et va dir fa pocs dies: «Ets magnífic!»?... Exactament: Juli el Magnífic! Il·lustre personatge del Renaixement, època de maduresa, clarividència, de l'art sublim i dels amors fantàstics!»

* * *

Abans de trucar es reproduïx mentalment la seva pròpia imatge a causa del ram de flors que porta a la mà. En passar a la realitat, el seu gest ha perdut realment elevació, lirisme, s'ha banalitzat igual que un plagi. Es veu en l'actitud ridícula del promès inexpert, mudat, el barret a una mà, el pom de flors en l'altra, que quan la promesa li obre la porta, atarantat i nerviós, en lloc d'oferir el ram ofereix el barret... Somriu. Hauria estat més delicat, més elegant, fer-se precedir pel ram de flors, evitar-se l'obligada escena que l'espera a base d'un diàleg forçosament grotesc. Se sent encarcarat. L'efecte que produirà, sobretot si Marta no està sola! Però l'amor l'empeny, i truca. Ha d'esperar-se més que altres vegades. El braç — en la incòmoda actitud d'oferir — se li decandeix a poc a poc: opera com un personatge subaltern, amb prou discreció per a dissimular les flors darrera d'una cama.

Marta li ha obert la porta. Es evident que acaba de plorar: té els ulls vermells, lànguida la mirada, el vermelló dels llavis diluït...

—Marta...!

El braç oculta amb obstinació el ram. En passar davant de la tauleta del vestíbul l'hi abandona junt amb el barret. Entren al taller.

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

—Què et passa?

Darrera el rostre adolorit de Marta mig veu el retrat d'ell en la tela col·locada damunt el cavallet, com un imprevisible i inoportú retorn de l'intrús del mirall.

—Juli, si poguès explicar-t'ho!

Pressent que no tan sols li serà fàcil explicar-se sinó que la història serà llarga, complicada i dramàtica. Es fa càrrec de la situació amb un simple cop d'ull: sobre la banqueta hi ha una carta de no sap pas quantes pàgines. Només l'eloqüència amorosa és capaç d'aquests frenètics excessos! Té la sensació que el revesteixen amb sobrepellís i estola. Es resigna a la confessió de Marta. Seuen l'un enfront de l'altre, amb el retrat a mig fer per únic testimoni. Els dos Juli s'esguarden uns moments amb ironia, sostenen un substanciós diàleg en silenci, ràpid, incisiu i trist.

La veu de Marta recita realment una bellíssima història d'amor. De tant en tant un sanglot intens, verídic, introdueix una mena de fons musical al relat, i una llàgrima diamantina i patètica l'il·lustra; una llàgrima plena, que es forma lentament, com la perla dins l'ostra, que banya per complert tot l'ull, que vacil·la i finalment rodola damunt la seva galta jove.

El quadre domèstic de Juli Ramon es descompon sota els efectes d'un àcid. El tió ardent s'apaga. Un fred humit li penetra fins al moll dels ossos. Esvaïda la rosada escalfor que donava un sentit a la llar, la pluja del defora agafa proporcions sinistres... I està sol! Sol en aquella enorme cambra on havia d'escriure les seves memòries. Sol i vell... Juli el Magnífic, protegit amb copioses mantes de llana, barbablanc, igual que el lívid Juli II de Rafael, de mirada lassa, extraviada, elegíaca...

I com s'explica Marta! Ara mateix esgrimeix la carta fabulosa i en llegeix en veu alta interminables fragments. L'estil és pobre, la sintaxi dubtosa... I com repeteix i s'embriaga amb les paraules «passió», «amor», «tristesa», «felicitat»! Però l'accent sembla sincer; hi ha joventut en aquelles paraules que un cor enamorat i a distància ha escrit, laboriosament, sobre pergamí i amb tinta indeleble.

Juli el Magnífic medita amb amargor. Marta, com totes les dones, és sensible als desenllaços dramàtics i imprevistos. Perquè, al capdavall, ¿aquella carta, què és? La narració d'un pròfug que després d'haver estat l'amant, el primer i únic amant de Marta Lenodé, d'haver corregut món i haver tastat «amors innobles», sol·licita el perdó i reinstal·lar-se en la casa abandonada. Quanta vulgaritat i llagoteria en aquell llenguatge de fill pròdig! Juli sent que l'afecte d'aquell aventurer no és com el seu. Ell venia precisament a oferir, junt amb les flors, l'amor vitalici, la llar honesta i confortable; no espuma, bombolles, focs d'artifici, superfícies enganyoses...

—El teu consell paternal em fa falta!

Juli s'agita en el seu seient. La primera reacció ha estat a punt de fer-li exclamar que en tant que pare el seu consell resultaria francament incestuós, però desvia el curs immoral del seu pensament perquè sap que ha perdut la partida.

En la mirada d'ella la pregunta es complica. Juli hi descobreix el record dels dies que han passat junts. Dels colors que ella combinava en la paleta per donar vida al seu retrat, ell se'n servia per a acolorir tot d'amorosos projectes. En les pauses dialogaven exactament com dos enamorats que han sobrevolat les primeres etapes de l'arrauxament. ¿No havien estat més d'una vegada fins i tot a punt de besar-se? Juli recorda amb precisió breus moments de defallença mútua, l'un ran de l'altre, mirant-se quasi sense pensaments, quan el bes semblava adquirir forma i moviment, insinuar la seva escomesa en un lleu tremolor que els alterava el respir... La seva tècnica de diferir els mínims plaers per excitar més poderosament el desig lícit que els hauria conduïts a l'altar, ha estat impetuosa i sarcàsticament destruïda per una passió de cadell que reclama la seva antiga presa!

«El teu consell paternal em fa falta!».

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

El paternal Juli Ramon Sert està trasbalsat, emocionat. També l'amor és sacrifici! Màxima dels professionals del fracàs i de la timidesa! Voldria trobar una resposta adequada a la pregunta transcendental de Marta, una resposta que s'iniciés, per exemple, amb una sincera locució paterna: «Filla meva...», però precisament els ulls, que no pensen, s'entretenen en aquell instant decisiu en explorar les línies ondulants de la dona, que en la seva actitud desvalguda sembla estar, aparentment, a punt d'oferir-se...

—¿Un consell?

Es contempla en el retrat i s'arronça d'espatlles.

—¿És realment un consell el que esperes de mi?

Marta s'aixeca. Li somriu i, en un transport d'agraïment sense sentit, el besa a la galta.

—Jo també necessito ser feliç!

Aspiració inobjectable! ¿Qui no aspira a la felicitat? Juli li besa la mà i pronuncia unes quantes frases sàvies on es combinen felicitat, amor i vida.

Marta no li pregunta com altres vegades: «Quan tornaràs?» La carta i ell no tenen simultània cabuda ni en el taller ni en l'existència d'aquella dona, que ell estima més que mai precisament perquè està a punt d'abandonar-la per sempre.

Ella l'acompanya fins al vestíbul agafada al seu braç. S'esforça evidentment a oferir-li petites i legals compensacions. En recuperar el barret tots dos s'adonen de les flors.

—¿Eren per a mi?

Juli no li respon. Tem que l'emoció el traeixi. Esguarda els ulls de Marta per retrobar-hi per darrera vegada la imatge del seu somni. Allà al fons, el retrat, transformat en espectre tot d'una, també l'acomiada. El saluda amb la mà.

—Adéu, intrús!

Pensa que fóra just, però excessivament depriment, depositar en un gest simbòlic el ram de flors al peu d'aquell retrat, com si el depositès al peu de l'urna funerària de la seva extingida joventut. Les escenes patètiques li desplauen. I, per escreix, ¿donarà la raó a l'home que ha deixat dins el mirall abans de sortir de casa seva? Juli no s'atreveix a respondre; exaltat no sap ben bé per quina mena de sentiments, amb gest ràpid i segur estreny entre els seus braços el cos de Marta i la besa llargament als llavis.

—Juli!

Ell la contempla amb admiració i recança. L'astorament de Marta cedeix pas a la comprensió, a la simpatia, a la tendresa.

—Juli...

Ell destria una poncella del ram que en entrar ha deixat damunt la taula. Mentre es col·loca la flor al trau no deixa d'observar amb intensitat els ulls de Marta. Té la vaga impressió que el seu paper en la darrera escena és impecable, inoblidable, digne.

«Encara, Juli el Magnífic!», exclama mentre, orgullós i al límit extrem de les seves defenses, obre la porta. Però quan l'ha tancada i es troba sol en el replà, amb ulls emboirats i gust de cendra als llavis, afegeix compadint-se: «Sí, Juli el Magnífic, el proscrit, que acaba d'arribar definitivament al tombant de la seva decadència!»

Xavier BENGUEREL

Il·lustració de Joan Giménez.

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

Per les calçs ramoses d'una illa antillana, en el porxe de les tabaqueries, en els vitralls de les tavernes, en el llindar de les fleques, vaig llegir, ostensible, un nom, el Nom; m'hi vaig acostar per a transcriure'l, però en desconeixia l'alfabet.

NÀUFRAG estalvi en una Havana d'aigües
Flairava un nom:
Per l'alga dels suburbis
On els dorments en plàcids planisferis,
Prenys del real, i lliberts, encativen
La nit, la llum, la remolatxa antiga;
Pels palmerars amb ressaca de vidres
Retrospectius i còdexs subterranis;
Pels clots lunars amb carmins de mulata
Purs pelegrins de brancuts santuaris
Esbatanats a l'estam de les pluges;
Pels sutges gerds de bicolors cantines
On El lloem amb begudes atees
I on qui és, És en l'U i per a sempre;
Al peristil de fluvials ombrel·les
On desa el cor el sagnador dels signes;
Pel rocs del port intemperants i adúlters,
Orri insular de delirants heretges;
Pels consolats, a la ratlla dels astres,
Sota el guió de falgueres impreses
Amb lletres d'os i anilines pregones.
Flairava un nom,
—que és el Teu, a l'escorça
Molla dels molls, quan fullen les fragates
En el freu fes pel vernís de l'escuma;
Per la forest de les calçs del crepuscle
Remorejant de les xifres lascives
Amb nius pertot a l'alba de les frondes;
Pels mars negrers; per les laves petjades
Pels capitans en el crom de les guerres;
En fulls escrits per sabents mitjanceres
Enllà del Temps; per l'estepa dels llibres;
En el replec hertzià dels diaris;
Pel museu nou amb Mirós d'uralita;
Pels murs secrets de les tintoreries
On planxa i cus la criolla estuprada
Sota el cristall de transparents semences;
Pel brom del call, pel serrell de les pampes,
Un nom, el Nom, en una hisenda d'ombres.

J. V. FOIX

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

EL TEMPS, JOSEP PLA

I EL SEU NOU LLIBRE «LES HORES»

El que jo digui aquí, una vegada més, la meva arrelada admiració per Josep Pla, no tindrà de segur cap interès per a ell, tan de tornada de tot, ni la més petita importància per a l'eficàcia i la valoració de la seva obra. D'altra banda, els que em coneixen saben prou com és vell i sincer el meu entusiasme per l'esforç intel·lectual del gran escriptor, sentiment que per fortuna veig compartit per la immensa majoria de la cauta i recelosa gent del nostre país. En un article recentíssim, Antoni Vilanova ha parlat d'En Pla com «del màxim prosista català contemporani, la gràcia i l'amenitat del qual, expressades per un estil gràfic, directe i incisiu, amaguen una intel·ligència meditativa i profunda, absorta en el record de la seva pròpia vida i ocupada en l'àrdua labor de salvar per a la nostra llengua i les nostres lletres el viure de tota una època i de tot un món». No es pot formular en menys paraules un judici més rodó i més comprensiu que aquest, en el qual queden del tot definits el valor de l'obra de Josep Pla i el seu ambiciós propòsit. Jo voldria afegir el següent: No conec amb gaire precisió les darreres produccions literàries de Portugal i ignoro també el detall del que en aquest aspecte es fa al Brasil i a les altres terres espanyoles d'Amèrica i d'enllà de les diverses mars. Ara, pel que respecta a la resta de les terres hispàniques, des de Perpinyà fins a Gibraltar i des de Santiago de Galícia a Barcelona, pas-

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

sant per Madrid, no crec que hi hagi en aquest moment, al complex i matisat país ibèric, emmudits «Azorín» i Baroja i deixant a part els assagistes com Ortega, Marañón i Laín Entralgo, un prosista més considerable que Josep Pla, aquest pagès (com ell, amb una certa maliciosa presumpció, sol dir) d'una cultura universal, d'una vastíssima experiència humana, que sap tantes coses per haverles vistes pels seus propis ulls i que manté desperta, fatigat i malalt com està, una fabulosa curiositat per tota mena de temes i de problemes. Sé prou bé, davant d'aquest públic d'admiradors d'En Pla, que estic ara descobrint la Mediterrània, i en demano disculpa. Però també és sabut que en alguns sectors s'ha produït des de sempre alguna petita, parcial incomprensió per l'art del gran prosista, incomprensió algun cop potser inconscientment recolzada en raons extraliteràries, potser motivada en altres ocasions per un coneixement imperfecte de la seva obra o (sempre de bona fe, no cal dubtar-ne, i sospito per causes temperamentals) per un subratllar excessiu de les seves limitacions, que es tradueix, per exemple en comentaris reticents a la seva relativa (i qui sap si volguda) pobresa d'adjectivació o, encara més, en la crítica adversa de l'ús abusiu que fa En Pla d'alguns adjectius i participis. ¿En quin escriptor, però, no trobaríem defectes d'aquesta mena, sobretot en un escriptor del tipus al qual pertany En Pla, tan copiós, amb tantes ganes de dir coses i tenint-ne tantes per dir? Rient rient (fent riure sovint al lector superficial amb una lúcida, esborronadora tristesa, que em recorda de vegades la lectura del «Quixot»), aquest incansable treballador que ha passat per ser, durant anys i panys, un «estintolat gandul», ens ha donat, en un brevíssim temps, deu volums que constitueixen, junt amb la seva profunda obra anterior, ja des d'ara — i espero que per sempre —, un alt monument de les nostres lletres — i gosaria dir de les universals, si aquestes no estiguessin tan entretingudes jugant a la manilla impossible i quasi exclusiva de l'anglès i del francès.

En un punt antic de la Romanitat, que ha sofert múltiples i constants mortificacions enllà dels segles, Josep Pla, aquest home «personalment del tot desconegut» (veritat literal, almenys per a mi), havent-se fet un elevadíssim, un patètic concepte de la missió de l'escriptor i sentint-se amb una responsabilitat total davant de l'època que li ha tocat de viure, pretén formalitzar un inventari complet de la situació del país en aquesta hora. I ens anuncia, amb una audàcia i un valor que jo (que he de dedicar quasi tota la meva atenció a àrides feines al marge de la literatura) trobo extraordinaris i imponderablement envejo, una seixantena de volums dintre els pròxims deu anys, que han d'integrar, segons el seu exprés propòsit, un amplíssim diari íntim i, alhora, el reflex de la imatge de la nostra societat al llarg del nostre temps. Davant la vastitud i la grandària d'una obra com aquesta, ¿qui recordarà o podrà retreure la repetició excessiva d'unes paraules potser no del tot del nostre grat? I he d'afegir que aquestes mai no són, ni de lluny, del gènere d'algunes altres que tot sovint engavanyen, avui encara, la prosa i els versos d'escriptors altrament estimabilíssims. Em penso que, a qui volgués fer un argument seriós d'aquestes petites tares, se li hauria de recordar l'evangèlic «qui sigui del tot lliure de culpa, que llenci la primera pedra». No obstant, si Josep Pla, que és un home de debò educat i afable, vol fer el favor de deixar d'aquí endavant una mica en pau tres o quatre mots de la seva predilecció, alguns esperits inclinats a ensopegar, amb arrufada de celles, en aquests obstacles, li hauran de quedar de segur molt agraïts.

També voldria deixar dita aquí, encara que no vingui potser del tot a tomb, una altra cosa: alineat d'antic, i temo que ja sense oportunitats de deserció, entre els pessimistes, no em faig massa il·lusions sobre la nostra circumstància claudicant i magra. Però trobo d'una elemental justícia l'afirmar que, en aquests deu o dotze últims anys, el nostre país — i em refereixo ara, en una concepció ben àmplia, a Catalunya — ha produït, en els terrenys lingüístic, històric i literari (i només tenint ara en compte aquestes activitats), un seguit d'obres d'un abast excepcional. Des dels treballs de Moll, Sanchis Guarner i Badia a les líriques de Riba i de Foix; des de les traduccions de l'Odissea i de Sòfocles, del mateix Riba, i del Plaute de Marçal Olivar al Shakespeare i a la «Divina Comèdia» de Sagarra, amb les dues o tres rigoroses peces teatrals d'aquest dar-

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

rer, passant pels llibres, els estudis i les escoles de Lluís Pericot, Jordi Rubió, Martínez Ferrando, Ramon d'Abadal, Ferran Soldevila, Enric Bagué, Coll i Alentorn i Jaume Vicens; des del «Guió d'or» dels amics Aymà i el sorprenent i sostingut miracle de l'«Editorial Selecta» a l'admirable i desinteressada tenacitat de Josep Maria de Casacuberta, amb els estudiosos que aplega al seu voltant, l'esforç d'uns quants homes realment benemèrits davant la fredor i el quasi nul ajut de la immensa majoria dels altres conciutadans, ha permès de salvar aquest llarg lapse, amb la possibilitat d'una continuació esperançadora del nostre pensament i de la nostra llengua. He citat peremptòriament alguns dels noms que m'han semblat més representatius, però en la memòria de tots n'estan molts d'altres, coneguts ja d'abans o nous, apuntalats o sorgits contra els consells del descoratjament durant aquest període. Entre les coses importants que s'han realitzat o completat en els darrers anys, l'obra d'En Pla compta, em penso, com una de les de més relleu.

He parlat dels anys, del pas d'aquest nostre temps tan agitat i contradictori, i m'adono que esmento una de les preocupacions, una de les més característiques obsessions de Josep Pla, present sempre a tota la seva obra. El greu i viril dolor del pas irremeiable i indiferent del temps ha dictat a la seva ploma les pàgines de més estremida qualitat, la vibració més lírica, més solemne i, per tant, més duradora de la seva prosa. La identitat de temps i dolor, sobre la qual fonamentà el seu pensament l'estrany, desigual i avui força oblidat Diego Ruiz, ha presidit la noble i desenganyada meditació de Josep Pla davant l'espectacle monòton i, a la vegada, canviant del món. Aquest home tan bondadós i sensible com intel·ligent i escèptic s'encara amb resignació amb el sempre igual i sempre repetit teatre de la vanitat, l'estupidesa i la crueltat dels homes, amb el cec i brutal teixir i desteixir de la Naturalesa, amb el misteri sense missatge de les estrelles i la nit, i ens va contant amb una solitària grandesa com se sent minúscul i perdut en l'aclaparadora universal buidor. I, per no caure en els impudorosos perills de la lamentació i del vaticini, no té altra escapatòria que interessar-se pel resclum de la ratera, que inventariar minuciosament els éssers i els objectes en ella entrampats. Josep Pla, procedent d'una antiga estirp pagesa, sent un temor potser excessiu al ridícul, una repugnància absoluta a revelar, ni tan sols a insinuar, res que de lluny o de prop toqui la seva intimitat. I procura escamotejar-nos el seu lirisme, o almenys disfressar-lo amb un to objectiu d'una amenitat sense eclipsis, sorneguer a estones, però sempre carregat d'un accent tan personal, que descobrirà de seguida, a qui el llegeixi amb el mínim d'atenció que es mereixen ell i la seva obra, les autèntiques arrels del seu sentiment.

«Totes fereixen, la darrera mata». El lema elegant dels vells rellotges de sol sembla que implícitament reguli el seny i la memòria de Josep Pla. «Les Hores»: heus aquí el títol del darrer llibre del gran escriptor que ha sortit precisament avui a la «Biblioteca Selecta»; un nom que temptà Goethe i Schiller i tants i tants d'altres egregis i obscurs escriptors, entre els darrers dels quals jo mateix. Sobre el canemàs d'uns seus escrits ja d'alguns anys impresos, Josep Pla ha brodat ara les figures i els dibuixos de les seves «Hores» amb l'agulla precisa i subtil d'una magistral prosa catalana. Representa aquesta obra, segons ens assegura el seu autor, no res més que un calendari, un calendari més o menys poètic, certament, però que mai no perd de vista la prosaica realitat. Ha pensat i ha volgut descriure el pas de l'any en allò que aquest té de més permanent i invariable. I ha batejat el llibre, explica, amb un títol «greu, adequat i bonic».

Pla ens recorda després l'afinitat de les Hores, les Hores amb majúscula, les velles deesses gregues, amb les no menys vetustes, divines, hel·lèniques, severes i temibles Moires, que filen, entremesclen i tallen les teranyines del destí humà. I afirma que tan sols els qui senten el dolor somort o agut del pas del temps saben aprofitar la vida.

Quantes i que diverses coses encontren i sorprenen el lector en aquest llibre! Consideracions divertides i erudites sobre els calendaris, sobre l'any sotíac, ptolemaic, julià i gregorià. Som a l'Any Nou. Per any nou, diu Pla, la vida de

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

sempre. L'autor en tindria prou, en el curs de l'any en portes, que la ciència, en lloc d'avançar, retrocedís, o almenys que reposés una estona; que els pobres poguessin menjar una mica més i que un discret nombre de lladres quedés amortitzat; que plogués abundosament, «perquè quan plou en aquest país tot queda resolt de si mateix»; que hi hagués pau al món i bones collites a tot arreu; i que el nivell de l'estupidesa i de la frivolitat no pugés excessivament. Però, malgrat aquests desigs tan raonables, tot va fent el seu natural i ineludible curs, i ara vénen els tres Reis d'Orient, que no foren reis ni de segur tres, uns il·lustres personatges dedicats a l'estudi de la ciència i particularment de la ciència oficial, uns rondinaires de gran aparat, amb probables latifundis al país d'origen, lliurats, per lluitar contra l'insomni, a la misteriosa mania de mirar el cel: displicents i eixarreïts senyors, inclinats davant un naixement en un estable. Aquest tema el porta a parlar amb agudesa de com i del perquè les criatures destrueixen les joguines i de la temeperatura d'usurer que fa a l'hivern als pisos i a les sales d'espectacles de Barcelona. Vivim en cases fredes i en sortir al carrer ens abriguem; però al carrer no hi fa mai fred, a les cases sí. La solució, diu Pla amb molta lògica (i ho ha repetit sense cap èxit milers de vegades), no està a abrigar-se al carrer, sinó a viure en una casa simplement habitable, en una casa que, com a mínim, permeti de treballar.

El fred més intens és, segons la discutible dita popular, el de la «setmana dels barbuts», entre els quals correspon el lloc d'honor al simpàtic Sant Antoni Abat. «Si hem de comprendre'l» — diu Pla — «per les maceracions a què sotmeté la seva existència i per les temptacions a què el dimoni l'induí, degué de ser home d'imaginació impetuosa i mòrbida a la vegada. Però el cenobita ho resistí tot a base de règim. En l'obtenció dels seus escassos aliments esmerçà sempre un temps curtíssim, perquè tingué la sort d'esser d'una complexió molt apropiada a la vida que portava. Bastarà recordar que Sant Antoni arribà a la respectable edat de cent cinc anys, dels quals en passà vuitanta-cinc en estat de dejuni rigorós i de penitència implacable. No ens ha pas d'estranyar, doncs, que l'ermità aconseguís una fama dilatadíssima: diuen els hagiògrafs que fou la veneració de les Corts i dels prepotents; dels tips, en una paraula.» De la història de sant Pau, el primer ermità, instal·lat en una cova que havia servit de fàbrica de moneda falsa durant els amors de Marc Antoni i Cleopatra, admira sobre tot En Pla el prodigi del corb que portava cada dia al benaurat solitari mig pa acabat de treure del forn. ¿De quin indret l'arrabassava l'ocell? «Avui és inimaginable» — ve a dir el nostre autor — «que un flequer es deixés prendre, durant tant de temps, una ració diària de la seva mercaderia.»

Pla abandona aviat les seves narracions de modern Pal·ladi, per a parlar-nos, tanmateix amb una idèntica, tibant i madura gràcia, de la lluna de gener i de Leopardi, de la neu tan ben pintada per Brueghel i de la florida dels ametllers, davant la fugacitat de la qual sent la mateixa buidor que va sentir el dia que a Càller, a Sardenya, li varen robar la cartera. A fi de superar, sens dubte, aquesta depressiva sensació, Pla s'embranca de seguida a descriure'ns la matança del porc. «Un porc viu» — exclama Pla — «és un animal morós, estùpid, descarat i una mica cec. Mort, és marmori, polit, llis, i sembla que posa atenció al que el rodeja. El ram de julivert a la boca o darrera l'orella li dóna una mena de desimboltura i de vivacitat que mai no tingué en vida.» A vegades se m'ha acudit, afegirè pel meu compte, que determinats moviments passionals i subversius de les multituds s'expliquen en part per l'atroç necessitat estètica de posar a les boques, degudament aquietades, d'alguns individus pertanyents també a la vasta família de l'esmentat mamífer ungulat domèstic, un purificador ram de julivert.

La roda del temps va voltant i ens porta ara el Carnestoltes, tema que ha temptat diverses vegades l'escriptor i amb el qual ha obtingut alguns dels seus més evidents encerts. A la «Huída del tiempo», per exemple, després de recordar el llòbrec antisil·logisme de Santiago Rusiñol sobre els participants als balls i les disbauxes de Carnaval («Es diverteixen, per tant es moren»), evoca d'una manera vivíssima les velles «rues» de Barcelona, que gairebé tots hem presen-

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

ciat; esplèndida pàgina que no incorpora, no sé per què, al seu nou llibre que comento.

Pugen després a l'escenari la Quaresma i el vent de garbí, el conegudíssim vent de garbí d'En Pla, el vent adient amb la indústria tèxtil i concretament amb el gènere de punt, el vent de les migranyes i del reuma, de les depressions i de la convalescència. Aquest vent ha inspirat al gran escriptor, a la cinquena sèrie de «Coses vistes», el seu assaig sobre meteorologia catalana, una cinquantena de pàgines d'una finor, una penetració i una qualitat meravelloses, sobretot les quatre o cinc antològiques en què descriu la hipotètica giravolta del vent seguint el camí del sol amb un horari perfecte.

«La Quaresma passa avall, perfumada per l'olor de les violetes.» I vènen unes hores incertes, i els bunyols de sant Josep (sobre els quals dialoguen el Patriarca i l'escriptor), i l'equinocci de primavera, i el cucut, i el despertar vernal, i el refilar del rossinyol, i la fressa de les fonts, cantades — entre altres — per Horaci i per Ronsard. «Hi ha fonts sonores que se senten caure en la solitud del bosc cinc minuts abans de veure-les. Hi ha fonts que demanen més atenció, aplicar l'oïda a separar la seva vaga remor de la remor del silenci. Aquestes darreres fonts semblen dormir el somni de la terra.» I nosaltres no podem evitar de discernir en aquestes ratlles un insospitat i tenuíssim eco d'un antípoda de Josep Pla: el sensual, barroc, a estones cursi i a estones prodigiós Gabriel Miró.

Abril fuig, trencadís, velocíssim. Plou, amb un punt de caprici: plou i fa sol. De seguida, quan para de ploure, el verd dels pins s'abrillanta, i s'irisen les puntes d'aigua sobre les pinedes fosques. Quan la pluja se'n va pels hortets, les faves i els pèsols, els alls i les cebes, les pastenagues i les maduixes fan el seu petit acte de presència. Tot, per l'abril, segueix la seva vida i dóna el seu perfum meravellós. A muntanya, encara fa hivern. A les valls, la boira s'aferra als vessants, com una bronquitis. A vora mar, en canvi, tot és ja un desfici de vida. S'hi respira un aire suau, que sembla venir, com les orenetes, de molt lluny. Les petites onades moren a la platja com un lleu sospir, i un vent bla passa entre les pinedes amb una remor imperceptible. En la seva infinita solitud, les coses queden amarades de dolça placidesa. Es un moment d'una lleugera exaltació, però de signe contrari a la de l'esgarrifança de la febre: una exaltació cap enfora, una carícia del vent, una receptibilitat estranya per a sentir la saba dels arbres, l'olor de les herbes, l'adherència a la vida. El moment és preciós, perquè és impossible de no veure'l a través de la seva infinita precarietat. Aquest tumult i aquesta dolçor del cel, aquests ruixats sorollosos i aquests verds brunyits, els vents suaus i el respir de la mar, l'extasiada solitud i la tebior de la llum duraran uns instants i passaran inexorablement, al primer cop de sol, com la joventut, com la vida.

La Pasqua i una explicació sobre les festes mòbils, una conversa en una nit de maig i els cels canviants del mes de Maria ens enlluernen tot seguit i ens endinsen pel calendari fins al repòs de les mars de juny. Ara els vents fluixegen, i hi ha unes boires subtils i blanques sobre les muntanyes i en els horitzons marins. El sol comença a escalfar, i les aigües entren en el nirvana de l'ensopiment. Es el temps en què els peixos s'atansen a la costa, per a les funcions de la reproducció, i ara és possible d'agafar llagosta, amb xarxa, en els espais rocosos. El mar i les platges fan olor, i les roques tenen un intens perfum de vida. Si al lluny es descobreix el pas de l'aleta d'un dofí, el rastre és una línia recta, un subratllat indiferent. La densitat de l'aigua tendeix a l'espesseïment, com un estany de lluor somorta, encegada i fosa. En el trencall, les minúscules onades llepen la sorra fangosa, es filtren àvidament en les arenes de gra rosat i gros, fan un ansiós glu-glu en les anfractuositats minerals. El vent, perdut, posa una taca llunyana sobre el dors de l'aigua, un rinxol de blau més fort, que s'acosta, s'allunya i desapareix com si es volatilitzés en l'èter. Abans, durant aquestes calmes hi havia sempre un veler en l'horitzó, immòbil, com un somni erràtic. El vaixell reflectia sobre les seves veles els colors de les hores i es perdia cap al tard, esfumat en la grisor del crepuscle.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

Aquest enorme paisatgista que és Pla continua parlant de les calmes i del gran temps del mar, amb una mestria comparable a la del millor Ruyra. I ens evoca després tot l'esclat del «Corpus», i el solstici d'estiu, i el regnat de Deméter i Perséfone, les deesses de la temporada, amb el concert de les cigales i les suors, avui força temperades, de la sega i la batuda. En la descripció d'una vilatana nit d'estiu, Pla ens deixa algunes de les seves pàgines excel·lents. I, passada la Mare de Déu d'agost, «apareguda sobre un fons de cel intensament blau, un cel una mica àrid, voltada de clarinets, de trombons i de fiscorns carregats», i consumida la fruita esplendorosa d'aquest temps, ja tenim la tardor a quatre passes, amb la cacera i la verema, la boira i els darrers grills, els bolets i les inundacions cròniques, la sembra i el retorn dels estiuejants a ciutat, acompanyats de Deméter i la seva filla (més sinistra que bleda), les quals «es tanquen en un pis espaiós de Barcelona, van al cinema i després aniran al Liceu».

Som ja al temps de les castanyes, i vet aquí que l'Església celebra la diada dels fidels difunts. Pla es pregunta aleshores com hem tractat les persones que hem conegut. De segur, es contesta, amb una barreja d'afecte i d'irritació. Es una manera de comportar-nos que gairebé no podem superar, diríem que involuntària. Hem estimat les persones situades al voltant nostre, però hem vist els seus defectes — els seus defectes i les seves molèsties —, que sovint ens han fet la vida difícil. En front d'elles, rares vegades vàrem limitar les nostres vel·leitats, els nostres desigs. Per satisfer-los, i oblidats de la certesa sobtada de la mort, vàrem molestar, inquietar, desolar les persones més estimades. Oblidàvem que la gent es mor i que la reparació es fa impossible. I, quan ens n'adonem, comencem aleshores les lamentacions, sentim un remordiment inútil. De les persones que passaren avall, ja no en recordem els defectes, els inconvenients, aquelles reaccions que tingueren amb nosaltres i que ens portaren a tractar-les amb duresa i, de vegades, sovint, amb un absolut menyspreu. De les persones que passaren avall, no en recordem més que els moments de silenci, de fredor, de malícia, d'odi, que per elles tinguérem. Els morts deixen de ser pesats, la seva gesticulació ja no és ridícula. La seva cara ja no és massa vista, les seves paraules ja no fereixen. Es converteixen en ombres melangioses de la nostra memòria incerta. I als vius ens punxa l'espina del que poguérem fer i no férem, del que hauríem pogut estalviar i no estalviàrem, del que hauríem pogut donar i no donàrem. Però ja és tard, tot és inútil, les lamentacions no tenen cap sentit: el temps és irreversible. No vàrem fer cap mal, potser, a les persones que ens eren indiferents, precisament perquè ho eren, perquè no havíem entrat en la seva vida. En canvi, vàrem enverinar la de les que més estimàvem. ¿Què deuen pensar de nosaltres els nostres amics, arribats ja a la pau definitiva? De segur deuen pensar que més els hauria valgut una atenció, una ajuda, una mirada amable, un somriure, un gest cordial, en vida, que tots aquests vans remordiments pòstums, que aquestes corones que els portem ara, als nostres cementiris construïts amb pompa, d'acord amb les normes de l'estil del penediment.

M'he parat a resumir les consideracions d'En Pla sobre aquest tema, òbvies reflexions d'una nítida bondat, perquè em sembla impossible que a aquestes altures encara privi o predomini, en alguns cercles d'entemats o de distrets, el clixé d'un Pla agoliardat i cínic, una caricatura arromangada i poca-solta, un Pla — diríem — de llagosta i pollastre, que és, entre parèntesi i com tots sabem, un títol, que no m'agrada, d'un dels seus magnífics llibres.

No puc, en els comptats minuts que em queden, detallar més el contingut de l'escrit que comento, que es manté sempre al mateix nivell de divertiment i de frescor, fins a cloure's parlant de Nadal i de la «fi de l'any, més o menys», com diu l'autor, el qual al capdavall es pregunta amb una exemplar modèstia, si, després de trenta anys d'escriure, hom pot decentment afirmar haver trobat un adjectiu adequat a un substantiu. Perquè no tenim temps d'aprendre res. Les hores ens limiten, ens asfixien. El seu remolí ens desfà. Descriure la vida com una vall de llàgrimes és fer una excel·lent descripció de l'existència. De tota manera, ningú té pressa a morir. No és doncs natural de regar amb llàgrimes voluntàries, suplementàries i gratuïtes una vall regada amb les inevitables

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

i forçades de cada dia. Voler convertir la vida en una pèrdua seca, completa i definitiva, en nom de les profecies del futurisme, és una estupidesa. Val la pena de conservar, a cada instant, el que és bo. No cal aturar-se davant els mirallets de les profecies. No parem esment en la puerilitat sanguinària dels ideòlegs i dels experts: només la llibertat, la nostra llibertat personal, complaurà el nostre esperit.

Així ens alliçona Josep Pla des del seu darrer llibre. Així aquest home, erigit avui, per la sola força del seu talent, en escrivà major del nostre país i de la nostra època, ens crida, des de l'autoritat del sentit comú i de l'experiència, a l'ordre i al combat de cada dia, contra l'afluixament i l'abandó de la garbinada i el trontoll desmoralitzador dels diversos bàtecs, mentre ell va desfibrant (típica paraula del seu lèxic), en el camí de tots cap al mort i negre Styx, l'entrellat del notariat de la vida.

Salvador ESPRIU

Parlament pronunciat a la «Casa del Libro», de Barcelona, el 17 d'abril de 1953.

Els Clàssics

DEL LLIBRE DE BONS AMONESTAMENTS

Diners de tort fan veritat,
e de jutge fan advocat;
savi fan tornar l'hom orat,
pus que d'ells haja.
Diners fan bé, diners fan mal,
diners fan l'home infernal
e fan-lo sant celestial,
segons que n'usa.
Diners fan bregues e remors,
e vituperis e honors,
e fan cantar preïcadors:
Beati quorum.
Diners alegren los infants,
e fan cantar los capellans
e los frares carmelitans
a les grans festes.
Diners, magres fan tornar gords,
e tornen lledesmes los bords.
Si diràs «jas» a hòmens sords,
tantost se giren.
Diners tornen los malalts sans;
moros, jueus e crestians,
lleixant a Déu e tots los sants,
diners adoren.
Diners fan vui al món lo joc,
e fan honor a molt badoc;
a qui diu «no», fan-li dir «hoc».
Vejats miracle!
Diners, doncs, vulles aplegar.
Si els pots haver, no els lleixs anar;
si molts n'hauràs, poràs tornar
papa de Roma.

Anselm TURMEDA
Mallorca 1352 - Tunis 1432

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

PETIT TEATRE DEL MON

Des del punt més alt de la sénia contemplava el panorama de la fira. Músiques, crits, sirenes, fragor de motors: la remor sencera del tumult arribava apagada a les seues orelles, com a través d'una estranya distància. La roda es movia lentament, a fi que poguessen pujar-hi més viatgers. Balancejant-se en l'espai, dins l'enorme caduf de fusta i ferro, aquell home va sentir una mica de por, d'inseguretat. Davant seu hi havia una parella d'enamorats, cohibits potser per la seua presència, pel seu aire abstret i descentrat. Quants rostres que havia vist desfilar ja per allí! Infants i jóvens, amb llur jovialitat potent, amb l'amor, amb llurs gests de gent viva. Però tots, acabat el temps reglamentari —perquè hi havia una reglamentació ací també—, se n'anaven, deixant a ell allí, clavat en el seu seient, sense coratge d'abandonar-lo. Se n'anaven uns, i venien uns altres a acompanyar-lo: l'home se'ls mirava sense curiositat, allunyat d'ells, de tot. No tenia idea dels diners que duia gastats per fer voltes una vegada i altra en aquell artefacte estúpid. Li agradava sentir-se com un punt que gira interminablement, sempre igual, en un cercle viciós. En rodar cap a baix, semblava que el buit s'obria, apartant-se, davant l'embarcació, i amb el cor encollit es veia disparat contra la terra; després s'alçava cap al centre de la nit, camí dels estels. El cel davallava o la terra pujava. Llums i carrussels, la gent apinyada en el passeig, se li apareixien, quan era allà dalt, un tosc món pigmeu i poc atractiu. L'important, però, era aquella velocitat fixa, aquella trajectòria constant, i en conseqüència el canvi incessant d'horitzons —idèntics tanmateix— que feia com si les coses no tinguessen punt de recolzament. A vegades tancava els ulls per sentir-se desorientat en obrir-los de nou. Sí, li agradava. Li feia bé. Es tractava d'un enervament progressiu, que absorbia al final totes les altres sensacions. Per això el molestaven els intermedis, quan la sénia renovava la seua càrrega. Hauria desitjat que no paràs mai. Potser així hauria aconseguit sentir-se desligat de tots i de tot, ja escàpol, per damunt de la terra i de la vida, com si no tingués res a veure amb elles...

—Quina hora serà?

De sobte recordà que devia *ser* alguna hora.

—Podria fer tard... —pensà vagament—. Mentre que arribe al teatre i em maquille...

Però ja tornava a elevar-se: una altra vegada l'arrossegava la màquina en el seu viatge previst i meravellós. Oblidà el teatre. Va ser l'última

UAB Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General CEDOC

volta. En anar a pagar va adonar-se que no duia més diners. No hi havia més remei que anar-se'n. Vacil·là, en baixar: se li havia adormit una cama, i el sòl va semblar-li inclinat, bellugadís. Va parar-se a observar la roda, que reprenia la seua marxa.

—Sens dubte sóc com un estranger —es digué—. I si m'hi quedava? No hi hauria funció. No hi pot haver funció sense el primer actor... Però a mi, què se me'n dóna?

Tant se li'n donava la funció. I tot. Passà de llarg per davant d'un xarlatà que feia propaganda d'un espectacle, i s'aturà en un rotle de curiosos. Un jove hi provava la seua força: amb un colp de maça va fer pujar el disc de ferro; un dring metàl·lic assegurà que el forçut guanyava un premi. Tampoc no li importava allò; era una bestiesa. Va seguir vagant entre la gentada.

—*Hola!* —va dir-li algú—. *Haurem d'afanyar-nos. Ja és tard.*

Era un de la seua companyia.

—Sí.

Digué *sí* simplement perquè se sentia incapaç de dir res més. L'altre continuà xarrant.

—M'he ficat en *El círculo de fuego*, i m'hi he entretingut massa. No l'has vist? És magnífic!

I començà, entusiasmat, a contar-li l'espectacle: xinesos malabaristes, cupletistes alegres, el faquir que menjava tatxes, uns bessons monstruosos... Bah!

Quan arribaren al teatre, un tramoïsta els anuncià a crits:

—*Ja són ací!*

Semblà que tots respiraven immediatament alleujats. L'empresari, sense deixar que s'excusassen, els envià a vestir-se.

En una cadira, davant l'espill, tenia la seua roba. Se la va posar ràpidament, i començà a maquillar-se.

—Hui ho faré molt malament—pensà—. El públic m'aplaudeix i els crítics em consideren un gran actor. Sí, que sóc un gran actor. Massa i tot, potser.

Anava maquillant-se d'una manera quasi automàtica. «Massa i tot». En l'espill veia una imatge que canviava a poc a poc. ¿Era ell, una caricatura seua, Macbeth, una caricatura de Macbeth? Un ésser estrany, almenys. Potser Macbeth.

—Cinc minuts!—varen cridar des de fora.

Però ell no se n'adonà. Mirava els ulls de Macbeth, a l'espill, com si l'hipnotitzassen. Murmurà:

—La fatalitat t'abraça primer, tendrament, per afonar-te després un punyal a l'esquena. *Salve, Macbeth! Tu seràs rei!* Jo hauria fet quedar malament les bruixes; els hauria fet veure que llur predicció era falsa... Les prediccions han de ser falses... Entre tots els papers, has volgut triar el de rei, i has lluitat per aconseguir-lo... Pobret! *Macbeth ha assassinat el son, l'innocent son!, Macbeth no dormirà més!* Però jo no vull aqueix paper, ni cap altre. Ni tan sols el paper d'espectador. Jo no vull viure... Suposant que açò siga viure... Podria suïcidar-me. Però no; això tampoc. També és un paper a jugar. Un paper massa trist, massa fatal. Massa espectacular.

Es mirava fit als ulls, i va acabar no comprenent res ni pensant en res. Havia arribat als límits de la inconsciència. Trucaren de nou a la porta. Va sentir els colps, però no se li va acudir que fossen per a ell.

—Deu passar-li alguna cosa—digueren els de fora. Obriren i entraren. Però no passava res. Tot era normal. L'actor, de cara a l'espill, s'estava quiet.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

—El teló està a punt d'alçar-se. L'esperem.

Féu un salt sobre la cadira i es girà. Davant d'ell hi havia el director d'escena i un homenet vestit de gris. Els contemplà arrugant el front, com si s'esforçàs per comprendre quelcom. El director se li va acostar i, posant-li una mà en el muscle, digué:

—Li passa alguna cosa? No se sent bé? Estem a punt de començar i...

—Res, res; no passe ànsia.

Sonaren uns timbres. Va notar que els seus nervis vibraven amb la crida. Un fred molt agut l'inundava: des dels peus, avançant, les cames, el cos, el cap. Allò que per als altres era solament un avís, quasi innecessari, per a ell era un senyal d'alarma que el feia estremir.

—Per què em criden, si jo no puc eixir?—pensà—. No és a mi. No és a mi. Jo sóc presoner en una cambra sense portes ni finestres. És inútil que em criden. És inútil que me'n vulguen salvar. No puc eixir...

—De veres que no li passa res?—insistí el director—¿Està en condicions d'eixir a escena?

Va afirmar amb el cap. Però el director, no massa convençut, va agafar-lo del braç i l'invità a anar cap a fora. Havia encetat una conversa, animadíssima: el públic, el taquillatge, un contracte nou... Ell no l'escoltava. Només li arribava el soroll material de les paraules.

—¿Per què he d'obeir un timbre? —continuà pensant—. ¿Per què s'ha d'obeir els timbres? Pertot hi ha timbres. És absurd i ridícul.

El teló s'havia aixecat ja, i l'escena de les bruixes obria fantàsticament l'obra, creant aqueixa atmosfera de fatalitat i de màgia que l'envolta. Ell mirava des del costat de l'escenari com si fos a la vora d'un abisme. Entorn seu anaven i venien actors i tramoïstes: tots es mostraven segurs i atenien llurs coses acuradament.

—No són més que uns ninots borratxos. Estan somniant.

S'acostava el seu moment. Una angoixa creixent l'atordia.

—Ara em donaran l'entrada, i hauré d'obeir la batuta, el timbre, la senya del transpunt... ¿És que jo no sóc lliure? No hi ha raó perquè jo seguesca endavant; al contrari...

—¿Preparat? — va sentir que li deia un, en veu baixa, mentre que li opremia amistosament el braç. Era l'Enric, i li somreia. No va contestar. Era l'Enric, però semblava com si no l'hagués conegut mai. Uns tambors començaren a batre. Va sentir que retronaven dins d'ell mateix. L'acompanyament que calia! Per al salt mortal! Igual que en el circ.

—*Un tambor, un tambor! És Macbeth que ve!*

La frase travessà clara, implacable, el seu esperit. Una mà—la mà d'Enric—l'empentà lleugerament mentre que li parlava a cau d'orella alguna cosa que ell no intentà de comprendre. Per inèrcia, com qui rellisca per un pendís, es trobà enmig de l'escenari. Volgué retrocedir, però ja no va poder. Impossible escapar a tants centenars d'ulls, escapar dels llums, de les bruixes que el saludaven profèticament, de la veu de l'apuntador... Digué per fi:

—*En ma vida no havia vist un lloc tan ombriu i tan bell al mateix temps.*

Això el va alleugerir bastant. No va voler pensar més, i tancà els ulls al seu dubte, al seu buit. Començà a *representar*. Declamava desmaiadament, lentament. A vegades quasi a palpentes. Però no podia atendre bé el seu paper. És tan difícil atendre un paper, qualsevol paper!

—Sóc un covard—es repetia de tant en tant—. ¿Per què no me'n vaig?

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

Va aguantar. Entrava i eixia; recitava; especialment quan era en escena sofria i es torturava més. Els polsos li cremaven, i quan callava sentia un vertigen profund. El teló va caure, i els espectadors aplaudiren. Com sempre. Però ¿què aplaudien? ¿La seua tragèdia? ¿La de Macbeth? ¿La representació que en feia—de l'una o de l'altra? Sentí ganes de cridar o de plorar.

Fou en el tercer acte.

—Hauria pogut estalviar-me aquest dolor, però no sóc prou fort. Per les meues venes no corre la sang calenta de la vida, de la veritable vida; només tristesa. Ja estic cansat. Em deixaré endur...

L'actriu anava dient, amb una inflexió melosa, amanerada, en la veu:

—*¿Què teniu, Senyor? ¿Per què esteu sempre solitari, complaent-vos en fúnebres imatges, vivint enmig de pensaments que haurien d'haver mort amb els éssers que els engendraren? No s'ha de pensar mai en allò que no té remei.*

«Allò que no té remei». Macbeth mirava el buit.

—M'he enganyat a mi mateix. ¿És que he de fer el *meu* paper fins a l'últim moment? ¿Encara que jo no vulga? No, no; això no! ¿No té remei?

L'apuntador tornava a indicar-li el començ del seu parlament. La seua veu s'escampava per l'escenari definida i comprensible. El públic la sentia, segurament.

—*Hem ferit la serpent, però no l'hem matada.*

El públic ho sentia. ¿Per què havia de repetir-ho ell? ¿No li bastava l'apuntador? ¿Per què s'estaven allí? ¿És divertida una tragèdia? La pausa es feia insuportablement llarga.

—No passe avant —va dir en veu baixa; i després més alt—: Ja no seguesc; ja no parle més. Encara que siga cantant, no vull caminar cap a enlloc...

La sala restava silenciosa. Com si no hi hagués gent. Només entre bastidors es notava una mica de moviment. Macbeth es buscà unes butxaques on posar les mans. El teló va caure, per fi, ràpidament, partint en dos, com un ganivet, aquell estupor idiota.

Josep IBORRA
Sueca

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

A LA CIUTAT DELS LLIBRES

JOAN SALES. *VIATGE D'UN MORIBUND*. Edicions Ariel. Barcelona, 1952.

El viatge

Aquest llibre és realment un llarg viatge, en el doble sentit espiritualment únic, del temps i de l'espai. Explica que els anys i les terres canvien l'home —el moribund— amb una metamorfosi comparable a la d'un insecte segons la vella història natural. En l'estranya tenebra que l'envolta, l'home, tot modificant-se cerca o, com diu un altre poeta, Josep Palau, *es busca*. Del seu àvid escrutament emergeixen regions limitades de llum, que la seva pròpia mirada il·lumina. L'espai i el temps fan el seu fet i semblen renovar-se i fugir. De tant en tant és un vol el que sent, o pressent, la criatura en un lloc a la seva espatlla o damunt seu, allí on no li arriben els ulls. Orbesa i silenci, termes de Sant Joan de la Creu, directe cap a més enllà, fins a l'enlluernament i a la sonoritat total! Part d'ençà, tot és caminar pels revolts, emparats en murs que empresonen, limitats pels focs necessaris que tanmateix cremen. El viatge no acaba on comença, però tampoc no és segur que ens allunyi. Es el sacrifici dels conscients, que es neguen a la mitja felicitat quotidiana, que saben envellir més que els seus records i guardar-se a un indret inaccessible de l'ésser la poma podrida de l'home tornat aranya.

Quin consol, però, l'aparició d'un poeta, que és l'aparició de la vida! Perquè no resta res més a fer que pregar i estimar, i la poesia, aquesta incompresa meravella, és ambdues coses. I ara ningú que s'interessi per la poesia catalana no podrà ignorar ja aquest autor i el seu llibre.

El contemplatiu

En el «Viatge d'un moribund» es descriuen com en un sol poema, dens i patètic, les accions d'un contemplatiu. Això en el mateix sentit que donen a la contemplació un personatge actiu de «La condició humana», un Abat Oliva o un Coronel Lawrence. En ells l'acció sempre és contemplada: no és cercada com un mitjà per al guany i per al repòs. En la mirada d'aquests homes, cara a cara amb el desig corporal o, posem per cas, a la vista de les entranyes d'un bou escorxat, no domina el primer terme, sinó —que més endins i més enllà, (que tot és fora de nosaltres com més endins de nosaltres és), troben el focus exacte que els cal per a poder-s'hi veure— un punt d'un infinit més real per a ells, que el que abasten amb la mà. La força de la contemplació, sense arribar a la mística, carrega amb la tensió passional que d'ells s'irradia, la personalitat d'aquests homes, davant dels quals la banal majoria s'inquieta, s'irrita o s'agenolla.

Cant col·lectiu

Potser per això aquest llibre té molt de cant col·lectiu. S'adreça a un món poblat, dispers, desorientat, amb una sòlida violència natural entre la misèria i la glòria. Allí homes, paisatges, coses, vivíssimament sensuals, s'adapten orgànicament al quadre poderós de la vida, però tot el que és sensible augmentat amb enorme calor fins

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

al grau de metall malejable. Amb més pes específic, sense l'angèlic lirisme, aquest món pertany a la qualitat de la *peresa de l'aire* i dels *núvols que s'arboren i s'agafen* de Rosselló-Pòrcel, als cels en descomposició de Van Gogh, a la turbulència liqüescent dels cossos de El Greco... Amb aquesta estranya suggestió es comunica amplament per sobre nostre l'emoció verídica del poeta, que en aquest cas de cap manera és un solitari, encara que ho hagi estat immediatament abans del poema quan es lliurà *per necessitat* a la seva visió.

En aquest sentit, altres llibres ha tingut la poesia catalana des que s'obre, en 1935, «Viatge d'un moribund», començant per «Imitació del foc», més genials, de més gran transcendència lírica, revelacions de poesia nova, i sobretot d'un poeta, d'una veu personal, vertical, absolutament sola; però jo no en conec cap que sigui un testimoni comparable al d'aquest, de la tragèdia espiritual i material que s'obrí als peus d'aquella joventut de 1935 que ara està arribant a la maduresa.

Perquè hi ha, en primer lloc, l'esmentat sentit col·lectiu amb la difícil empresa de donar amb art, és a dir amb creació, allò que és de molts. Però a més, ell, contemplador, mestre dels seus actes i testimoni excepcional, sap fer-se entendre, amb un vers fonamentalment persuasiu, d'una gravetat llatina, parsimoniosa i càlida. Finalment atreu tot l'interès amb la qualitat i la vastitud del seu món, entre homes i imatges, anys i països: per tant, ¿qui dels del seu temps no s'hi sentirà acompanyat, en un punt o altre del viatge, o interpretat per una metamorfosi o altra de l'home adolorit, del combatent, del fugitiu, del convers?

El salt o la mina

El llibre, a més, és extens i dins una compacta unitat, divers. No és difícil seguir un itinerari geogràfic i el seu paral·lel espiritual, i no costa gaire, per poca edat i poca memòria que es tingui, de reconèixer, tant en els poemes com en els silencis, el pas marcat dels esdeveniments col·lectius. Sigui pel que sigui, i no escau examinar-ho ací, és rara a la nostra literatura de qualitat aquesta invocació directa de les tragèdies i, per tant, Joan Sales ens retorna amb vehemència i tendresa a aquelles virtuts de la poesia netament descriptiva, entre les quals hi ha la terrible objectivitat—exemple: «Le Dormeur du Val», de Rimbaud—que l'evasió i l'aventura intel·lectual quasi han fet oblidar. Arriba a tot això, dins la tradició de la poesia catalana, per un inusitat procediment: el de fer un salt espectacular des de Verdaguer i Guimerà a Carles Riba.

El lligam entre aquest dos extrems d'una línia tan rica, s'efectua en aquests versos amb una fusió perfecta, com si no hagués existit res en l'entremig: tant, que més que un salt es tractaria d'haver seguit una mina profonda i de saber esperar la llum fins a retrobar la recta via.

El soldat

No he fet més que constatar. Llegiu aquest llibre greu, documental, arravatadament humà. No hi trobareu l'estúpida banalitat ni el sentimentalisme pairalista; l'anomenada ironia ni l'elegància arbitrària que caracteritzen certs moments lamentables d'una lírica poc lírica i menys catalana. Us plaurà com la clàssica penombra rica dels elegíacs: però aquest, a més, us parla del nostre temps sense cercar-hi filosofies noves, sinó revivint un Lucreci, acostant-se—més que mai al nostre país—a Baudelaire i a tota la plenitud sagrada dels simbolistes, amb la seva disciplina lírica. Però eludeix el joc verbal i tota gratuïtat. Al contrari: les paraules són corpòries i doloroses, i els poemes les acorden per a refer-se sencers, acabats, vivents com flors de la misèria i de la glòria. I el poeta no es lliura, almenys en els poemes publicats, a cap escola de desesperança, d'inhumanitat o d'injustícia; ni a cap transigència: és un soldat de l'invencible esperit.

Joan TRIADÚ

LLORENÇ MOYÀ GILABERT. *OCELLS I PEIXOS*. Pròleg de M. Sanchis Guarner. La Revista. 2.ª sèrie. Núm. 11. Barcelona, 1953.

En Llorenç Moyà, el finíssim poeta mallorquí, és, per damunt de tot, un cas exem-

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

plar d'autèntica vocació literària. Per tot arreu de la seva obra es reflexa una inquietud fecunda, un anhel de superació, una recerca apassionada — i al mateix temps pacient i metòdica — de l'expressió més pura i personal! Es per això que la seva trajectòria marca amb fermesa una clara i neta línia ascendent. Si comparam «Ocells i peixos» amb la seva producció anterior, veurem que la passa cap amunt ha estat llarga, definitiva. El poeta, que per la seva emoció, per la puresa inimitable del seu llenguatge i per l'acurada factura dels seus versos, s'havia guanyat un lloc ben envejable a dins la jove promoció mallorquina, no s'ha conformat — i aquesta és la seva gran victòria — amb l'èxit inicial. Ha volgut arribar a més; trobar una forma de comunicació més ampla i més profunda; alliberar-se, en una paraula, de totes aquelles limitacions d'escola que ofegaven el seu esperit vertader. Es clar que això li ha costat un esforç i una lluita que només un artista de debò és capaç d'emprendre. ¿Creis que és fàcil desfer-se de tot un bagatge d'idees estètiques que es consideraven definitives, i girar l'esquena a uns camins, seguint els quals ja s'havia assolit el triomf? Doncs En Moyà, poeta sincer i home treballador, ho ha conseguit: «Ocells i peixos» és el primer i brillantíssim resultat.

No hem de creure, però, que l'esqueix amb la seva obra primerenca sigui tan absolut. La novetat resideix només en la forma d'expressió; la personalitat, autèntica abans i ara, es conserva intacta. Per això En Sanchis Guarner pot observar encertadament, en el pròleg, que malgrat els caires renovats que presenta aquest llibre, el poeta és ben bé el mateix, perquè és sincer sempre. Aquesta sinceritat és indubtablement, ara per ara, la seva virtut més excelsa. Tots els canvis d'orientació que ofereix la poesia d'En Moyà responen a aquest imperatiu d'esser sincer; i així també, per fidelitat a si mateix, i no per cap submissió a unes preteses normes, és que ret tribut a la mètrica tradicional — en aquest cas el romanç —, sense caure en retòriques estantisses i sense que en patesqui gens el lliure fluir de la poesia.

Primerament ens sorprèn a «Ocells i peixos», la brillant imatgeria que el poeta hi estrena: una imatgeria sensual, lenta, delicadament barroca. Les metàfores, meselles d'expressivitat, van desfilant sense desmai a través dels poemes. A cada passa trobam petits detalls de finor gongorina:

Els núvols varats de jorn
hissen veles escarlata
i amb llurs quilles de coral
solquen badies de nacre.

O la insinuació d'un suavíssim humorisme; com, per exemple, a la «Cançó de l'eclipsi»:

Guaitau de jorn, clars estels,
i vosaltres, oh planetes!
que el sol — efebus joliu —
vostra esquiva dansa mena,
i amb un parrac de la nit
se n'ha fet una careta
per a anar — princep heretu —
al ball reial de disfresses.

O, de vegades, ens fa pensar en motius com de decoració de porcellana xinesa, que suggereixen el record del Josep Carner de «Lluna i llanterna»:

Oh, libèl·lula fugaç!
—línies morades i ocre—,
no defugis els meus dits
que t'empaiten...

. . . . . .

Mira-la dansant al vent,
sina blanca, rima groga...

El tema fonamental que el poeta ha vessat dins aquests motles sumptuosos és — i en aquest sentit es manté plenament fidel a la tradició — un dels més cars als mallorquins: el sentiment de la Naturalesa. Però no us penseu que la seva interpretació del paisatge de l'Illa sigui a gran orquesta, amb penyalars ciclòpics i pins escabellats, ni, per altra banda, d'idil·li folklòric. Els exemples que acabam de citar són prou eloqüents per a demostrar-ho. La versió que dóna En Moyà és molt més íntima i subtil. Potser el nou món que ens descobrí En Blai Bonet a «Entre el

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

coral i l'espiga», ha influït intensament damunt la seva sensibilitat i l'ha ajudat a trobar-se a si mateix; a comunicar-se efusivament amb l'ànima del mar, de la muntanya, de les vinyes que envolten la seva vila natal, del bri d'herba més insignificant, que brosta, com un bé de Déu, a qualsevol marge. No necessitam profunditzar massa per trobar certs procediments —el diàleg entre el mar i la muntanya, per exemple —i certes imatges— com aquells magnífics «vermells estols de cap-roigs» ensagnant les «fibres blaves» de la mar—, que ens fa pensar tot d'una en el poeta de Santanyí; per bé que l'esperit d'En Moyà sigui diferent i, fins i tot, oposat.

«Ocells i peixos» manté encara el to elegíac de «La bona terra»; però sense aquella constant lamentació una mica ingènua. Sembla com si el poeta hagués après a somriure i esperar. El dolor comença a esser superat per la sana alegria de viure, per aquesta mena d'«epicureisme mallorquí, radiant i pacífic» que assenyala En Sanchis Guarner; i cal, per tant, oblidar el plany d'altre temps, mirant amb esperança cap a l'avenir:

Fitau l'horitzó, pupil·les:
mirar enrera és massa amarg.

Ara bé; entre totes aquestes qualitats tan estimables, hi oviram tanmateix un perill, que haurà de posar a prova la magnífica vocació poètica d'En Moyà, abans al·ludida: el perill de caure en una mena de virtuosisme banal i intranscendent, reduint la poesia a un joc agradós, sense cap més importància. Això, per un poeta com ell, que compta amb una imatgeria brillant i extensa i que domina els recursos tècnics, fins al punt de cercar-se dificultats només pel goig de poder-les resoldre, és una temptació molt poderosa. Potser ha estat cedint en part a aquesta temptació que ha escrit certs poemes —per altra banda amb encerts positius— tals com «El mosquit» i «Les rates pinyades». ¿Conseguirà el nostre poeta superar aquesta crisi, tot just insinuada? ¿Restarà, com fins ara, sincer i fidel a si mateix? Així ho esperam i ho desitjam.

J. LLOMPART

BLAI BONET. *CANT ESPIRITUAL.* Premi Óssa Menor 1952. Pròleg de Salvador Espriu. Barcelona, 1953.

«Cant espiritual», el tercer llibre d'En Blai Bonet, poeta de Mallorca, ha obtingut el premi «Óssa Menor» de l'any passat. L'ha prologat En Salvador Espriu amb paraules mesurades i intel·ligents. L'edició és de 400 exemplars. La gent —diuen— llegeix poc poesia. Trist, absolutament trist que tan bella afició s'hagi perdut. Dic jo si serà per culpa dels poetes. Realment, si aquests nomen Hopkins, Valéry, Guillén, ¿com es pot demanar honradament que la gent llegeixi poesia? Grans poetes. Massa grans. Excessius. Totes les masses fan mal. Dita d'un poble prudent i refinat: és a dir — permeteu-me, Dhey, Espriu — civilitzat.

Blai Bonet també ho és, massa. Però un massa contrari al de Valéry. Hi ha poetes (incloent-hi els barcelonins) que saben molt avui en dia. Als quaderns de Maltelaurids-bridge es proclama l'especialització en poesia. Deshumanització de l'art. Cientifisme. Asèpsia. Esplèndida generació de poetes savis!

En Blai Bonet, en canvi, no és cap savi. Si teoritza —¿i qui resisteix avui la temptació de teoritzar?— s'erra sempre. Si escriu poemes, sempre encerta: diu la veritat. Carles Riba sap què es fa, per Plató. En Blai Bonet ho sap per ell mateix. Els poetes, les ressonàncies dels quals percudeixen en la seva obra, són rebuts i assimilats per ell, com la frescor de la primavera i el verd de la cala. I com a gran ignorant, En Blai Bonet s'apassiona. I, apassionat, s'excedeix. (1) S'excedeix de veritat. «Amb l'abrandament d'un Jacopone da Todi.» Però Jacopone da Todi, com el Kempis, són medievals. «*Reiteu, reiteu, reiteu...*» Qui no segueix la cavalcada —del temps— o li passa davant, és deficient o excessiu. En Blai Bonet es preocupa poc de no esser-ho, excessiu. I ho és. I és bell, l'excés. Qui ho dubta? Una estridència de passió, l'abundància de jovenesa. En Blai Bonet és un poeta entusiasmat:

Mentre te cerc, vaig tan segur a Tu,
que si et trob o no et trob ja m'és igual.

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

El poeta es conforma, s'acontenta amb el propi entusiasme. I dóna aquests *épatements*, dignes de Sant Agustí. El poeta ha llegit la greu poesia castellana: Machado, San Juan, etc.

Per altra banda, les delicadeses el contorben. Sap, amb certesa, quina és la quènsia sota la qual jo repàs roses de Ronsard. Lo que no sap és quines roses són, exactament, aquestes.

Som a un país on, més o menys, hom ha sentit parlar de Petrarca, de Montaigne. Som a l'època de les extraordinàries frivolitats de Strawinsky, de Picasso. Certament a un li agrada tant la bal·lada de Roís de Corella com el *Decamerone*. «Concordia y Grimegia» com deia el «maestro» d'Ors. Estimam la ironia, la intranscendència i la diversió No som els déus que es componen els plecs de la túnica per afectar serenitat. L'elegància no ens preocupa, perquè tenim la bellesa. Tot se'ns dóna per afegitó.

I En Blai Bonet? Ell la té, la bellesa, indiscutiblement. Però es nega a l'obsequi de les virtuts accessòries. Ha dit — en una interviu publicada a un diari de Ciutat de Mallorca — que desprecia l'artista: és a dir, el que domina el *métier*, l'ofici, l'artesania. Per això, potser, qualcú el posa en la línia maragalliana. Indubtablement, En Blai està en l'oposada del seu prologador. Es això que em permet diferir d'aquest quan li atribueix una continuïtat respecte de Rosselló-Pòrcel. No. En Blai Bonet no és un artífex de la forma, com era En Rosselló, com és N'Espriu. Ni és model de mesura, equilibri ni contenció. No perquè *no pugui*, evidentment, sinó perquè *no* vol. Això no vol dir, no obstant, que davant les paraules no senti l'emoció estètica del més encarcarat intel·lectual. I així, usa, amorosament: *canyamussins, banyarriquer, quàsia i quènsia, desenconar, gingolar, tamarinar*, etc. Però, com que desprecia — ja ho he dit — l'habilitat, aquestes paraules, tan belles, pareixen, sovint, afectació pura.

Ara bé, tot quant va dit no li impedeix escriure, de sobte, un sonet perfecte:

Damunt el fenàs verd, la teva altura...

i conseguir, amb ell, una de les peces més reeixides del llibre. Un sonet ple de barroquisme pagès, com planen a En Bernat Vidal— Virgili, *cicerone* i Mentor ensems del nostre poeta—. Ni li impedeix tampoc compondre els poemes de la litúrgia —abans que els de la teologia— catòlica, —igual que féu en el seu primer recull: «Quatre Poemes de Setmana Santa»— amb la més clara i neta imatge religiosa que jo mai he llegit. (2)

El sentit estètic del poeta davant els colors, ornaments i cerimònies eclesiàstiques, és, però, transcendit sempre en una religiositat més fonda, amb derivacions gairebé místiques, i sobretot, amb termes de punyent veritat: símbol; en resum: amor. Perquè En Blai Bonet canta sempre l'Amor, el gran Amor.

Salvador Espriu senyala, en el pròleg, la preferència per les paraules que en diríem «ígnies». Blai Bonet, poeta del foc. Però *no* del foc d'Alòmar, de Rosselló, de Riba. Sinó d'un més alt foc: del foc que alimenta els xerafins, del foc que cremà al batzer de Moisès, del foc de la Pentecosta. D'un foc que, si bé, com diu Espriu, es depura cap a la claror, transparència i netedat, no és en definitiva, sinó interinament, a l'interí de la fugissera circumstància guilleniana; la qual, en passar, dóna lloc, de bell nou, a la *boca rompuda, caiguda del color, soledat dins la sabata, calrada* de l'«Elegia», el poema que tanca, com amb un gran esgrellament semblant al que l'obrí, el recull.

L'edició, en fi, és dolenteta. «Óssa Menor» no hauria de fer errades com són les de posar una «í» per un apòstrof o accentuar *mùstia* en comptes de *mustia*. Ni compondre un sonet de l'arbitrària manera que ho fa. Encara que potser no siguin això sinó *peccata minuta*, que tenen fàcil l'absolució.

Jaume VIDAL

(1) Un cas, per a mi, típic d'aquesta ignorància i els coneguents apassionament i excés, és Garcia Lorca, al qual crec l'únic poeta veritablement extraordinari de la seva generació.

(2) És aquest, probablement, un dels millors i més interessants aspectes d'En Blai Bonet. Llegiu, sobre tot, el «Parasceve» dels «quatre poemes de Setmana Santa», i aquest del «Cant espiritual» *(Els morats, els verds: els peus de l'Amat*, concretament el II). I em plau explicar que aquests temes litúrgics li foren suggerits al poeta i gairebé imposats per En Bernat Vidal.

UAB
Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General
CEDOC

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

75
juny 74
Joan

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC

UAB
Biblioteca de Humanitats
Universitat Autònoma
de Barcelona